

itd., za katere morajo ne samo toliko in toliko ljudi z vstopnimi listi nadlegovati, temveč tudi sebi prikladne toalete pripravljati.

(Dalje prih.)

Novejši pisatelji ruski.

Spisal K. Štrekelj.

I.

Nikolaj Aleksejevič Nekrásov.

Ko je l. 1841. Lérmontov v dvoboji storil tragično smrt, pozdevalo se je skoro, da je ž njim umrla tista živa in sarkastična lirika, v kateri se goreče odseva vse mišljenje novega zaroda ruskega, katero je v svoji mladosti popeval s tako sijajnostjo Puškin in kateri se je za njim tako pogumno posvetil pisatelj Demona. Zares, po Lérmontovi smrti se ni pri nobenem tedaj živečih pesnikov občutil tako silno tisti bridki sarkazem, ki je zajemal svojo silo in moč iz zdihovanja in trpljenja narodovega! In vendar je narod vedno še trpel, vedno še so prihajale iz vsake koč, iz vsake vasice iste obupne tožbe, iste strašne kletve, katere občudujemo v pesnih nesrečnega Mihaela.

V tem času, v početku Nikolajeve vlade, ko je novi zarod s strahom oziral se na literarno obzorje, ali bi se mu od kodi ne prikazala nova zvezda; ko je ves narod željno pričakoval drugega pesniškega srca, drugega umetniškega duha, ki bi razumel njegovo mišljenje, občutil njegove bolečine, celil njegove rane: v tem času stopi v St. Peterburg Nikolaj Aleksejevič Nekrásov.

Prišel je tjà, da bi se vpisal v vojake, da bi se učil vojne umetnosti. Zares prične kmalu boriti se, ali ne z mečem, nego s peresom. Prve njegove poskušnje so se vzprejele mrzlo, ravnodušno. Ali to ga ne ustraši in mu ne vzame poguma, ampak še dalje objavlja svoje proizvode v najboljših peterburških listih, in sicer pesni, katerim je ostajalo, dasi jih je stroga cenzura hudo postrigla, vendar še dovolj uporne in sarkastične bridkosti. To ni bil lirični vzlet romantika Žukóvskega, tudi ne elegantna Puškinova ironija, niti jezni

sarkazem Lermontova: to je bil izraz krepke, razjarjene duše, ki je kazala zdaj svojo krutost, zdaj tiho žalost. Ti proizvodi, katere je tu pa tam kazila slaba oblika, ali navdihala blaga strast, vrstili so se zaporedoma: in iz vseh teh poezij, iz vsake njih strofe, iz vsakega vërza, da, skoro iz vsake besede izliva se ista temna in goreča želja po maščevanji.

Da li hočemo razumeti značaj prvih in žalostni duh vseh skoro naslednjih njegovih pesnij, pogledati nam je detinska in mladeniška leta pesnikova. —

L. 1821. v 22. dan novembra rodil se je Nekrásov v skromnem mesteci podolsko-kameneške gubèrnije, kjer je bil tedaj nastanjen oče njegov, Aleksej Sergejevič, bogat častnik v carski vojski. Kmalu po Nikolajevem rojstvu stopi oče v pokoj ter se preseli na dedno svoje posestvo Grešnevo na Volgi, v jaroslavski gubèrniji. Ako sodimo po tem, kar nam pripoveduje pesnik sam, bilo je to Grešnevo v nekaterih ozirih res grešno. Tam je tratil stari Aleksej Sergejevič svoje ničevo in malopridno življenje z veseljami in zabavami sredi svojih grdih in bojazljivih slug, ki so zavidali celó pse in konje. Tam, kjer je pesnik v detinskih svojih letih videl, kako je lepa njegova mati, blaga duša, udano kakor sužnica umirala od grozovitosti svojega soproga, nevednega in surovega človeka; tam, kjer je pomagal prenašati bolečine svoji sestri, katera je iz sramežljivosti bila prisiljena zapustiti očetov dom, napolnjen s smešničarji, hotnicami in zajedalci: tam se je naučil trpeti in sovražiti, tam je izprevidel, dasi še deček, da mu je otroval dušo nečisti duh pregrehe. V hiši trpeli in molčali so vsi, tiho zakrivajoč svojo jezo in sovraštvo. Njemu ubožcu ni ostajalo druge tolažbe nego materino krilo. Ali tudi mati mu umrje . . . in prisiljen je pesnik bridko vzklikniti v svoji povesti: „Oj zares! v vsem mojem odurnem in žalostnem detinstvu ne najdeš niti jednega lepega, sladkega spomina!“

Že l. 1832. nahajamo Nikolaja na gimnaziji v Jaroslavu, kjer je ostal do 1837. l., tedaj namreč opusti gimnazijske študije ter se odpravi po ukazu svojega očeta v Peterburg, kjer naj bi se posvetil vojni službi. S sovraštvom v srci, s potrto, zastrupljeno dušo, z živo željo po maščevanji vrže se v svet in z nova vidi povsod le pregreho, od vseh rod sliši srce stresajoče vzdihne in opazi, da vsi trpé in molcé, nemi, prestrašeni, da požirajo svoje solzé. „Tedaj,“ takó se nam izpoveduje sam, „vržem se globoko razjarjen v šumeči propad

nereda in uživam svojo mladost kakor norec, neumno . . . Ali po ti vzburljenosti mladih let je nastopil mrtev, leden mir, kakor v grobu: bolan in zaničujé ves svet si izberem slučajno novo pot.“ Pesnik pravi „slučajno“, ali kdo vé, ni li to bila posebna moč krepkega duha njegovega?

V Peterburgu se snide namreč z nekaterimi bivšimi součenci svojimi; nasledek medsebojnih pogovorov je bil ta, da se Nekrásov odloči, obesiti na kol vojaško suknjo ter prestopiti na vseučilišče. Piše torej o tem očetu, ali slabo je skupil! Strogi oče se razjezi na nepokornega sina ter mu odreče vsako podporo. Šestnajstletni Nekrásov, sam v daljni tujini, brez denarja in prijateljev, vendar svoje namere ne opustí; našel je bil pribežališča pri profesorji Uspenskem, kateri ga je pripravljal tudi na vzprejemno preskušnjo. — Te preskušnje ni prebil dobro: pal je iz matematike in fizike. Na vseučilišče ni mogel biti vzprejet, vendar je z dovoljenjem rektorjevim obiskaval predavanja kot izredni poslušalec od l. 1838. do 1841. Poučeval je ob enem po hišah; slavni general Loris Melikov je njegov učenec. Tudi s korekturami po tiskarnah si je služil svoj kruh. Nekdaj, ko ne more plačati stanarine, zaseže mu gospodar vse njegovo imetje in ga ne pusti več v stanovanje. V mrzli noči se mora vlačiti po peterburških ulicah, dokler se naposled ves utrujen ne usede na prag pri neki prodajalnici. Tu ga najdejo berači polu otrplega ter ga vzamejo s seboj, kjer je vsaj noč prespal na gorkem. Zjutraj jim spiše neko prošnjo in dobi za to od njih 15 kopejek, s katerimi si je ustanovil novo domačijo, kakor je pozneje večkrat pravil v šali.

To je bil tisti čas, ko mu je neki skriven glas govoril: „vstani, čas je že: ti si pesnik! ne misli, da ljudje propadajo za zmerom.“ In iz spominov na svoje detinstvo in mladost svojo, iz obupnosti svoje duše, iz bolečin zatiranega naroda, iz trpljenja ubogih pregnancev zajemal je snovi svojim pesnim. Iz tega nam je vzrasla tista osorna ali krepka energija, tista silovita moč, ki izpreminja v kletvino skoro vsak proizvod njegov iz tedanje dobe.

L. 1839. prineseta časopisa „Syn otečestva“ in „Biblioteka dlja čtenija“ prve pesniške poskuse njegove. Večinoma je dopadal; zato se uda še bolj pridno književnosti. Že l. 1840. izide prva zbirka pesnij njegovih („Mečty i zvuki“), ki je vzbudila občno pozornost. Žukovskij, jeden iz glavnih romantikov ruskih, pohvali našega pes-

nika, in tudi Polevój, urednik „Syna otečestva“ je zadovoljen ž njim. Toda najimenitnejši kritik tedanjega časa, Visarion Bělinskij († 1848), natisnil je v „Zapiskach Otečestvennych“ jako strogo obsodbo. Med drugim piše: „Na voljo vam je dano, prebrati tu celo knjigo verzov in zabavljati se v njej s samimi znanimi, preperelimi frazami, cum locis communibus, pa gladkimi vèrzi; — mnogo, mnogo je že to, ako se tu pa tam v tej puščavi rimovanih zlogov najde kak posamičen vèrz, ki je prišel iz srca. To je berilo, ali bolje povedano, rabóta za recenzenta, ne pa za občinstvo.“

Ta ostra obsodba vendar ni zmotila niti pesnika niti kritika, ki sta se od te dobe bližala vedno bolj in bolj, kar je jako dobrodejno vplivalo na razvoj Nekrásovljega talenta. Razven pesnij, kattere so se od l. 1845. vzprejemale tudi v „Otečestvenne Zapiske“, najboljši ruski žurnal tedanje dobe, pisal je Nekrásov takrat tudi nekaj povestij v prozi in pod pseudonimom „Perepelskij“ je izdal tudi dve veseloigri, kateri pak sta bili slabi deli brez umetnosti. Pomisliti nam je namreč, da je moral Nekrásov vsled pogodbe, katero je sklenil z izdajatelji „Panthéona“, za tisoč rubljev na leto napisati gotovo in sicer-znatno število povestij, gledaliških iger, pesnij in ocen; zato mu ni dostajalo časa pravemu umetniškemu delovanju.

Ko so l. 1846. „Otečestvennyja Zapiski“ prinesle njegove tri pesni: „Po cesti“, „Vrtnar“ in „Ko zmóta v mraku“, bil je pripoznan splošno nenavadni talent mladega pesnika. Ravno tega leta je moral tudi strogi Bělinskij, presojujú komični, ilustrovani almanah njegov, „Pervoje aprělja“ (1. aprila), pripoznati, da Nekrásov ni pesnik, ki nadleguje recenzente, ampak da je bodoči ljubljenec občinstva.

Po tem so se izboljšale tudi gmotne njegove razmere. V tem, ko je s prva v lakoti in mrzli sobi moral piliti svoje vèrze, postal je zdaj čislán sotrudnik različnih časopisov in mnogo vabljeni gost raznih omikanih in veselih krogov. Tukaj je pazil z bistrim očesom, kje prav za prav izvira nesreča in reva naroda; spoznaval je lažnjive liberalce, katerih cilj in konec je bila polna mošna; prihajal je v dotiko z brezvestnimi uradniki, ki so neusmiljeni drli ubozega mužíka (kmeta), samó da bi se mogli poganjati za nasladami zapadnega sveta. Odpirale so se mu vedno bolj tudi najtajnejše sobe ruske družbe, kjer se je odločevala usoda zatiranih kmetov, se ve, da tem na škodo. Ko je naš pesnik razburjen zapuščal salone peterburških bogatinov in visokih uradnikov, zahajal je v družčino,

katere članovi se skoro vsi svetijo na nebu ruske književnosti kakor zvezde prve velikosti. Turgenev in Gončarov, Grigorovič in Dostojevskij, Ogarev in Majkov, Hercen in Panajev, Bělinskij in arheolog Afanasjev, leksikograf Dalj in drugi — vkupe so prebirali ž njim žalostne strani v veliki knjigi ruskega življenja; stresavali so glave nad temnimi obrazi tega življenja in prisezali so, delati na to, da se povzdigne narod iz sužnosti, da se pometejo iz ruske družbe tisti malostni, posvetni postopači, ki so si v tedanji dobi jedini svojili tako zvano oliko. Ti komplimentisti so se likali na vzorih zapadno-evropskih; ali pri tem so se navzeli navadno le zunanjih oblik omike evropske, v duhu so ohranili svojo orijentalno šopirnost, naslado in surovost svojih pradedov. Tip takega puhlega olikanca nam je narisal Nekrásov v pesmi „Sijajna partija.“

Da bi imenovani izvrstniki samostalno mogli širiti nove svoje misli, v to so potrebovali svojega časopisa. Jedro literature ruske nahajamo že od štiridesetnih let v velikih mesečnikih, kjer se je vsako imenitnejše, splošno poučno delo objavljalo poprej, nego li je izšlo v samostalni knjigi. V mesečniku, ali kakor pravijo Rusi — žurnalu (v razliko od gazete, ki jim znamenjuje dnevnik), v mesečniku se novi pisatelj tako rekoč krstí. Pridobili so si tedaj časopis „Sovremennik“, katerega je že l. 1836. ustanovil Púškin. Prva številka pod novim uredništvom, v katerem nahajamo Nekrásova in beletrista Panajeva, izšla je l. 1847. Ta številka je prinesla povest iz „Lovčevih zapiskov“ Turgenevljevih, roman Hercenov, povest Panajeva, pesni Nekrásova, Turgeneva, Ogareva, kritične članke Bělinskega, Kavelina, historične iz peresa Solovjeva, razprave grofa Uvarova in Nikitenka — sploh dela skoro vseh čislanih tedanjih literatov ruskih. Mahoma je postal „Sovremennik“ glavni časopis ruski in obdržal je to hegemonijo do šestdesetnih let.

Ali tudi ta list je imel svoje nasprotnike. Smér njegova se je kmalu zamerila moskovskim slavofilom. „Sovremennik“ se je nagibal namreč zmerom k zapadu evropskemu, slovanstva zanj tako rekoč še bilo ní. Slavofili pa so se bali, da se s silovitim vrivanjem zapadne civilizacije na Rusko ne bi zanesel tudi zapadni duh in bi od tega ne oslabel ali celo izbrisal se slovanski značaj Rusije. Z največjo silo so torej začeli zavračati nazore in težnje peterburških zapadnikov. Ali dokler je bil Visarion Bělinskij „Sovremenniku“ sodelavec, ni se jim posrečilo to doseči, kljubu svojemu gorečemu prepričanju. Bělins-

skij, čil, nagel in strasten mož, zastopal je svoje nazore o ruskem življenji, zgodovini in književnosti s tako zgovornostjo, da je skoro vse občinstvo pridobil zase. Ves mladi zarod je prestopil na njegovo stran in realistična smer, katero so utemeljili Turgénev, Gončarov in Nekrásov, razširila se je med vsemi na književnem polju ruskem najbolj, in gospoduje še dan denašnji. L. 1848. je rešilo slovanofile nevarnega protivnika, kajti v tem letu je umrl Bélinskij. Toda svobodomiselnost gibanje in reakcija, tedaj nastala, končala je vse napore. Že iz davnih časov imajo na Ruskem tako zvano preventivno cenzuro; ravno zavoljo nje nahajamo v ruskih pesnih toliko mest napolnjenih s pikami in črtami. V štiridesetnih letih je bila sicer cenzura dovolj stroga, ali davala je vendar kolikor toliko izluščiti iz trde lupine misli, posebno pa take misli, ki so bile zakrite z duhovito satiro in ironijo. L. 1848. pa je ruski despotizem z nova takó vzkipeł, da se je hitro na stežaj odprlo vsako oko cenzorsko, ako je morda poprej malo mižalo; odprlo se je, da bi mu pač ne ušlo kako skrivno, sumnjivo gibanje v narodu ruskem. Kakor po vsej Evropi, obračali so tudi na Ruskem svojo pozornost na tisk; cenzura je tlačila kakor mora književnost, ki je zavoljo tega izgubila skoro ves svoj pomen.

Ni čuda, da je tudi „Sovremennik“ izgubil odličnost svojo ter je moral polniti svoje strani s spisi, malo jedrovitimi. Nekrásov je opustil za let krute cenzure (od l. 1849 do 1853) skoro popolnem svoje pesnikovanje; bavil se je s kritiko in pisanjem drobnih razprav za svoj časopis. V tej dobi je izdal tudi dva daljša romana: „Tri strani sveta“ in „Mrtvo jezero“, katerih pa niti sam ni cenil mnogo.

Tedaj se vname razpor med rusko in turško vlado, kdó ima biti varuh svetih mest v Jeruzalemu; želja Rusije, naj jej turška vlada odstopi pokroviteljstvo vzhodnih kristijanov v turški državi sploh, prouzročila je krimsko vojsko. V tretjem letu te vojske umrje car Nikolaj in sin njegov Aleksander II. stopi na prestol l. 1855. v 3. dan marcija meseca. V tretjem pariškem miru je moral narod ruski ukloniti svoj vrat pred zmagovito Evropo in stopiti v odkazane mu meje.

Že za vojske, ko je bila vlada prisiljena nasloniti se krepkeje na narod, olajšal se je despotizem nekoliko; in kakor prva zarja, ki naznanja bližajoče se jutro, pojavljajo se v ruskih mesečnikih po več

letih zopet navdušene pesni. Najlepše iz njih pa so uhajale Nekrásovu iz peresa: „Na vasi“, „Muza“, „Nepožeta njiva“, „Zavzét od vojnega strahú“ pa trpki „Vlas“ — vse te prelepe pesni so bile natisnene v l. 1853. in 1854. ter so pravi biser vseh od te dobe izdanih zbirek Nekrásovljevih. Besede našega pesnika so tako pretresle svoje bralce, da so željno pričakovali vsake nove številke „Sovremennika“ z novimi pesnimi Nekrásova.

Po pariškem miru se je pričelo javno razpravljati, kako rešiti sužnike. Vsi, kar je v ruski družbi bilo boljših ljudij, postavili so se v vrste bojevalcev za osvobojo kmetov in pravne reforme, da bi vender jedenkrat tudi posamezniku bilo mogoče samostalno razvijati svoje moči. Te težnje niso bile po vsem nove v življenji ruskem; kajti vse tipične osobnosti, kolikor so nam jih do tedaj naslikali najodličnejši pisatelji, n. pr.: Puškinov „Onegin“, Lermontova „Pečorin“, Gogoljev „Nozdrev“, Turgenevljev „Rudin“ — to so resnične osebe, ki poginejo le zavoljo tega, ker v ničemni družbi ruskih uradnikov za petdesetnih let ne najdejo polja, kjer bi mogli razviti svojo delavnost. Vsi ti tipi so večinoma jako zmožni ljudje ter hrepene po koristnem in poštenem delovanji; tudi junak v Nekrásovlji „Saši“ je tak: toda v zatohlem vzduhu ruskega življenja ne dosežejo tega delovanja, ker se ne morejo odločiti za boj proti vsakdanjostim in podlosti tedanje ruske družbe. Ti ljudje se končajo največ s tem, da se vržejo v posvetno življenje, kjer naj bi v radostih in ugodnostih pozabili svojih teženj, katere se ne dajo izpolniti, — ali pa postanejo neuljudni, osorni, zgodnji starci, ki se ne morejo otresti svoje dušne bolečine. Vse take prikazni v ruski literaturi pred petdesetnimi leti so bile indirektni klici po preustrojni družbinskega življenja in kažejo nam grozen konec, katerega bi morale storiti to življenje, ako se mu prav kmalu ne bi opomoglo.

O teh težnjah ruskih mislecev se je govorilo po pariškem miru že javno in brez ovinkov, posebno ker je tudi car Aleksander želel, storiti kaj za kmete sužnike in pravne reforme. V tej dobi izda Nekrásov novo zbirko: „Pesni maščevanja in tožbe“, ki so zazvenele tako milo v srcih pripravljenih bralcev, da so bile vzprejete s pravim navdušenjem.

Kar je vsem šumelo po glavah, utelesil je tukaj pesnik v določeni, plastični obliki in neustrašno je metal strele svoje satire v gnilo uradništvo, v navidezno gladko omiko pomeščkov (vlasteljev);

kazal je v vsej njegovi nagoti bedno stanje obubožanega naroda, kmečkih ljudij, katerih nikdor ne varuje svojih nečloveških oderuhov. Pesni Nekrasovljeve s svojo novo, nekam publicistično obliko, posebno pa s slikanjem življenja, kakor je v resnici in sicer od vseh njega strani, s svojo živo besedo in zvonečimi vèrzi — izpremenile so mahoma ukus bralcev ter odvermile jih od romantičnih pesnikov, ki so opevali luno in zvezde, slavce in dekleta, ter so plavali v ljubezni in nasladi: „kajti sramota je, danes, v času reve, opevati raj dolin, krasoto nebes, morje in žensko lepoto!“ pravi Nekrasov v uvodni „Pesnik in občan“. In glej! vse občinstvo je zavpilo ž njim: „Ne, z nežno pesnijo nas ne upogneš, pesnik, ki licemerski zagovarjaš razkošje!“ Želelo je od pesnika novih mislij.

In teh mu je Nekrasov obilo podal. Glavna smer pesnij, izdanih l. 1857., kjer ne najdeš niti jedne iz mladostnih njegovih poskušenj, natisnenih pred 17. leti v zbirki „Mečty i zvuki“ — glavna smer nove zbirke je satira, tista satira, ki je pridobila Nekrasovu priimek „pesnika proganjanih in stiskanih“; vèrz njegov imenuje se železen, napolnjen z jezo in grenkostjo; svojo muzo je imenoval sam „muzo maščevanja in tožbe“.

(Dalje prih.)

Narodne pesni.

Nabral S. Rutar.

8.

Vasovalna.

(Izpod Krna.)

Sem mislil s'noči v vas iti,
Pa b'la je megla v jezери.
Prosila ljub'ca je Bogá,
Da megla šla bi 'z jezera.
Je ljub'ca b'la uslišana,
Da megla šla je 'z jezera.
Meglica se je vzdig'vala
In ljub'ca se oživljala.
Moj oča 'ma konjička dvá,

Oba sta lepa belčeka.
Bom prosil očka jednega,
Ko pojdem v vas, pojezdim ga,
Čez to dolin'co rožnato,
Pod moje ljub'ce kamrico.
V vsi deželi luči ní,
Pri moji ljub'ci gore tri.
Jedná gori do polnoči,
In drugi dve do bel'ga dne.

iz lovila, podobnega čaši, torilu, lijaku, rogu ali troblji in iz kratke ozke preme ali dolge zavojite cevi, katera se vtakne v sluhovod. Lovila se narejajo iz kovin, trdnega kavčuka, lesa, roga, slonove kosti ali iz velikih školjkinih in polževih lupin. Lovila s kratko cevjo ojačujejo nekatere tone bolj od drugih, s tem pa motijo razločnost tonov. Primernejša so slušala z dolgo cevjo, a ta zvoka ne ojačujejo močno, ker se zvočni valovi na ovinkih odbijajo in deloma tudi iz cevi izstopajo. Katero in kako slušalo je komu najprimerneje, težko je določiti na prvi mah; najboljši svetovalec je — izkustvo. Kadar ima bolnik šum v ušesih, treba je izbrati slušalo s slabo resonanco, torej s krajšo cevjo in ožjim lovilom, katero mora biti, ako je od kovine, obvito s suknom ali pavolnato tkanino. Jako nagluhi vtaknejo lovilo v uho, med zobmi pa držé cev, katera vodi zvočne valove v Evstahijevo trobljo.

Godbine tone čuje naglušec, ako drži med zobmi leseno ali jekleno palico, katera je v zvezi z godbilom.

Novejši pisatelji ruski.

Spisal K. Štrekelj.

I.

Nikolaj Aleksejevič Nekrasov.

(Dalje.)

Nekrasova satira pa vendar ni v ruski literaturi popolnem nova prikazen. Že od dob Petra Velikega so gojili ruski pesniki satiro in, kakor tepe Kantemir v svojih pesnih predpetrovske neprijatelje omiki, tako biča Gribojedov v svoji komediji „Gore ot uma“ ruske psevdoolikance, kateri pod skorjo evropske omike hranijo v srci staro surovost. S satiro obrača se v početku 19. veka Krylón proti uradniškim vampirjem ruskega naroda, ali ne ostraši se niti višjih činovnikov in učenjakov. S satiro se bojujeta tudi Puškin in Lermontov proti puščobi družbinski, posebno pa je Gogolj kakor v zrcali pokazal oskodnosti in potrebe ruske družbe, po največ gledé npravne njene strani. Torej tudi pred Nekrasovom je gospodovala

satira, ker je to terjal že duh časa sam. Pravi omikanci ruski so stali visoko nad občinstvom, videli so njega slabe strani, a javno jih grajati si vendar niso upali; pribežali so torej k satiri. V obliki satire so razkrivali Nekrásovlji predniki in Nekrásov sam birokratično vlado, razmerje med vlastelji in podaniki, veliko nasprotje v omiki med posamnimi stanovi. Komični dih, kateri je pogostem vel po teh satirah, dosegel je navadno svoj namen. „Vlada kaznuje samo očitnega zlodejca, ali bolj obširno, bolj smelo deluje satira, ki ve najti pravo pot do prsij krivičnika, kakor krogla.“ S temi besedami opravičuje Nekrásov smer svoje poezije.

Po vsebini se morajo Nekrásovlje satire, pisane še za sužnosti na Ruskem, deliti na dve vrsti. Predmet prve vrste je beda stiskanih kmetov, s katerimi se ne igrajo toliko njihovi gospodarji, kakor njih uradniki; ti derejo in stiskajo prav do krvi te revne ljudi, kadar gospoda ni doma. Taka je pesen *Na cesti*, katera nam slika stanje deklice sužnice; vkupe z gospodarjevimi hčerami se je odgojevala v vedah in umetnijah, ali gospodar umrje in posestvo pridobi nov gospod. Ta jo omoži s kmetom, v čegar priprosti, dasi ne ravno surovi družbi polagoma gine. K tej vrsti spada tudi *Izvoščik*, *Trojka* in posebno ginljiva pesen *Pozabljena v as*. Staruha, kateri razpada kočja, gre k starosti občinskemu ter ga prosi, naj jej da lesá, da jo popravi. S kratka jej ta zavrne prošnjo. „Ali ko se povrne gospod, vse bo poravnal, sam se bo prepričal, da bajta leze na kup, in ukazal bo dati lesá“ — tako se tolaži stara mati. Oderuh je opeharil kmete za kos zemlje, in nikjer ne morejo ti najti pravice. „Počakajmo, dokler pride gospod; z mrčuni pride sèm — mislijo kmetje — in samo besedico poreče, pa nam z nova izročé zemljo“. In deklica, kateri Nemeč nikakor ne dovoli vzeti ljubljene mladeniča, teši svojega ženina, naj bi počakal, da pride gospod v vas, tedaj se bo vse zravvalo. Ali gospoda le noče biti! Stara mati, kateri je razpadala kočja, trohni že v grobi, slepar je obogatel od ukradene zemlje, mlada zaljubljenca sta osivela, „deklici je prešla svatba iz glave in sanj . . . ali gospod vendar še ne pride, še ga ni! Naposled po dolgem času prileze v vas v dolgem črnem sprevodu voz s šestimi konji, prileze doli po griči; visoko se ziblje krsta na črnem vozu, v krsti leži gospod, za krsto pa koraka novi gospodar. Starega položé v grob, mladi si obriše solze, sede v kočijo in — hajdi v Peterburg . . .“

Druga vrsta teh satiričnih poezij slika domače življenje onih nemilosrčnih uradnikov, ki izsesavajo ruski narod, varajo državo in

se klanjajo sleparski omiki, ljudje, ki predávajo za malosten naslov srečo svojih otrok, sami pa ginejo v družbi svojih prenapetih žen. Taka satira je n. pr. pesen *Ljudomil* ali *Filantrop*, ki z lepimi besedami obljubuje vsem trpečim pomoči; ko pa stopi prédenj pošten in zavoljo tega od lakote umirajoč činovnik ter ga poprosi obetane pomoči, dá ga svojim slugam izgnati in ga zmerja — pijanca. V pesni *Nravní člověk* nam kaže pesnik ruskega bogatina, ki se bahá, „da vestno izpolnjuje desetero zapovedij božjih ter ne dela krivice niti kokoši“; — ali vender se ta člověk ravnodušno čudi, zakaj mu od bolesti umira žena; svojo hčer omoži s surovim, bogatim starcem, kateri jo v malo dneh po polnem utrapi; poštenega in duhovitega sužnika, ki rad bere in premišljuje, pretepe s knutom; zaradi tega skoči sužnik v reko in utone; svojega prijatelja, ki ne more ravno plačati dolga v določenem obroku, vrže v ječo, in vender ponosno prideva: „da zmerom izpolnjuje desetero zapovedij božjih ter ne dela krivice niti kokoši.“ — Nasprotje tega „nrvnega člověka“ je uradnik, mož *Maše*, katero prísrčno ljubi. Nastavljen je pri državni denarnici in tisoči in tisoči rubljev prehajajo vsak dan skozi njegove roké; čez teden potrebuje žena nove obleke, ali kje vzeti denar? Prijatelji se mu smejejo, ker si denarničar ne ve pomagati; ali tudi zdaj še ne krade; toda kdo se more ustavljati ženskim solzám? Razsipna žena ga spravi v grob . . . — Tudi zibel nedolžnega otroka ne more utešiti divjega pesnikovega sarkazma; pred to zibelijo je zložil *Nekrásov* jedno najboljših pesnij ruskih. V njej leži otrok visokega uradnika in pesnik začénja svojo zazibalko: „Spi, h u d o b a, dokler si majhen, zatisni svoje očesce!“ . . . Ne menj zanimiv in grozen ob jednem je obraz pijavke ruskega naroda, kakor nam jo je naslikal *Nekrásov* v pesni *Vlas*, katero hočem v slovenski prozi vso postaviti sém:

„Z odkritim vratom, golo glavo pohaja o semnjih počasi skozi mesto strije *Vlas*, — siv starec.

„Na prsih ima médno svetinjo; on prosi darov za zidanje božjega hrama; ves je v verigah; obuvalo njegovo je revno, na lici ima širok obrunek; v rokah nosi dolgo palico z železnim nakonečnikom . . . Pravijo, da je bil poprej velik grešnik. Ni imel vere v Boga; s palico je pognal svojo ženo v grob; roparjem in konjskim tatovom je dajal skrivališča pri sebi; pri vseh sosedih je nakupaval žita, in o slabih letinah ni posojal nobenemu niti groša; trikrat toliko, kolikor

je dal, jemal je beraču, jemal sorodniku, jemal ubožcu; imeli so ga za oderuha. Nravi je bil krute, stroge . . . Naposled pa ga zadene strela! Vlas se počuti slabega, pokliče lečnika — ali kdo pomore tistemu, ki je slačil kmetu srajco, ki je král beraču vrečo? Vedno slabše mu prihaja. Leto preide — in Vlas še vedno leži in priseže, sezidati cérkev, ako ga Bog reši smrti. Pravijo, da je v svoji blodnji vedno sanjal ob jedni prikazni: videl je poslednjo sodbo in grešnike v pekli. Brzi hudiči jih trapijo, bôde jih nagla čarovnica. Muri s črnim obrazom in očmi kakor žareče oglje, krokodili, kače, skorpijoni netijo ogenj, kujejo, žgo; grešniki tulijo v bolečinah, glodajo zarjavele svoje verige. Grom jih moti z večnim ropotom, duši jih strašen smrad in čez nje se steza grohotaje črn tiger s šestimi krili. Neki so natakneni na dolge droge, drugi ližejo neka goreča tla . . . Tam je bral Vlas svoje grehe, spisane na pergament, tam je videl naštete svoje neumnosti, — ali vsega ni moči popisati! Pobožne ženske, razumne babice mogle bi vam to boljše povedati . . . Vlas je videl pekel in je izrekel posebno obljubo . . . Bog ga usliši in grešno dušo odvede zopet na svet. Vlas razdeli svoje imetje, sam ostane bos in nag, in se odpravi zbirat darov za zidanje božjega hrama. Od tedaj hodi okrog; kmalu bo tega že trideset let, da živi le ob miloščini, — strogo drži svojo obljubo, vsa velika moč duše njegove je obrnena le na delo božje, kakor bi ta duša ne bila nikdar, odkar se je porodila, poznala divjega pohlepa. Poln neutešljive bolesti, rjavega obraza, visok in raven, hodi počasi skozi vasi, skozi mesta; nobena pot mu ni predolga: obiskal je mater Moskvó, bil je na širem Kaspijskem morji in na veličastni Nevi. Z besedo krščanske resnice, zbirajoč darov za Boga, obiskal bo tudi Arhangeljsk in prišel bo v Rjazanj. S podobo božjo in knjigo hodi okrog, zmerom mrmra nekaj pred se in hodeč rožlja z železno verigo. On hodi v mrzli zimi in ne boji se letne vročine ter kliče pravoslavno Rusijo, naj daruje po svojih močeh vsak, in dajó, dajajo mu mimogredoči. Tako rastejo iz darov, s trudom pridobljenih, na površji domovine naše božji hrami!“ —

Jednako zveni po vsej tej zbirki; odvsod se glasi obup pesnika, ki ne zaupa svojim močem in nima tolažbe za tuje trpljenje. Poln bridke resignacije končuje svojo zbirko z naslednjimi vérzi:

„Umolkni že, muza bolesti in maščevanja! nočem več plašiti drugih iz sladkega spanja; dovolj sva oba proklinjala; ko bodem sam,

znal bom umreti in molčati . . . Zdaj se nebo meni ne bo več zjznilo, ne bo več posijalo v moje srce s svojim poživljajočim žarkom.

„Žarek začarani! ljubezen in upanje! klical sem te spé in bdé, v trudih in bojih in na robu propada. Klical sem te, ali zdaj te ne bom več; ne mogel bi gledati globočine, katero bi ti razsvetlil . . .“

(Dalje prih.)

Črna Gora

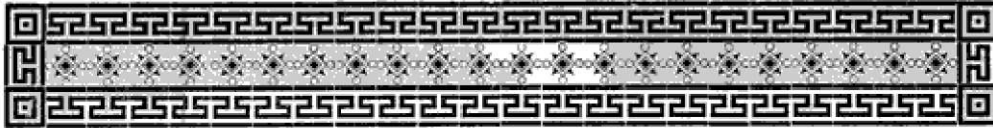
po najnovejših opisih in znanstvenih odkritjih.

(Konec.)

Kar se vodovja tiče, opaža se pri vseh črnogorskih rekah, da teko v pravci poldnevnikov, ali proti jugu k jadranskemu morju, ali pa proti severu k Drini, Dunavu in Črnemu Morju. Najmogočnejša črnogorska reka je Bojana, odtok Skadarskega Jezera, ki je okoli 30 kilometrov dolga, 100—200 metrov široka in po 10 in več metrov globoka, tako da bi lahko največje ladje nosila. Zdaj je za parnike plovna le kakih 20 kilometrov do vasi Oboči, a v svojem gorenjem toku se razliva po polnem brez reda po bližnjem polji. Tega je kriv jeden rokav Drima, ki se že nekoliko desetletij sem pod imenom Drinassa malo pod Skadrom v Bojano izliva in tako njeno vodo ustavlja, da je prisiljena poplavljati bližnja polja. Velike koristi bilo bi torej urejenje Bojane, ker bi se s tem odprla nova kupčijska pot za Črno Goro.

Najvažnejša črnogorska reka pa je Ceta, prav za prav glavna reka, od katere je Morača le levi pritok. Ceta izvira na severni strani Nikšića in se izgublja pod tem mestom pri kraji Ponori v zemljo ter se prikazuje še le na južni strani sedla Planinica zopet na dan, napravlja tu kakih 200^m visok slap in teče potem še kakih 40 kilometrov daleč po 100—30^m visoki dolini do skadarskega jezera. Njena srednja širokost znaša 20—30^m, a njena globokost okoli 5^m. Ceta deli Črno Goro v dva nejednaka dela in ob njenih bregovih se razprostirajo najrodovitnejše ravnice črnogorske. Te ravnice so prava zibel Črne Gore, (nekdaj slavna županija Ceta), odkoder so se denašnji Črnogorci po bitki na Kosovem umaknili na cetinjsko planoto.

Najdaljša črnogorska reka pa je Tara (70^{km}), ki potem s Pivo (60^{km}) združena napravlja mogočno Drino. Lim, desni pritok

Novejši pisatelji ruski.

Spisal K. Štrekelj.

I.

Nikolaj Aleksejevič Nekrasov.

(Dalje.)

Izdavši to zbirko umolkne Nekrasov na več let. Seme, katero je tudi on pomagal sejati, rastlo je in prineslo naposled svoj sad, namreč: popolno odpravo sužnosti z ukazom, danim v 19. dan februarja 1861. l. „Sovremennik“ je izhajal sicer še dalje, ali pozgubil je zdaj svoj pravi pomen, nekoliko zavoljo smrti nekaterih sodelavcev, nekoliko zavoljo mogočnega razvoja ruske žurnalistike sploh. L. 1866. ustavi Nekrasov dalnje izhajanje. V pošestdesetih letih je prepotoval naš pesnik skoraj vso zapadno Evropo, bival je dalje časa v Parizu, Florenciji, Rimu. L. 1867. pa prevzame uredništvo „Otečestvennyh zapisek“, ki so izhajale že od l. 1839.; njim je ostal zvest do smrti. V teh je objavljajal zdaj leto za letom nove plode svoje muze, in sicer so to plodovi že zrelega moškega prepričanja, ne tako prisrčni in strastni, kakor njegove mlajše pesni; ali iz vsakega vërza nam diha naproti vroča in neugasna ljubezen do domovine in naroda.

Tista struna Nekrasovlje lire, ki je zvenela od globokega sočutja s sužniki, umolknila je l. 1861. Kakor za slovo iz te prehodne dobe slišimo v Rimu zapisano pesen „Nesrečniki“, v kateri nas vede pesnik med sibirske prognance. Sem spada tudi pesen „O lepe mremeni“, v kateri nas pesnik nekega mrzlega, meglenega jutra vede na grobišče za vozom pogrebnim s priprosto krsto uboščevo. Vedeževalki (znacharki), ki prorokuje same žalostne dogodbe, da bi se celo morje solzá moralo naplakati, ako bi se izpolnilo vse njeno prorokovanje, odgovori mužik nestrpljivo: „Ali Bog je milostiv in ruski narod noče več plakati; rajši bo pel. To nam povej, kdaj pride svoboda!“

Svoboda je prišla. Okovi sužnosti so pali z rok ruskega ljudstva; ali delo osvoboje še ni dokončano. Nekrasov se po mnogih letih z nova

vrne k staremu predmetu: trpljenju naroda. V „Elegiji“ iz l. 1874. se obrača proti tistim, ki so mu očitali, da obravnava le jeden predmet, namreč narodno revo, z naslednimi besedami: „Naj govori spremenljiva moda, kolikor hoče, da je tema „o žalostni bedi ljudstva“ zastarél in se mu v pesni ne sme več dati mesta: o ne verujte tega! — tega témata ne moremo nikdar zvati starega. O da bi pač mogla leta postarati ga! Razcvel bi se božji svet . . . Toda dokler se vlačijo narodi v nadlogah — tožiti mora muza zanje in služiti jim. A na svetu je ni krasnejše, primernejše družabnice od nje“.

Nove nevihte so se zbirale nad narodom ruskim. Nepošteni uradniki so bili sicer odpravljeni, ali zato je obletal in obleta še nov vampir ljudstvo in pazi, kako bi se mu zajedel v telo. To je tista nedavno nastala plutokratija, družba sleparjev, ki so se privlekli na Rusko z vsega sveta, družba, ki prihaja danes v obnošeni suknji in s culico v roci, jutri pa odhaja z milijoni v mošnah. V pesni „Železna cesta“ iz l. 1867. odkriva nam Nekrasov muke železniških delavcev, ki so v potu svojega obraza sezidali železnico, in kaže na mogile ubogih „potepov“, kakor pravi ironiški, kateri so se zgrudili pod težkim bremenom. Uvod te pesni je priprosto prašanje otroka: „Oče, kdo je napravil to cesto?“ „Inženirji“, odgovori oče, ali pesnik počne razkladati zvedavemu dečku, s čegavo pomočjo so inženirji napravili to cesto.

Najostrejše želo svoje skeleče satire je obrnil Nekrasov proti tej vedno bolj šireči se plutokratiji v tragikomediji „Junakova usoda“, napisani l. 1875. V obširni tej pesni nas uvede v družbe raznih sleparjev, ki so obogateli z mozgom naroda ruskega. Na glavnem zboru nekake delniške družbe železniške smo; predseduje jej bogatin Zacepa, ki je poprej bil burlak, navaden plavec, ali je zdaj s svojim spretnim jezikom prišel do tega, da ni postal samo milijonar, ampak da govori tudi odlično besedo pri vseh denarnih podjetih na Ruskem. Generalni tajnik je neki Škurin, ki „je svoje detinstvo prežil na stepi. Za jedno, za dve altyni so mu dovoljevali pastirci dreti ščetine z živih svinj“. Ta kupčija se je sponesla in z leti je postal milijonar; spremenil se je le v tem, da sedaj dere kože in sicer z živih ljudij . . . Nekoliko drastično slikanih značajev izpolnuje občni zbor, v katerem referent ciniški razpravlja, kako v cenó je nakupil zemelj za bodočo progo, kako je delavce napajal z žganjem; zato pa so ti toliko in toliko menj pojedli in prihranili tako društvu

toliko in toliko odstotkov. Med debato pesnik zaspí in prebudi se še le po dokončanem zborovanji, ko je začelo že vino širiti svojo moč ter se je ves zbor začel šumno zabavati. Zdaj se vrsti kakor v kalejdoskopu druga hudobija za drugo; razne osebe prihajajo in odhajajo, vsaka iz njih predstavlja tega ali onega sleparja itd.; posebno zanimiva je karakteristika trgovca Groša. Hitro doseže veselje v društvu največjo stopinjo. Predsednik Zacepa lije váse cele potoke vina; za nekaj časa pade mu glava na roke, ter se zamisli. Mahoma se zopet vzravna, odpira izpite oči ter obupno zavpije: „Jaz sem — zlodej!“ ter prične glasno stokati. Družba se spogleda, tu in tam se šepeta. Nekateri odhajajo, drugi se kopičijo okoli predsednika ter ga tolažijo. Ali ta zavrača njih prilizovanje in vsakemu našteje na ravnost v obraz vsa nepoštena započetja njegova. Nekoliko židov mu svetuje hitro, naj bi poskusil prenesti svoje milijone na kako gotovo ladijo ter jih prepeljati v Anglijo; kajti mislijo si, da je Zacepa izneveril državi nekoliko milijonov. Ali kmalu pride na dan, da je starca, bivšega burkala, razburila sinova smrt. Ta njegov sin je bil poštena duša. Ker je poznal grdo početje svojega očeta, odšel je ter studiral v Moskvi, ker ni hotel od svojega roditelja niti kopejke, dasi ga je stari silno ljubil. Revno se je živil z lekcijami in literarnim delovanjem. Prigodi se, da nekdo pred njim imenuje starega Zacepo zlodejca; zavoljo tega nastane dvoboj, sin je ranjen in umrje. Oče zve vse po telegramu in vest se vzbudi v starem grešniku.

Podobnih, do groze realističnih pesnij se najde v novih zbirkah Nekrásovljih več. Predno se obrnemo od njih, podati hočemo v slovenski prozi pesen, ki je morda njegova najbolj žalostna!

„Ko nastopi noč in mi je glava trudna od dnevnih skrbij, — hodim po kaki temni ulici, — in tedaj se prikaže nenadoma pred menoj senca tvoja, ki sem te poznal bolno, brez obrambe, brez pribežališča!“

„Kruta misel mi pretrese tedaj srce. Nesrečna ti je bila usoda prav od rojstva tvojega. Oče tvoj, osoren mož, bil je ubog in hudoben. Omožili so te, in ti si ljubila drugega. Soprog, katerega so ti dali, bil je divja duša in te je pretepal. Ti pa nisi hotela pokoriti se mu, strla si verige svoje in pobegnila . . . ali tvoja ni bila sreča, da si sešla se z menoj!“

„Ali se spominaš dneva, ko sem bolan in gladen po polnem izgubil svoje moči? Po mrzli in prazni sobi se je razlivala naša mrzla sapa kakor megla. Ali se spominaš, kako je cvilil veter in kako šumno je dež škropotal? Dan se je năgibal, bila je skoraj noč. Tvoj otrok je jokal; ti si mu grela mrzle ročice s svojo sapo. Ni se upokojil in kričal je žalostno . . . Temà je rasla. Po dolgem plakanji izdihne otrok svojo dušo . . . Uboga mati! Toda čemú te solze? Jutri zaziblje glad morda tudi naju v globoko, sladko spanje. Gospodar bo kupil nam, preklinajoč nas, tri krste in dal nas bo odnesti, da nas polože drugega k drugemu.“

„Sedé vsak v svojem kotu sva bila tiha in molčeča. To si bila bleda in slaba; neka misel je zorela počasi v tvoji glavi; bolesten boj se je bil v srci tvojem. Zadremal sem; ti si odšla tiho, ali oblečena kakor nevesta, ki gre pred oltar, in jedno uro kasneje si se vrnila naglo, prinesla si krsto za svojega otroka in jedi njegovemu očetu. Utolažila sva svoj grozovitni glad; dober ogenj je razsvetil temno sobo; potem sva oblekla otroka in položila ga v krsto . . . Kateri srečen slučaj je naju rešil? Ali se je Bog usmilil naju? Nisi mi hotela razodeti slabe novice, jaz nisem silil v té; ali obema je bilo pri srci težkó . . . Jaz sem bil razdražen in osoren“.

„Kaj je postalo iz tebe? Ali si pala, umrla v boji z revo? Ali pa si, hodeč po poti podlosti, končala tako, kakor mnogo drugih? Noben te ne bo branil . . .! Vsak te bo nazival s strašnim imenom; čutim, kako mi neka kletev divja po duši . . . ali zastonj bi prodrla iz nje!“

Pri poslednjih teh besedah se zdi človeku, da vidi bledega jetnika sibirskega, ki je vzdignil svojo ukleneno roko proti varuhu svojemu, ali takoj jo zopet povetil in trudno položil na kolena, kakor hitro je zazvenel žalosten glas verig in spon! (Konec prih.)

Črtice iz dunajske električne razstave.

Različnim razstavam, katere si moremo leto za letom ogledovati in v njih občudovati napredek človeštva, pridružile so se v najnovejšem času tudi električne razstave. Kakor v marsičem drugem, postavil se je tudi v tem oziru Pariz na čelo vsem drugim mestom. Leta 1881.

Novejši pisatelji ruski.

Spisal K. Štrekelj.

I.

Nikolaj Aleksejevič Nekrásov.

(Konec.)

Poglejmo zdaj nežne idilske pesni Nekrásovlje, katere nam oprevajo domačijo, Volgo in ljubljeno mater.

Kako po pravici smemo imenovati Nekrásova narodnega pesnika, razvidi se najbolje iz teh pesnij. Značajna črta pravega slovanskega ljudstva in tedaj tudi naroda ruskega, do zdaj še nepokaženega od zapadne kulture, je gorka ljubezen k rodni zemlji in družini, združena z neomejenim zaupanjem in vso potrpežljivostjo, zmerom pripravljena odpustiti in pozabiti stare pregreške. Odprite katero koli zbirko narodnih pesnij ruskih, in ne najdete z lahka lista brez pesni, ki ne bi proklinala tuje zemlje ali v kateri ne bi tožila hči po batjuški in matjuški, po rodnem vrtu, rodnem logu, njega slavic in cvetih. Že v prvih zbirkah Nekrasovljih nahajamo jednake proizvode, n. pr. drugi oddelek Saše. K enakim mislim vrača se pesnik v poznejših letih zmerom bolj po gostem.

„Tišina“, posvečena rodni zemlji, stavi se zavoljo svoje mirnosti in globocega občutka med najbolj dovršena dela pesnikova. Nekrasov se vrne s svojega potovanja in s hrepenenjem stopi po dolgem času zopet na sveta domača tla. „Žitno polje je krog mene in živa stepa, brez gradov, brez morja, brez gor . . . Kako je zabilo veselje dušo mojo, ko je splaval pred manoj na obzorje tvoj obris, zemlja domača! Na dalnje morje sredozemsko sem hitel, pod pekoče nebo, da bi našel utehe bolečini svoji: ali našel nisem ničesar! Jaz tam ginem, tam trpim, in toliko, da se ne zgrudim pod težo svoje nepremagljive usode. Ali tvoje sape, domovje, kako so me okrepile! Ne bojim se zdaj, spustiti na boj se z usodo. Tvoj sem zopet. Naj so mi prokleta ustna tudi vedno očitala to — moja pesen ne zazveni zlatemu obzoru tujih dežel, le tebi se ona glasi, kraj

rojstni!“ — Pesnik potuje skozi Krim in spomina se krvavih bojev, ki so se bili tam. Kako je bilo tam šumno! Vse je minilo in tiho je vse na okrog. Vojske hrum je vršel po mirni krajini tako, „kakor vzleti kričé mirnih labudov jata, ako se jih splaši nenadoma, ter se v oblaku vzdigne nad gladino mirnih vodá, da se naposled daleč od brega spusti oprezno nizdoli.“ — Peljemo se po širni ravani. V daljavi lesketajo se jezera, kakor sreberni sneg na planini. Tukaj se ziblje zlato klasje in tam se vrača pevaje kmet s polja po dnevnem trudu. Vojska je utihnila, božji hrami so se odprli in v njih moli narod za mir, ta narod junaški, ki se v surovem boji ni branil preliti svojo kri do poslednje kapljice. In v zahvalo dobil je trnov venec. „Toda krasnejši je ta tvoj trnov venec, nego zlata krona zmagovalčeva!“ vsklikne pesnik gredé s Krima na širno Rusijo.

Kakor je Nekrasov ves čas svojega življenja, posebno pa v mladosti, trpel s trpečimi, tako se je v poznejših pesnih večkrat tudi veselil z radujočim vaščanom, igral se je z veselim dečkom na paši, zamaknen je gledal v mirno, sinje oko rusovlase pastirice, kar nam je narisal jako plastično. Življenje vaškega otroka naslikal nam je podrobno v mnogih pesnih, posvečenih deci, posebno v „Krestjanskich dětjach“ iz l. 1861. Rusko življenje na deželi nam je pokazal kakor v zrcalu z najrazličnejših stališč. Tako nam pesen „Korobejniki“ prelepo slika življenje domačih prekupcev, kaj se jim dogaja po semnjih, vaséh, kako se razgovarjajo po cestah s pastirji, plavci in lovci i. t. d. Ali z nekako pijeteto naslikal nam je življenje ruskega kmeta. Sém spadajo pač najlepša dela njegova, „Mráz“ in „Komu je dobro živeti na Ruskem?“ Prva pesen je dokončana in samo v tem oziru preseza drugo imenovano pesen, ki je sicer jako obširna ali nedovršena.

Moroz-krasnyj nos izšel je l. 1863. Razdeljen je v dva oddelka. V prvem se nam slika smrt kmeta in pogreb njegov, v drugem nam kaže pesnik vdovo, ki gre hitro po pogrebu v gozd po drva, da bi mogla otrokom zakuriti, tam zaspi od trudnosti in zmrzne. Ali česa ni vplel pesnik v ta ozki okvir! Vse življenje ruskega mužika in žene njegove javi se nam tu. Stopimo v nizko izbo selske kočé. Na deskah leži mrtev oče, v kotu se igra deca, ki ne ume še nesreče, katera jo je zadela; pri oknu šiva žena mrtvaško odelo. — Pesnik pravi: „Troje jako težavnih usodkov pozna zloba usode: prvi usodek — omožiti se s sužnikom; drugi usodek — biti mati

sinu sužniku; tretji usodek — pokoriti se do smrti sužniku. In teža vseh teh treh usodkov stiska s krutim svojim jarmom žene ruskih zemelj.“ — Stari oče je skopal sam svojemu sinovi grob v zmrzli zemlji. Pogreb je. Družina stoji okoli ubožnikove krste in plaka. „Ne veje veter po lokah, ne vriska svatebni sprevod: za Proklom tožijo domači, osirela rodbina stoka: sivokrilati golobček, kam si odletel, ljubček naš? Tebi jednacega v moči in krasoti ne najdeš v vsej deželi! . . . Od žalosti kmalu bo umrla mati, od bolesti oče ne bo mogel živeti; ali kar je v lesi breza brez vrhov, to je domá žena brez moža!“

Pesen pove nam vse: kako krasen junak je bil, kako je obolel, kako so ga lečili, kako je romala mlada žena k čudodelnemu obrazu Bogorodice v daljnem samostanu — ali zastonj! — Pokopljejo ga. Vdova se vrne domov z otroki in še le zdaj opazi, da je mraz in da nima doma niti trske drv; otroke odvede k sosedi v toplo izbo, sama pa gre v gozd.

V drugem oddelku nam kaže pesnik njene misli, ko seče drva. Vdova se spomina mladosti svoje, kako se je prvič sešla s Proklom pri narodnih igrah, kako sta se poročila; v duhu pregleda, kaj sta vse leto delala na polji, zmisli se pomladne setve, košnje in žetve, in kako veselo je bilo s Proklom na lokah, kjer so se otroci igrali krog njiju ter sta opoludne v vročem poletju počivala pri potoku v jelševi senci. Vse to je izginilo, zdaj se mora sama truditi . . . Že je nasekala poln voz drv. Odpravlja se domov, ali utrujena se oprè za trenutek na drevo ter se z nova zamisli. Tu prileti vojvoda Mraz in poje o sebi, o svoji moči, in kliče vdovo k sebi. Bogat je, njegovo cesarstvo je polno demantov, biserov in srebra. Govori jej: „Z menoj pojdi v moje cesarstvo, cesarica boš moja; po zimi bodeva kraljevala, a po leti spala trdno.“ In spušča se po vejah vedno niže in niže, vstopi se pred mlado vdovo, diha jej v obraz in jo poljubuje. Sapa jej zaide, ustna jej obledé, sekira jej pade iz rok — mrtva je.

Tudi v drugi imenovani pesni: Komu na Rusi žitj chorošo? vede nas pesnik na kmete. Prolog, poln veselega humora, predstavlja nam sedem mužikov, ki so se sešli nekje na cesti. Doma so iz gnezda Trpibolečinskega, iz okraja Pustopraškega in iz vasic: Záplate, Razdrtega, Bosónoga, Ozebkov, Pogorišča, Nesitega in Slabe letine. Pogovarjajo se o tem, kdó na Ruskem srečno živi. Zapóred

imenujejo posestnika, činovnika, popa, kupca, ministra, carja — vsak nekaj drugega. In razpró se ter pretepó — potem pa se spusté na pot po širni Rusiji, iskat srečnega človeka. Snidejo se s popom in posestnikom, ali o sreči tu ni duha ni sluha. Opazujejo ljudstvo na trgih, pri poljskem delu, ali tudi tukaj iščejo zastonj srečnih ljudij. Mislijo si, da bodo žene bolj srečne in pripovedovati si dajo usodo Matrene Timofejevne; ko jim je ta opisala svoje življenje, katero je pesnik mojsterski narisal, odidejo tudi od nje brez zaželenega vspeha. — Dalje pesen ni zložena. I. G. Uspenskij je priobčil vsebino nekega razgovora z Nekrásovom gledé nedokončane te pesni, katero je sam pesnik imel za svoje najboljše delo. Praša ga, kdo bo tisti, ki mu je dobro živeti na Ruskem? Nekrasov se posmeje. Uspenskij ugiba tjà in sèm, ali zastonj. Napósled reče Nekrásov: Pijanci! Onih sedem mož bo prehodilo vso Rusijo, ali nikjer ne bo našlo srečnega človeka; naposled bodo prišli h krčmi, pri kateri se stekajo poti iz vseh onih sedmih vasic; tam posedejo za mizo z opitim, raztrganim in z ličjem opasanim mužikom in pri sklenici žganja spoznajo, komu je na Ruskem dobro živeti!

Menj se je posrečil Nekrásovu spev Russkija ženščiny, v dveh oddelkih. Junakinji obeju delov sta zgodovinski osobi, kneginja T—aja in Volkovska, katerih moža sta bila zavoljo političnih prestopkov pregnana v Sibirijo ter obsojena v rudokope; njiju ženi pa sta z uzornim zatajevanjem samih sebe, ne boječ se mučne in dolge poti in nadlog v življenji sibirskem, radovoljno šli za njima.

Rekli smo, da je druga značajna črta ruskega ljudstva neomejena ljubezen k rodbini; tudi v tem oziru je Nekrasov naroden pesnik. Na rodno vas Grešnevo, kjer je preživel svojo sicer žalostno mladost, ali jo vendar strastno ljubi, na njegove loge in gaje, na namakajočo jih Volgo, na stari dom svojih očetov, in posebno na mater svojo razlil je najljubše žarke svoje poezije. Čem zrelejša je ta poezija, tem pogosteje nahajamo v njej pesni, posvečene materi in rodbini. Sem spadata pesni „Vnimaja užasam vojny“, in „Rycarj na čas“. Zamišljen je pesnik in v duši prikaže se mu rodni svoj kraj; sprehaja se po lokah, po katerih so posejane kope sena; v daljavi se bliska v mesečnem svitu križ na priprosti vaški cerkvici; zdi se mu, da sliši glas ponočnega čuvaja, ki oznanja dvanajsto uro, — in križe zagleda na grobišči, kjer spozna gomilo materino. S prošnjo se obrne k njenemu duhu: „Prikaži se za trenutje,

mati premila, v lahki se senci prikaži! — Brez ljubezni si prebila vse življenje, drugim je bil posvečen vsak tvoj dan. Ves vek svojega življenja si preživela z glavo odkrito, mirna ti je bila duša o šumenji groma; s svojimi prsimi si branila otroke v nevihti; ali nevihta vsula se je na glavo — tvojo; tebe, junakinjo, zadela je njena strela. Še umirajoč si molila za morilce svoje in ustna tvoja želela so nam vsem milosti božje.“

Domači reki je posvetil pesnik jedno najlepših svojih del: Na Volgi. Zamišljen stoji na njenem bregu, misli so mu poletele v prvo mladost, ko se je ločil od doma svojega. Takrat mu je gozd šepetal, da ga ni na svetu lepšega neba od tega, ki se razpenja nad domačijo, da se nikjer ne diha prostee, kot v domačih logih. On ni veroval in je odšel. Po letih se vrača žalosten in osoren in prosi rojstni kraj, naj mu dovoli, odpočiti si trudno srce pri njem; kajti „samo spomin na leta detinska iztrga dušo iz krutih sanj!“

Poslednje Nekrásovlje pesni so posvečene večinoma materi; pisal jih je v postelji, katero je po dolgi bolezni zamenil z grobom. Prijatelji njegovi so bili poklicali profesorja Billrotha z Dunaja, da ga ozdravi; podaljšal mu je sicer za nekaj časa življenje, ali smrt se ni dala odgnati.

Ko so 11. januarja l. 1877. nesli Nekrásovlje truplo v grob, šel je za njim ves omikani St. Peterburg; in ko so nad novo gomilo prijatelji začeli spoznavati izgubo, ki je zadela rusko literaturo z njegovo smrtjo, ko se je njegovo ime stavilo hitro za Puškinovim in Lermontovljim — slišali so se glasovi iz občinstva, da mesto njegovo ni za tema, ampak pred tema. Trdilo se je: Puškin in Lermontov sta bila byronovca, Nekrasov pa po polnem ruski „mužičij poet“. In ne samo vseučiliška mladež, tudi resni kritiki so prisodili prvenstvo med ruskimi pesniki Nekrasovu, n. pr. A. Skabičevskij, literarni referent „Otečestvennyh Zapisek“.

Če bi smeli pesnike soditi po njih obljubljenosti, kar se dela tu in tam, pripalo bi prvo mesto v ruskih pesnikih brez dvojbe Nekrasovu; on je bil pravi ljubljenec občinstva, posebno mlajšega; pesni njegove so se pričakovale s hrepenenjem. Še pred natisom z dovoljenjem in popravki cenzure so se širile v mnogih prepisih po vsej Rusiji; učile so se na pamet in, ko so prišla na svetlo zbrana dela njegova, dosegla so v kratkem času deseti natis. Toda čestilci Nekrasovlji podpirajo velikost našega pesnika še drugače, trdeč, da

je bil ná rođen pesnik, v tem ko so veliki predniki njegovi le zapadne smere posnemali. Puškin, pravijo, je zavsem byronovec; ali to je rés le glede oblike, v duhu je ravno tako pravi Rus, kakor Nekrasov. Tudi temu se ni posrečilo, da bi se prostega ohranil byronskega vpliva, in prav najlepša dela njegova, kakor Vlas, Na Volgi, Tišina, i. t. d. so zapeta v Byronovem duhu. Toda Puškin je zavoljo tega večji od Nekrasova, ker je določno pokazal pot, po kateri mora hoditi, kdor hoče postati naroden pesnik. Puškin je tisti mož, ki je narodnost in spoštovanje resnice, hranjene v narodu ruskem, zapisal na prapor ruskega pesnika; on je prvi razumel dušo naroda ruskega in pokazal nam pomen njegov tako globoko in obširno, kakor nobeden pred njim. „Ne ljubi mene, ampak to, kar jaz ljubim!“ to je njegova ljubezen k narodu. Ta narod je poznal Puškin samo za sužnosti ter ni dočakal osvoboje; ali kaj pravi o njem? „Ruski narod je otročji, ali ni otrok!“ Bodočo slavo njegovo ni videl v sili meča, ampak v sili duba njegovega. Velik je tudi Nekrasov in sicer za to, ker je v svoje pesni vlil vso svojo gorečo ljubezen za narod. Spoznal je namreč, da samo narod brani v sebi pravi vir resnice, iz katerega se mora napajati pesnik, ako hoče slutiti za narodnega in ostati narodu v spominu. Kot pesnik se je Nekrasov v ljubezni k narodu navduševal, kot človek pa se je v tej ljubezni čistil in popravljal to, kar je kot tak pregrešil, pravi Dostojevskij.

Črtice iz dunajske električne razstave.

(Konec.)

Električne toke za vso razsvetljavo so dajali ali dinamoelektrični stroji neposredno, ali pa v novejšem času tolikokrat imenovani akumulatorji. Kaj so akumulatorji in kako se rabijo, postane nam najbolj jasno, ako jednega izmed njih opišemo. V to svrhu si izvolimo Faurov akumulator. Ta sestoji iz dveh svinčnatih plošč, 20^{cm} širokih, katerih jedna je 40^{cm}, druga 60^{cm} dolga. Vsaka teh plošč je pomazana z minijem, ki se za to v vodi v gosto kašo namoči, ter ovita v pergamentni papir. Na tak način pripravljeni plošči, se položita potem druga na drugo in zavijeta v zvitek, ki se postavi v stekleno posodo. Od vsake

Novejši pisatelji ruski.

Piše K. Štrekelj.

II.

Iván Sergêjevič Turgénev.

Čelovek on byl!

Do nesrečni zaroti „dekabristov“ v 14. dan decembra l. 1825. vspénal se je absolutizem ruski vedno više in više. Ušesa glasovitih strežajev „črnega oddelka“ ali skrivne policije slišale so vsako izgovorjeno besedo, rekel bi skoraj, skozi zid; cenzorjevo peró pa je črtalo in prenejalo še tako nedolžne stavke. Ni torej čudo, da se literarno gibanje ni moglo razvijati v tisti meri, kakor bi se bilo lehkó. Sicer spada v to dobo delovanje Puškinovo, kateri se dan danes smatra še vedno za prvega pesnika ruskega; ali zato se nam je zahvaljevati njegovi krepki, neupogljivi energiji, katero je rešil iz časov preddekaberskih in kolikor toliko ohranil. Za Aleksandra I. se je razpravljalo v družbi ruski po različnih krogih že nekam svobodno grajansko vprašanje, s katerim je ozko zvezano uspešno ali neuspešno delovanje literarno. Po nastopu Nikolajevem pa je prenehalo tudi to. Dii minorum gentium — s čimer jim pa še ne odrekamo lepih zaslug za pisemnost rusko, bili so bolj obljudljeni od Puškina. Jako so tedaj cenili Marlinškega (Bestuževa), Senkowskega („barona Brambeusa“), s spoštovanjem so gledali celó na Kukólnika, na pamet so se učili pesni Benediktova, zavzeti od formalne njih dovršenosti in ne gledé na njih vsebino. Posebno slab ukus, kult ruskih lažiklasikov in slepo češčenje obstoječega državnega ustroja je zastopala „Sévernaja Péla“, kateri sta bila urednika porušen Nemeč Greč in porušen Poljak Tadej Bulgarin. Vlada je ta list podpirala in žalibog, da je bilo število tistih, ki so ga sovražili, le majhno. Drug mesečnik, ki je sicer dosti koristil, ali tudi dosti škodoval, je „Biblioteka dlja čtenija“, v kateri se je omenjeni Senkowski boril proti vsem humanskim in narodnim boriteljem tedanjega časa; kajti ta človek je, kakor pravi Aleksander Hercen, „kot Poljak in skriven radikalec vse pojave ruskega življenja jednako zelo sovražil in zaničeval.“

Največji greh tedanje dobe je torej bil, da je večina literatov s hvalo obsipala pogubni in vsak napredek ovirajoči sistem Nikolajske dobe; in ako izvzamemo Puškina in Lermontova, pa pozneje Gogolja, bila je tedanja literarna šola le navidezne veličine, kakor je Nikolajska

doba sama kazala le navidezno velikost in čilost ruske države. Najbolj važno je torej bilo, to šolo podreti in ob enem pokazati puhlost njeno in puhlost vladnega sistema. To je storil, kakor pravi Turgenev, pesimizem Lermontovlja, satira Gogoljeva in stroga kritika Belinskega.

Polagoma se je jela po vplivu teh treh buditeljev z nova gibati ruska publika. Omikanci so se zbirali v društvih ter pogovarjali se o književnih stvareh. Na takih literarnih večerih se je vedno vračal govor na cenzuro. „In kako tudi ne! Težko si more človek dan danes misliti, kaka sužnica je bila tedaj tiskana beseda,“ pravi Turgenev; „vsak literat, bodi si kdor koli, zdel se je samemu sebi tihotapec.“ Cenzorji so črtali besede take, da je človeka že smeh silil. Dolgo je hranil Turgenev neko polo, kjer je cenzor prečrtal besede: „ta deklica je bila kakor cvetica“, ter jih z rudečo tinto zamenil takó-le: „ta deklica je bila bujni roži podobna“. Mnogo se je na takih literarnih večerih govorilo o Gogolji; ali takrat ga še niso razumeli, kajti tedaj se ni še bil oglasil prorok njegov, ruski Lessing-Belinskij.

V jedno takih družeb je bil zašel tudi mladenič, ki se je pozneje poslavil po vsem svetu, Iván Sergêjevič Turgénev.

* * *

Rodil se je 28. oktobra (9. novembra) l. 1818. v orlovski guberniji na rodnem posestvu, Spasskoe Lutovinovo, kjer je tudi preživel prvo mladost. Tu že se je navzel tiste čarobne ljubezni za naturo, katera iz vseh njegovih spisov tako dobrodejno veje naproti. Najprej se je odgojeval doma. Plemenitih rodovin otroci so se napajali tedaj bolj s francosko in nemško omiko, nego li z domačo. Te razmere nam popisuje Turgenev sam v povesti „Punin in Baburin“, ki ima sploh mnogo spominov iz pisateljve mladosti. Tam nahajamo to-le mesto:

— Ali vam vaš učitelj, kateri vam razlaga rusko slovesnost — saj se vam pač razlaga? — ali vam on tega ne pojasnuje?

— Ne, ne pojasnuje, odgovorim jaz. Ko živimo na kmetih — nimam učitelja. V Moskvi pa jih imam mnogo.

— Ali izvolite dolgo ostajati na kmetih?

— Dva meseca, ne več; babica pravi, da se na kmetih raztresem. Guvernantko pa imam tudi tukaj.

— Francozišče?

— Francozinjo.

Punin se počese za ušesom. — Kaj ne, mamzelj?

— Da, kličejo jo madmuazelj Friké. — Na hip se mi je zdelo sramotno, da imam jaz, dvanajstletni deček, ne odgojevalca ampak

odgojevalko, prav kakor deklice! — Ali jaz ne slušam, dostavim z veliko neskrbnostjo. — Kaj to meni!

Punin strese glavo. — O dvorjanci, priljubili so se vam inostranci! Kar je rusko, ne marate, — le za tuje barate, tujcem se uklanjate . . .“

L. 1830. pride Turgenev v Moskvo ter stopi v Weidenhammerjev in kmalu pozneje v Lazarevelj zavod, kamor so odlične rodovine dajale pripravljat svoje sinove za univerzo. Tukaj se je spoznal Turgenev z nemškim slovstvom ter si ga je jako priljubil. L. 1834. se vpiše na filozofsko fakulteto moskovskega vseučilišča. Ali ker mu še istega leta oče umrje, preseli se vsa obitelj v St. Peterburg, kjer je Turgenev nadaljeval svoje filološke nauke. Zgodaj že se je oglasila v njem ljubezen do poezije. Mati njegova je bila še kot devica seznanila se s pesnikom Žukovskim; v Moskvi pa je pesnik M. N. Zagoskin, pisatelj romana „Jurij Miloslavskij“, kateri je bil svoje dni pri mladini in narodu jako priljubljen, skoraj vsak dan zahajal v njih dom. V „Puninu in Baburinu“ pripoveduje Turgenev, s kakim svetim navdušenjem sta s Puninom brala Heraskovljo „Rusijado“. Iz iste povesti razvidamo tudi, kako je pozneje spoštoval Puškina. V svojih literarnih in osebnih spominih pa pravi: „Puškin je bil tedaj meni in mnogim somišljenikom mojim nekaj kakor polubog. Češčenje avtoritet se je v poznejši dobi, kakor znano začelo zaničevati, grajati, da, celó proklinati. Avtorito pripoznavati pomeni po modernem nazoru: vedno imeti samega sebe za neumnika. Ali naj bi pomislili naši mladi, strogi sodniki, poprej sporazumeti se o tem, kaj pomenja „avtoriteta“. Razlika je med avtoriteto in avtoriteto. Nobenemu iz nas, jaz govorim o svojih vseučiliških prijateljih, ni prišlo na misel uklanjati se pred človekom zató, ker je bogat ali mogočen, ali ker visoko stoji; ta čar ni imel pri nas nobene moči.“

Posebno mogočen je bil v tedanji dobi na Ruskem Byronski vpliv; udal se mu je bil Puškin in Lermontov, kako bi se ga bil mogel obraniti osemnajstletni Turgenev!

Početkom l. 1837., ko je bil student filološke fakultete v tretjem semestru, pošlje Turgenev svojega prvenca v pregled profesorju ruske literature, Petru Aleksandroviču Pletnevu. Bilo je to neka fantastična drama v peterostopnih jambih z naslovom „Stenio“. — Pletnev ni bil sicer učen profesor, ali za to je bil dober učitelj; ukus bil mu je čist in fin in umel je svojim učencem vzbujati zanimanje za svojo stroko.

Zavoljo mirnega značaja ga je ljubilo vse in prijatelj je bil prvim tedanjim pisateljem. — „V jednom naslednjih predavanj,“ pripoveduje Turgenev sam, razloži Peter Aleksandrovič, ne imenuje mojega imena,

z ljubeznivostjo njemu lastno ta modérni, nelepi produkt, v katerem sem bil z otročjo nerazumnostjo in po polnem nesamostalno posnemal Byronovega Manfreda. Z univerze gredé me spozna na cesti, pokliče me k sebi ter mi očetovski pové, da je „nekaj“ v meni. Te besede so mi dale toliko poguma, da sem mu poslal nekoliko poezij. Izbral si je dve iz njih ter jih priobčil naslednjega leta v „Sovremenniku“, ki ga je tedaj urejal Puškin. Imena prvi pesni ne vem več, druga je bila napisana „Stari dôb“. Natisneni sta bili ti pesni brez podpisa pisateljevega.

Seznani vsi se s profesorjem Pletnevom, dobi Turgenev povabilo, naj pride k njemu na literaren večer.

Pri njegovom prihodu je Puškin ravno odhajal. Na tem večeru se je seznanil Turgenev z raznimi pisatelji ruskimi, katerih večina pa je spadala gori opisanim lažiklasikom. Bil je tam Skobelev, pisatelj „Kremneva“ in poznejši komandant st. peterburški; Vajejkov, pisatelj „Znorele hiše“ in sodelavec „Sêverne Pčele“, sploh sovražen in zaničevan intrigant; — Vladislavljev, kateri je izdajal svoje dni dobro znani almanah „Utrennaja zarja“; govorilo se je, da je naročba na ta almanah za nekatere kroge bila obligatorična. Bil je tam Polevojev, sovražnik Grebenka, ki je pisal humoristične povesti; — Hubert, prelagatelj Fausta; — Karlhof, prelagatelj in pesnik. Tam je našel Turgenev izvrstnega in nepozabljivega kneza Odoevskega in izvrstnega lirika Aleksêja Koljcová, čegar pesni so zapete v narodnem duhu ter se odlikujejo s čistim ukusom, globokim in nežnim čutom in presrčnostjo; gledé oblike so celó po sodbi najstrožjih kritikov dovršene. Govorilo se je tistega večera o stvaréh, kakor smo jih že gori napomenili: o literaturi, cenzuri in drugih dnevnih novostih.

Že se je bilo namreč tedaj pojavilo nekoliko boljših mesečnikov „Sovremennik“ in „Otečestvennyja zapiski“. Prvi list je bil osnoval Puškin; po smrti njegovi ga je vodil Pletnev. Liberalna mlada generacija se je zbirala okoli „Otečestvenih zapisek“, katere je izdajal Krajevski, poznejši redaktor „Golosa“, spreten žurnalističen trgovec, mož velikega talenta ali brez vsake sodbe v estetičnih stvaréh in — brez načel; za to pa je mož tudi obogatel! Glavna sodelavca „Otečestvenih zapisek“ sta bila Panejev in Ksarion Gregorjevič Bêlinskij (1812—1848), kateri je že s svojimi prvimi razpravami, natisnjenimi v moskovskih mesečnikih „Molvi“ in „Teleskopu“ (1836—1839) obrnil na se pozornost čitajočega občinstva. Govorilo se je o njem, da je strašno bojaželjen in brezobziren, ter mu je jedino veselje le napadati. Celó med mladino se je našlo ljudij, ki so trdili, da je prestrog in ne

pozna nobene mere. Niso si ga mogli misliti drugače, kakor kakega cinika in najčudnejše pravljice so se širile o njem. Bêlinskij je bil izgnan z univerze; sovražniki so trdili, da zavoljo nemarnega življenja, uradna poročila pa pravijo, ker se je premalo učil! Vedel sicer Bêlinskij res ni mnogo, kakor zatrjuje Turgenev, ali temu ni on kriv, krivo je uboštvo, ki ga je nadlegovalo od mladih let, slaba odgoja, nesrečne razmere, bolezn i in razven tega neprestana borba za vsakdanji kruh; sicer pak je rusko literaturo n. pr. poznal izvrstno. Ali bil je, kar je za literarnega kritika največje vrednosti, centralna natura, kakor se izraža Turgenev; z vsem svojim bitjem je bil blizek narodu, kateri je tako rekoč bil v njem utelešen. Estetični čut mu je bil skoraj nezmo t l j i v; on se ni dal upogibati zunanjim vplivom in vetrom. „Med vrstami brati“ ni razumel noben tako, kot on. Kakor se je prikazala nova razprava, nov roman, nova pesen, povest, — noben ni niti prej, niti bolje nego Bêlinskij podal o njej pravilno oceno, izpregovoril resnično, prepričujočo besedo. Lermontov, Gogolj, Gončaróv, Nekrásov — ali ni on prvi pokazal na nje in objasnil njih pomen? In koliko drugih! Druga njegova znamenita lastnost kot kritika bil je njegov razum za to, kar je najprej treba storiti. V tem ga ni dosegel nobeden iz poznejših kritikov, niti Dobroljubov, niti Pisarjev.*)

(Dalje prihodnjič.)

Književna poročila.

III.

Nove hipoteze o glagolici in cirilici.

(Konec.)

4. Vpraša se, kdo je izumel glagolico, kdo cirilico in kedaj? Po vsem, kar se je reklo do sedaj, vidi se, da to vprašanje prav za prav ni umestno. Kdo je albansko pismo pomagal na posodo vzeti in prestrojiti za slovanski jezik, to ostane pač večna uganka, da se je pa to zgodilo od početka 8. stoletja do l. 886. zdi se pisatelju gotovo. Tudi gledé prvega ustrojitelja cirilice ne ve pisatelj nič določnega; po mnenji njegovem treba si je mi-

*) O preslavnem ruskem kritiku Bêlinskem bode „Ljubljanski Zvon“ v drugi polovici tekočega leta prinesel korenito studijo, katero nam je spisal g. prof. dr. Fr. J. Celestin. Ured.

Novejši pisatelji ruski.

Piše K. Štrekelj.

II.

Iván Sergêjevič Turgénev.

(Dalje.)

Turgenev se je seznanil z Bêlinskim kot pisateljem l. 1836. Tega leta so bile izšle Benediktovlje pesni, s katerimi se je napajala tedanja mladina ter se jih učila na pamet. Tudi Turgenev je bil velik čestilec tega pojeta. Kar zve, da je v „Teleskopu“ od nekega Bêlinskega — kritikana — izšla ocena omenjenih pesnij. Iznenadejan je o tem, kar pravi kritik in ocena mu ne ugaja. Ali polagoma se vzbudi v njem estetiški čut ter napósled pride Turgenev do tega, da ni več bral Benediktova ter po polnem stopil na Bêlinskega stran, čegar ime mu od tedaj ni več šlo iz spomina.

Dovršivši kurz filološke fakultete peterburške l. 1837., odide Turgenev spomladi l. 1838. v Berolin, da bi tam nadaljeval svoje nauke. Vsega mu je tedaj bilo devetnajst let in davno že je sanjal o tem potovanji. „Prepričan sem bil,“ piše v uvodu svojim delom, „da si človek v Rusiji more pridobiti le nekoliko pripravljalnega znanja, studenec pravih vednostij pa da teče še le na tujem. Med tedanjimi učitelji peterburške univerze ni bil niti jeden, kateri bi mi bil mogel vzeti to prepričanje; da, celó profesorji sami so bili o tem preverjeni. In v tem nazoru jih je potrdilo tudi ministerstvo, katero je vodil grof Uvarov; ta je na svoje stroške pošiljal mlade ljudi na nemške univerze.“ V Berolinu je ostal Turgenev z malimi presledki skoraj dve leti. Tovariši njegovi so bili Stankevič, historik Granovskij, Frolov, katerim se je v drugem letu pridružil še sloveči radikalec Mihail Bakunin. Turgenev je poslušal filozofijo, stare jezike in zgodovino. S posebnim zanimanjem je študiral pri profesorji Werderji Hegelovo filozofijo, latinske starine pri Zumptu, in grško literaturo pri Boeckhu. Doma pa je moral mlatiti grško in latinsko slovnico, katerima se je na ruskih učiliščih le malo privadil. In vender je bil jeden iz boljših kandidatov!

„Potovanje mladih ljudi na tuje,“ pravi Turgenev, „spominalo je na prošnjo Slovanov, naj bi jim Varjagi poslali poglavarjev. Vsak iz nas je čutil, da je naša dežela (ne govorim o domovini, ampak o naši moralni in intelektualni podlagi) velika in bogata, ali da v njej ni nikakega redú. Reči moram, da sem prav jasno spoznal vse slabe na-

sledke take ločitve od zemlje očetne, takega silovitega preséka vseh vezij in nitij, katere so me spajale s tem, od koder sem izhajal . . . ali nič ni pomagalo. Tisti krog, ako se smem tako izraziti, iz katerega sem jaz izhajal, krog posestnikov in robov, ni mi podajal ničesar, kar bi me bilo zadrževalo doma. Narobe, vse, kar koli me je obdajalo, vzbujalo je v meni čut upora, nejevolje. Dolgo nisem mogel omahovati; treba je bilo, ali v pohlevni udanosti pokoriti se starodavnosti, hoditi dalje po starem kolovozu, ali pa nenadoma odtrgati se, „vse“ pehniti od sebe, celo, ako bi imel izgubiti, kar je srcu najljubše in najbliže. In tako sem tudi storil . . . Vrgel sem se po glavi v „nemško morje“; kajti za dolžnost svojo sem si smatral, očistiti in prestvariti se; in ko sem se pozneje vspel iz tega morja, bil sem privrženec zapadnega bistva. Tak sem tudi ostal!“

„Ni mi na misli, obsojati tiste sovrstnike svoje, ki so krenili po menj radikalni poti proti svobodi, po kateri sem jaz hrepenel. Nisem mogel dihati istega zraka s tem, kar sem sovražil, bivati vkupe ž njim. Manjkalo mi je morda v to dovolj značaja. Zdelo se mi je potrebno, oditi od svojega sovražnika, da bi se v dalji bolje mogel pripravljati na napad. V mojih očeh je imel ta sovražnik določeno obliko, znano ime: ta sovražnik bilo je robstvo (krêpostnoe pravo). V tem imenu je bilo združeno vse, kar sem se odločil pobijati do konca svojega življenja; prisegel sem, nikdar ne sprijazniti se ž njim . . . To je bila hanibalska moja prisega in nisem bil jedini, ki sem jo storil. Da bi jo bolje držal, šel sem na zapad. Vender pa ne mislim, da bi mi bile zapadne simpatije odvzele razum za rusko življenje, rusko stanje in ruske oskodnosti. „Zapiski ohotnika (lovčevi),“ studije, ki so tedaj bile nekaj po polnem novega in so pozneje še marsikako obogatele, pisani so bili, ko sem živel na Nemškem — da, nekatere iz njih sem pisal v žalostnih urah dvojbe, ali naj bi se sploh še kedaj vrnil v domovino svojo. Ugovarjati bi mogel kdo, da ruski zrak, ki veje po njih, nima ničesar opraviiti z zahodnimi mojimi simpatijami, ampak da se je vkljub tem simpatijam in proti moji volji ohranil čvrst. Težko je, prepirati se o takih stvareh; jaz vem samó, da bi „Lovčevih zapiskov“ nikdar ne bil pisal, ako bi bil ostal v domovini. Dalje pravim, da nisem nikjer zadel ob tisto neprestopno mejo, katero hočejo nekateri bojazljivi, pa tudi nekateri pogumni, ali vender malodušni rodoljubi postaviti med Rusijo in ostalo Evropo — to Evropo, s katere narodi, jeziki in vero smo tako tesno združeni. Ali ni naše slovansko pleme po mnenji filologov in etnografov jedna glavnih vej indogermanskega plemena? In če se ne more oporekati vpliv Grecije na Rim, in vpliv oboju vkupe na romansko-germanski svet, zakaj se

torej smatra vpliv tega — kako naj rečem, rojenega, jednorodnega sveta na naš svet za nedovoljen? Smo li v resnici tako nesamostojni? tako slabi, da se nam je bati vsakega tujega vpliva in se nam je braniti z otročjo bojzljivostjo nečému, kar nam vender prav nič škodovati ne more? Ne verujem tega, ampak narobe mislim, da bi se ruskega prahú, niti z nas zapadnikov, ne moglo oprati celó s sedmimi vodami! In kak ubožen narodič bi bili tudi v takem slučaji! Jaz sodim iz svoje skušnje: moje zapadne simpatije, katerim je povod življenje na tujem, nikdar niso mi branile, živo čuti za čistost ruskega jezika in ljubosumno paziti nanj. Naša kritika, ki me je premnogokrat in različno dolžila, nikdar ni me grajala, kolikor vem, zaradi nečistosti in nepravilnosti v jeziku ali posnemanja tujega stila.“

Temu programu, programu zapadnikov, katerega je Turgenev napisal kot uvod izdaji svojih del pri bratih Salavjevih l. 1868. v Baden-Badenu, ostal je zvest ves čas, odkar se je pokazal na polji literarnem do smrti svoje.

Vrnivši se v domovino, izda l. 1841. v „Otečestvennih zapiskah“ dve pesni: „Stari pomeščik“ (posestnik) in „Balada“, mrzla umotvora brez posebnega lastnega ognja. Ime mu je pridobila še le epična pesen „Paraša“, katero je brez svojega imena izdal leta 1843. Turgenev sam stavi „Parašo“ med tiste svoje spise, katere imenuje „mladostne grehe“. Posnemanje Puškina in posebno njegovega „Evgenija Onégina“ razvida se povsod. To delo je še nedovršeno, zdaj elegično, zdaj ironično, v neko romantično meglo zavito. Zanimivo pa je zavoljo tega, ker se je po njem seznanil Turgenev z Bêlinskim. Ravno pred svojim odhodom na kmete pride k Bêlinskemu, in ne povedavši svojega imena, oddá jeden iztis svoje „Paraše“ njegovemu strežaju. Na kmetih ostane kaka dva meseca. Ko dobi majno številko „Otečestvennih zapisek“, najde v njej dolgo razpravo Bêlinskega o svoji pesni. Bêlinskij ga je presodil jako dobrodušno, in ga tako lepo pohvalil, da je Turgenev od tega bil bolj zmešan, nego vesel. „Ni mogoče,“ govoril je vedno in ko mu pride pokójni J. V. Kirêevskij v Moskvi čestitat za tako lep vspeh, brani se Turgenev svojega deteta trdèč, da ni on pisatelj „Paraše“. Vrnivši se v St. Peterburg, odpravi se nemudoma k Bêlinskemu in njiju znanje se je pričelo. Kmalu potem odide Bêlinskij v Moskvo ženit se in ko se vrne, naseli se na kmetih v Lesnem; Turgenev si najame letišče v prvem Pargolovi in do jeseni obiskuje skoraj vsak dan Bêlinskega. Obljubil si ga je bil iskreno in tudi Bêlinskij mu je bil prijazen. Odslé je bil skoraj vedno združen ž njim do leta 1847., ko se je bil za več časa odpravil „za mejo“, na tuje.

Kakor je Turgenev v „Paraši“ posnemal Puškina, tako se je v pesni „Pogovor“, ki je izšla l. 1845. oslanjal na Lermontova. Tem delom v zbranih svojih spisih pesnik ni dal mesta; rekel je sam, da občuti „neko nedoločno, skoraj fizično mrzost proti svojim rimanim delom in da niti sam nima kak njih izvod, ampak, da bi Bog vé kaj rad dal, ako bi sploh nobenega ne bilo na svetu.“ Tudi Bêlinskij je bil proti „Paraši“ kmalu ohladel; ni mogel pesnika vzpodbujati, naj bi pel take pesni, kakor „Paraša“.

V leto 1846. padejo prve Turgenevlje povesti v prozi. Že iz teh se nam kaže velik njegov dar za pripovedovanje; vsebina jim je sicer nekoliko odurna in trda, ali karakteristika že precëj natančna in srečna. Pa tudi ta dela pesniku samemu niso ugajala in dasi je pesnik ž njimi, namreč s „Tremi slikami“ (1846), „Židom“ (1846), „Pretepinom“ (1846) in „Petuškovom“ (1847) bil na pravi poti, vendar je mislil popustiti po polnem te literarne poskuse. Ali leta 1847. je bil z nova osnovan, to je, kupljen je bil od P. A. Pletneva mesečnik „Sovremennik“, okrog katerega so se bili zbrali najboljši pisatelji. Samó na prošnjo urednika J. J. Panajeva, ki ni imel s čim izpolniti oddelek za „razne stvari“ v l. številki, dá mu Turgenev črtico, nazvano „Hor in Kalinič“, kateri je Panajev pridejal pristavek „iz lovčevih zapiskov“, da bi v čitatelji vzbudil večje zanimanje. Ta mala studija je kazala naturo in resnico in vsled tega vzbudila veliko senzacijo pri vseh ruskih bralcih. Velik njen uspeh vzbudi pisatelja, da napiše še več enakih obrazov, kateri niso menj ugajali. Najedenkrat je postal Turgenev, ki je poprej posnemal Puškina, Lermontova . . ., po polnem samostojen in izviren talent, katerega so počeli posnemati drugi.

Za „Horjem in Kaliničem“ je prišla v „lovčevih zapiskih“ še cela vrsta obrazov, katerih je Turgenev največ dovršil v Parizu od l. 1847. do 1849., kjer je preživel tudi dobo februarne revolucije. Leta 1852. izšla je cela zbirka ter kmalu preložila se na različne jezike evropske. Vendar nahajamo v poznejših zbirkah takih zapiskov, ki so kasneje napisani, n. pr. „Izlet v polesje“, „Živi ostanki“ i. t. d.

„Lovčevi zapiski“ se ne morejo sploh imenovati povesti, ampak so samó nekaki obrazi ali črtice, pri katerih je pazil pisatelj bolj na invencijo, nego li na to, da nam podá umetniški dovršenih del. Vsebina je tem obrazom glavna stvar in ugaja nam po svoji naravnosti in skromnosti. V dovršenih slikah se nam tukaj kažeta posebno dva elementa, človek in obdajajoča ga природа. Največje vrednosti so tisti obrazi, v katerih sta ta elementa tesno združena. Oglejmo si najprej kako slika Turgenev naravo.

Tesneje, nego se ovija bršljan okoli hrasta, oslanja se na naravo naš pisatelj. Kakor naroden pesnik sploh, izgublja skoraj svojo individualnost. Povsod ima odprte oči, odprto srce in zato vidi bujno in pisano življenje naravno, zato razume, kako ona diha, žije in klije. Pesnik občuti v njej nepopisno ugodnost, kakor postrv v bistrem pogorskem potoku, in ravno zato občuti tudi bralec to isto ugodnost. Pri tem pa pisatelj nikdar ne zaide v tisto pusto in neslano personifikacijo narave, kakeršna je mnogim nemškimi in za temi tudi slovenskim opisovateljem prirode priljubljena: Turgenevu je narava veličastna, ker ne pozna ni ljubezni, ni sovraštva, ker z isto ravnodušnostjo ravná s peščenim zrnem na produ bistre reke, kakor s črvom v prahu in s človekom! Te ravnodušnosti narava nikdar ne izgubi, naj tudi nastopijo taki slučajji, o katerih zazveni naša duša od žalosti in bolečin. Te naše žalosti, teh bolečin, in ako hočemo — veselja, narava ne mara; ako hočemo svoje čute prenesti v njo, neče o njih nič vedeti in z nami ravná kljubu žalosti, bolečinam, veselju tako, kakor s peskom na produ! Držeč se teh načel, prišel je Turgenev do tega, da ne pozná prav nič sentimentalnosti, s čimer vsaka črtica neizrečeno mnogo pridobi in postane tem veličastnejša. Pa ne le realne, ampak tudi določne in ostré so te slike. Turgenevu zadostuje par črt in pred seboj imaš najlepšo krajino; v podrobnosti, kakor n. pr. Stifter se le redkoma izgublja. In nad vse je izlil pesnik svoj prijazni, pristrčni duh, kakor je Bog Adamu, ko ga je iz ila naredil, vdihnil neumerjočo svojo dušo. Le pogledjte, kako nam slika solnčni zahod v gozdu, spomladi — v obrazu „Jermolaj in mlinarica“, ali soparno poletje v nasprotji z dobrodejno gozdno senco — v obrazu „Kasjan s Krasne Meče“! Bralcu se zdi, da vidi, kako se temne sence vedno bolj vzdigajo, da sliši, kako ponehavajo gozdne pevke žvrgoleti, da občuti, kako dobro mu dé, da je stopil s prašne ceste v tihi hladni gozd. Da je pesnik vse te slike obdal s čarobnim koloritom, s katerim slika n. pr. Gogolj maloruske stepe v „Tarasu Bulbi“, s tem je ceno svojim obrazom še bolj povišal.

Kakor je Turgenev po polnem objektivem opazovalec narave, ravno tako čisto podaja nam v „lovčevih zapiskih“ značaje ljudij. Kaže nam samo resnico, brez vse subjektivnosti, in ravno s tem je začel najvspešnejši boj proti robstvu, tisti pošasti, katero je tako zeló sovražil. Ta objektivnost v risanju značajev je bila najhujše, najnevarnejše orožje proti omenjenemu zlu. V „lovčevih zapiskih“ je odgovoril vprašanju o potrebi reformacije s tako odločnostjo, da se jej noben blágo in dobro misleči človek ni mogel več ustavljati. Turgenev ni predigal proti robstvu, kazal je le na slabe učinke takega zatiranja ljudskega. Zdrava

narodova moč je bila zavirana od despotizma, da bi razširila svoje krepke peroti. Turgenev je sam v obitelji svoji v tem oziru videl marsikaj, kar mu je vzburjalo kri in utrjevalo prepričanje, da se to nesrečno stanje mora končati. Hrepenel je po popolni človeški dostojnosti, ali kako jo doseči, dokler ni strta veriga robstva, dokler niso odpravljene laži-voditelji in laži-učitelji narodovi? Globokočutnemu pesniku krvavi srce, ko vidi, da se zapravlja toliko zdravega materijala, ali v svojih obrazih stvari opisuje tako, da se človeku zdi, da on neče ničesar dokazati, ničesar zahtevati; on podaja s tisto mirnostjo in stvarnostjo podobe nesrečnega stanja, kakor riše n. pr. mirno in stvarno Vereščagin ilustracijo k znanemu poročilu: Na Šipkinem prelazu je vse mirno! In ravno s temi zvestimi obrazi resničnosti dosegel je Turgenev več, nego nekateri socijalno-politiški pisatelj z debelimi razpravami. Saj je obče znano, da je pokojni car osvoboditelj jako rad prebiral te Turgenevlje proizvode in iz njih napajal si dušo z ljubeznijo do robov in dvorovih.

(Dalje prihodnjič.)

Književna poročila.

VI.

„Četrto berilo za ljudske in nadaljevalne šole“,

sestavil Peter Končnik. Velja vezano s platnenim hrbtom 60 kr. Na Dunaji v c. kr. zalogi šolskih knjig. — 328 strani v osmerki.

Ako hočemo svoje šolstvo dobro urediti, ako hočemo imeti od njega v primeri toliko koristi, kolikor stane, treba je pred vsem drugim, da podamo naši šolski mladini dobrih knjig. Kakor Slovenci v drugih strokah napredujejo, tako se tudi naše šolstvo v občeboljšuje, zlasti v onih krajih, kjer se narodno načelo ne izpodriva. V narodnih šolah so dobre šolske knjige v domačem jeziku živa potreba. V tem obziru smo pa dolgo časa bili na slabem. Novi šolski zakoni so že pred petnajstimi leti tudi slovenskim šolam naložili večjo nalogo. Učitelji pa tem terjatvam nikakor niso mogli zadostovati; z jedne strani so pogrešali potrebnih slovenskih knjig za nove predmete, z druge strani so jim ponujali nemške knjige, in sicer ne samó za nemški jezik, ampak tudi za realistične predmete. Da niso s tem koristili ne učiteljem, ne šoli, to je jasno, kakor beli dan. Začetkoma so si

Novejši pisatelji ruski.

Piše K. Štrekelj.

II.

Iván Sergêjevič Turgénev.

(Dalje.)

Glejmo si vsaj nekoliko teh ljudij! Tu stopajo pred nami, kakor pošasti, kakor izgubljeni, brez smotra, mehanično! Podobni so skriti cvetici v gozdu, katere nobeden ne zapazi in katere nobenemu ni mar. Neznane so jim celó želje in potrebe, in napósled izginejo tako tiho, lahko, mehanično, kakor so prej tiho prenašali breme življenja. „Vsak človek ima vsaj, bodi si kak položaj v društvu“, pravi Turgenev o Stěpuški v obrazu „Malinova voda“, — „bodi si kake zveze; vsakemu dvorovemu daje se, če že ne plača, vsaj tako imenovano ‚otvesno‘ (hrana). Stěpuška pa ni dobival prav nikake podpore, z nikomur ni bil v rodu in nihče ni znal o njegovem bitji. Ta človek tudi minulosti ni imel, o njem niso govorili; še pri reviziji duš komaj da se je štel . . . Celó o praznikih, v katere dni se sploh skazuje milost in se pogostuje s kruhom in soljo, z ajdovimi pogačami in zelenim vinom, po starinskem ruskem običaji — celó te dni Stěpuška ni hodil k razstavljenim mizam in sodom, ni se klanjal, ne pristopal k gospodovi roki, ni izpikal duškom kozarca pred gospodnjimi očmi in na gosposko zdravje, kozarca napolnjenega s tolsto roko oskrbnikovo; — k večjemu če kaka dobra duša mimogredé dá revežu ostali košček pogače . . .“ In take postave, tako rekoč ubite, ki so prav za prav že nehale živeti, dasi se jim še pretaka po žilah kri, pri Turgenevu niso osamljene. Komu si bolj podoben, nego li Stěpuški, ti bosonogi, strgani in zmršeni moj; Suček, ti emeritirani kočijaž, kuhar, ‚kofišenk‘, ‚ahter‘ lovskih psov, nadzornik na konji, čevljar in napósled ribič! In v čem se ti razločuješ od teh, Kasjan s Krasne Meče, kateremu so nadel nelepi priimek Bolha? Lenobo paseš ravno tako, kakor óna dva, brez smotra pohajkuješ po gozdu, samo da si ti še nekak modrijan na deželi ter kuhaš v svojih možganih raznovrstne filozofične nezmisli! Tudi ti starček iz Ananjeva, ki stražiš grah, dasi slabo vidiš in skoraj nič ne slišiš, spadaš v to galerijo malostnih, ubogih, nepotrebnih ljudij!

In Jermolaj, ta prototip ruskega človeka? Tudi on spada k tem zanemarjenim, zavrženim, dasi je ohranil v sebi mnogo posebnostij. „Jermolaj je bil prečudnega značaja: brezskrbén, kakor ptica, dovolj

zgovoren, raztresen in na videž neokreten; silno rad se je opijal, ob-
stanka na jednom mestu ni mu bilo; hodé se je zapletal z nogama in
premetaval se z boka na bok — toda opletavajoč in premetujoč se
ubiral je po šestdeset vrst na dan . . . Prenočeval je na močvirji, na
drevji, na strehah, pod mostovi, sedeval je ne samó jedenkrat zaprt pod
streho, v kletéh, v sušilnah; izgubljal je puško, psa, najpotrebnejšo
obleko; bil je tepen silno in dolgo — a čez nekoliko časa se je vračal
vender domóv, oblečen, s puško, s psom.“ — Dalje imamo tu tega
Petra Petroviča Karataeva, po polnem propalega človeka, kateri stavi
svojo nesrečo s citati iz „Hamleta“ v nekak klasični svit. In kak je
zopet ta lenuh Andrijuša v črtici „Tatjana Borísovna in njen netják!“
Ker se je klatil nekaj časa po atelierjih peterburških, ima sam sebe za
umetnika, dasi ni za nobeno rabo in se vsem le zadeva. — V študiji
„Hamlet ščigrovskega okraja“ slika nam Turgenev človeka, kateri se
brani biti Rus, dasi tudi se ne more uživeti v zapadno kulturo; uklenen je
med civilizacijo in barbarstvo; druge moči nima, nego dvojiti o vsem.
Podoben je izpiti jajčji lupini! „Moj sosed prične me zanimati. — Hm . . .
o čem? No, glejte, o čem: jaz sem prepričan, da me imate za šutca.
— O prosim, zamrmram iznenadejan. — Za stepnjaka, za ničevdedca . . .
Če pritrdite . . . — Jaz nimam časti poznati vas, zavrnem jaz. Iz česa
morete to sklepati? — Iz česa? Iz jednega samega zvoka vašega glasú:
vi mi odgovarjate tako brezskrbno . . . Ali jaz nisem nikakor to, kar
vi mislite . . . — Dovolite . . . — Ne, ne, vi dovolite. Prvič govorim
francoski ne slabeje od vas in nemški celó bolje od vas; drugič sem
tri leta preživel za mejo (na tujem): samó v Berlinu sem bil osem me-
secev. Preučil sem Hegela, milostivi gospod, Goetheja znam na pamet;
razven tega sem bil dolgo časa zaljubljen v hčer nekega germanskega
profesorja, oženil pa sem se doma, z nadušno gospico, plešasto ali jako
zanimivo osebnostjo. Po tem takem sem jaz jagoda vaše vrste; jaz
nisem stepnjak, kakor vi mislite . . . Jaz sem v refleksijo kar zagrizen
in neposrednega ni na meni ničesar.“ Kako realno je zopet slikan po-
tuhneni Sofron v „Burmistru“; ta človeška pijavka uničuje vse, kar se
mu približa, slepari gospodarja in kmete in s tatvino množi svoje imetje.
— Jeden največjih originalov pa je Lukerija v obrazu „Živi ostanki“
(Živija móšči).

Bila je to nekdam prekrasna deklica, ali zavoljo jednega prestopka
posušila se je do kostij. Zdaj je za vsako delo nesposobna; čudne misli
jej rojé po glavi tam v samotni hišici. Odkar je bila pred sedmimi leti
pala, leži na hrbtu. Glava jej je izpita, jednolična, nos oster, kakor
noževa réz, ustna zvita. Samó zobje in beli njeni lasje se blestijo.

Suhe roké leže jej na odeji, mali temnorjavi prsti premikajo se počasi sem ter tjà. Nekdaj je bila brstna, sloka, lepa in vesela, vedno je pela in plesala. Kar pa je pala, začrnela je vsa, izgubila je vse moči in ne more ni hoditi, ni jesti, ni piti. Žgali so jej hrbet z žarečim železom, devali jo v razdrobljen led, ali zastonj. In kako veselo, udano pripoveduje svoje življenje! Zdi se, kakor bi v bralci niti ne skušala vzbuditi usmiljenja. Njen ljubček jo je zapustil in vzel drugo. „Hvala Bogu,“ pravi Lukerija, „on je v svojem zakonu jako srečen.“ To obnašanje njegovo zdi se jej naravno in pravo. Hvaležna je ljudem, ki zanjo skrbé, posebno mladi deklici, ki jej donaša cvetic; ona se ne dolgočasi, ne toži. Pravi, da je mnogo bolj nesrečnih od nje, slepci in glušci; ona pa vidi izvrstno in sliši vse, celó krta pod zemljo; ona takoj zavonjá daleč kje na polji cvetočo ajdo ali duh cvetocih lip v vrtu. V njenem življenji je to že velika dogodba, ako pride k njej skozi vrata kokoš, vrabec, metulj. S posebnim veseljem se spomina, da jo je bil nekđaj zajec obiskal. Lukerija pripoveduje svoje čudovite sanje o Jezusu, ki jej je prihajal naproti, in o neki ženski, — smrti. Ta je šla mimo nje in jej je jako potožila, da je še ne more vzeti s seboj. Pesnik občuduje njeno potrpežljivost, ali ona ga zavrne, da na njej ni ničesar občudovati. Ne, devica, katera je vzela velik meč ter šla proti Agarjanom ter jih vse prognala za morje in je potem rekla: „Sedaj me sežgite, kajti taka je bila moja obljuba, da umrem ognjene smrti za narod svoj!“ — ta devica je občudovanja vredna. Odhajajočega pesnika prosi, naj bi založil pri svoji materi dobro besedo za ondašnje bedne kmete, „da bi jim vsaj nekoliko obroka odtrgala. Zemlje imajo po malem, ugodnosti ni . . . Oni bodo Boga za vas prosili . . . Meni pa ni ničesar treba — z vsem sem zadovoljna.“ —

Turgenev rad primerja dve osebi jedne in iste vrste; s tem doseže, da njijin značaj bolj določno nariše. Takih obrazov imamo v „Čertophanovu in Nedopjuskinu“ pa v „Dveh posestnikih“. Prva črtica nam kaže, da tudi gospodarji niso nič boljši od robov in hlapcev. Čertophanov je nagel, samosvoj in besen, Nedopjuskin pa nesamostojen in slab; sprijaznila sta se zavoljo nekega velikodušnega dejanja do dobra in jako sta si hvaležna. Ali besnost in divjost Čertophanova poruši vse okrog njega in celó njega samega; Nedopjuskin pa izgubi svojega prijatelja, zapusti ga ljubica, ukradejo mu najljubšega konja; napósled se pijači uda in ves zanemarjen umrje. Iz črtice „Dva posestnika“ dá se najboljše razvideti, kake so bile razmere med gospodarji in robovi. Mardarij Apolonič Stegunov misli, da svoje služabnike ljubi ravno zavoljo tega, ker jih daje pridno pretepati, kaznjene pa hvali pravičnost

svojega gospodarja. Ne moremo kaj, da ne bi podali v prelogi tega mesta!

„V tem se je zrak po polnem umiril. Samó izredka je valovito popihljal veterček, ovijal se okoli hiše ter donašal našemu sluhu zvok enakomernih in često ponavljajočih se udarov, razlegajočih se pri konjskih hlevih. Mardarij Apolonič je ravno hotel pristaviti polno čašo ustnom in že je razširil nozdri, — brez česar, kakor znano, noben Rus prave korenine ne pije svojega čaja, — kar vam postane, pomigne z glavo, napravi jeden požir, zopet postavi čašico na mizo in z najdobrodušnejšim nasmehom posnema zvok udarov in ponavlja: čuki, čuki, čuk! čuki-čuk! čuki-čuk! — Kaj je to? vprašam strmé. — A tam kaznujejo na moje povelje malopridnika . . . bufetnika Vasjo, ali ga poznate? — Kak Vasja? — Tisti, ki streže pri mizi, tisti z velikimi podlasci. — Najhujša nejevolja bi se ne mogla protiviti jasnemu, krotkemu pogledu Mardarija Apoloniča. — Kaj vam je, mladi gospod? Kaj vam je? vpraša kimaje z glavo. Ali sem zlodej, da me tako gledate? Kdor ljubi, ta kaznuje, to pač sami veste . . . Čez četrť ure se poslovim od Mardarija Apoloniča. Ko se peljem skozi vas, zagledam bufetnika Vasjo. Šel je po cesti in je grizel orehe. Vozniku ukažem ustaviti ter ga pokličem. — No, bratec, danes so te kaznovali? vprašam ga. — Od kodi to veste? odgovori Vasja. — Tvoj gospod mi je pravil. — Gospod sam? — Zakaj te je dal pretepsti? — Ker sem zaslužil, batjuška, ker sem zaslužil. Za malenkosti se pri nas nikdar ne kaznuje; tega ni pri nas nikoli. Naš gospod ni tak . . . takega gospoda ne najdete v vsej guberniji! — Naprej! ukažem vozniku. To je torej naša stara ljuba Rusija! mislil sem, ko sem se vračal.“

Žene Turgenjev sploh ne kaže v „Lovčevih zapiskih“ v veseli luči; ona ni enakopravna družica z možem, ampak bolj robinja njegova, in to jo prisili k alternativni, ali podvreči se možu v strogi pokornosti, kar vidimo v obrazih „Moj sosed Radilov“ in „Jermolaj in mlinarica“, ali pa otegniti se samovoljno oblasti njegovi, kar storita Čertophanova ljubica Maša in Birjukova žena.

Žalostne so postave, katere so do sedaj stopale pred našimi očmi. Le redkokedaj posije kak žarek veselja v to temoto, katera nam krči srce in stiska oprsje; ali vendar pesnik ni obupal o narodu svojem, o njegovi nadarjenosti. Dasi je v tem narodu toliko peg, prepričan je vendar, da se te površne pege bodo dale pregnati, da je jedro narodovo zdravo in nepokvarjeno in da ne more začeti kaliti le vsled bednega zatiranja in zanemarjanja; molčé terja Turgenjev svobode, in vendar to molčanje zaleže več, nego dolgotrajno besedovanje. Kako zanimiv, pri-

jeten je n. pr. jednodvorec Ovsenikov, ta čvrsti starec, ki se je z zaupanjem na svojo moč in z delom osvobodil. Mož ni ravno „laudator temporis acti“, v katerem vidi surovost s silo, pa tudi bodočnost ga ne vara, v kateri je vse negotovo, v kateri se le poskušnja vrsti za poskušnjo. „Trudim se postopati pravično in po zakonu — in dobro je, slava Bogu! Mladi gospodje pa ne ljubijo prejšnjih naprav: jaz jih hvalim. Čas je pa, da se že kaj napreduje. Samó to je gorje, da mlada gospôda jako modruje. S kmetom postopajo, kakor s cunjasto púnico: vrte, vrte, polomijo in vržejo stráni. In oskrbnik, robujoči človek, ali pa upravitelj iz nemških domačinov, zopet spravi kmeta na beraško palico. Da bi že vsaj jeden izmed teh mladih gospodov primer podal, pokazal, kako je gospodariti! . . . Kaj bode vender iz tega? Saj pač ne bodem umrl, da ne bi videl novih naprav? Kakšne razmere so to? — Staro je izmrlo, a mlado ne narasta.“ — Ali poglejmo Horja v prvem obrazu „Hor in Kalinič!“ Ta mož, ki je z vztrajnim delom in s prebrisanostjo svojo prišel do imetja, ki je tako dobro poznal svoj položaj, komu ne ugaja? Kak razloček je med njim in prijateljem njegovim, dobrodušnim Kaliničem, kateri po polnem zanemarja svoje polje!

(Dalje prihodnjič.)

Josip Gódina-Vrdélski †.

(Konec.)

Sad njegovega neumornega delovanja so ti-le večji in manjši slovenski spisi:

I. Leta 1852. sestavi in pošlje v dézel na troške tedanjega „Slavjanskega društva“ v Trstu nek „koledarček“ za 1853. l. Pomagala sta mu pri tem delu Wittmann in vojaški uradnik Kuk (Tolminec).

II. Leta 1853. spiše knjižico: „Njegovo veličanstvo Franc Jožef v veliki smrtni nevarnosti“.

III. „Nekaj o stanji in potrebah našega slovstva“. „Slov. Glasnik“ 1863. l. str. 24.

IV. Za primorske Slovence je on prvi ustanovil v Trstu 1866. l. list: „Ilirskega Primorjana“, pozneje pa „Tržaškega Ljudomila“. Ker sta oba lista kmalu prenehala, začne izdajati:

V. Mesečni časnik „Pod Lipo“, 1869. l. v sešitkih. Nekateri sestavki so se mu zdeli teli važni, da jih dá 1882. l. ponatisniti pod naslovom:

Novejši pisatelji ruski.

Piše K. Štrekelj.

II.

Iván Sergêjevič Turgénev.

(Dalje.)

Globoko je bil Turgenev pogledal v dušo narodu svojemu, in ravno črtice, katere nam kažejo to čisto dušo, navdihajó nas s tolažbo. Kako ginljiva je črtica „Smrt!“ „Smrt bednega Maksima je zakrivila, da sem se zamislil. Čudno umira ruski kmet! Stanje njegovo pred koncem se ne more imenovati niti ravnodušno, niti topo: on umira, kakor bi opravljal kako slovesnost: hladno in priprosto.“ — In kaj porečemo „Pevcema?“ Kako mojsterski slika v tej črtici Turgenev prirodo, vas, krčmo, krčmarja in oba pevca: Jaško, v katerem žije polna, čista, umetniška duša, da-sì je samó delavec v fabriki, pa zidarja iz Sizdre, tako zvanega Divjega Gospoda, katerega imenuje pesnik ruskega tenore di grazia, ténor léger. S svojo veselo pesnijo dobiva Divji Gospod ogromne pohvale, Jaška pa gane poslušalce do solzá, da celó ploskati pozabijo. — V „Birjuku“ imamo pred seboj moža, ki potrpežljivo prenaša svojo nesrečo, in vender véstno izpolnjuje logarske svoje dolžnosti. On vedno čuje, že od daleč zasluti tatú in prikaže se, kakor kaznujoča pravica.

V „Okrajnem zdravniku“, črtici, ki se med vsemi v „Lovčevih zapiskih“ najbolj približava noveli, kaže Turgenev devico, katero v vročinskih sanjah pred smrtjo svojo premaga strastna, neutošna ljubezen k zdravniku, da-si jej je sicer ta po polnem neznan. Mogočno kipí ta ljubezen, z nova zablestí življenja luč v tem hrepenenji po nepoznani sreči. Zdi se bralec, kakor bi umirajoča devica hotela užiti v poslednjem trenutji, kar je prej zamudila. To misel je bil izrazil Turgenev že v „Starem pomeščiku“, ki se pred smrtjo svojo ozrè na življenje svoje ter potoži, da ni nikdar spoznaval ljubezni!

Že smo omenili črtice „Pevca“ ter dejali, da se odlikuje z risanjem ljudij in prirode. Sem spadata pred vsem še dve črtici „Svidanje“, in „Béžina loka“. V prvi nam kaže pesnik, kako jemlje kmetsko dekle slovó od brezsrčnega ljubljenca — sredi jasnega gozda jesenskega. Ta prizor je slikan tako živo, tako véрно po življenji, da globoko občuti bralec vso tragiko, katera izvira iz tistéga sestanka! Najdovršenejša črtica v tem oziru pa je nedvojbeno „Béžina loka“. Kako nepresežno slika Turgenev nastop mraka, nastop noči, blodnjo izgubljenega

človeka po širni planjavi! In k temu vsemu pristopi še življenje, življenje ruskih otrok, katere najde pesnik na loki, ko po noči pasejo konje in si pripovedujejo čudne stvari, o strahovitih in lesnih spakah, o povodnjem moži in drugih pošastih. Redkokedaj so se slikali otroci tako naravno, tako zvesto, kakor v tej črtici, katera se stavi med najlepše jednake spise sploh. V slovenščini mogli bi kolikor toliko ž njo primerjati Jurčičevo „Jesensko noč med slovenskimi pólharji.“ —

V dobi, ko so nastali po večjem „Lovčevi zapiski“, ni deloval Turgenev samó na tem polji, ampak tudi na dramatičnem. Vencev si tu sicer ni pridobival, ali vse jedno smejo se izvrstne imenovati njegovi dramatični obrazi. Publika jim je ostala vedno kolikor toliko hladna in jedna dramatična črtica iz l. 1843. (Neprevidnost) se v Rusiji nikdar še predstavljala ni. Obrazi „Pretenko se rado trga (1848)“, „Samec“ (1849), „Jeden mesec na kmetih“, „Gospa z dežele“ (1851), igrali so se sicer, ali vspeh ni bil poseben.

Po februarovski revoluciji, ko se je že mislil stalno naseliti na Francoskem, vrne se naš pesnik zopet v domovino, kjer je bil med tem vzkipek absolutizem tako mogočno, kakor redko kedaj prej. Vlada se je trudila, zamašiti vse vire, iz katerih bi se utegnila mladina napajati z idejami svobode, in največ revolucije in republike je videla v učenji staroklasičnega življenja. Tedaj je pesnik razvidel, kako velik je razloček med zapadom, od koder je bil ravno prišel, in domovino svojo. Tam je svoboda ravnokar imela svoj slovesni uhod, tukaj pa je bila bolj teptana, nego pred l. 1848. in 49. Ta žalosten mrak kaže nam pesnik večinoma tudi v povestih, katere so se porodile po njegovi vrnitvi v domovino.

V „Dnevniku nepotrebnega človeka“ iz l. 1850. pripoveduje se nam žalostno življenje ubozega, bolnega Čulkaturina, ki mirno pričakuje konca svojega. Snov sama na sebi bi bila lahko zapeljala pisatelja k sentimentalnosti ali humorju, ali Turgenev se je strogo držal objektivnosti in nam kaže junaka tako, da je res usmiljenja vreden. Čulkaturin vé dobro, česa mu manjka, ali ne more se delati drugačnega, nego je. Žena, katero ljubi, ne vrača mu te ljubezni, ampak naklonena je sijajnemu peterburškemu oficirju in knezu, ki je po naključbi zašel v njeno bližino. Ko ta odleti kakor metulj, tedaj si misli Čulkaturin, da bo vender le zmagal; ali tu mu povstane nov tekmeč, ki se mu je do sedaj zdel po polnem nevaren. Že ko ga objemlje mrzli dih smrti, daje še v svojem dnevniku račun o svojih mislih in delih. Ta nepotrebnik dobro opazuje človeška dejanja in si celó upa tekmečca-oficirja pozvati na dvoboj; ravno to mu podaje navzlic njegovi slabosti nekaj trdnega in določnega.

Fabula povesti „Troje srečanj“ iz l. 1851. skrita je vsa v lovski in gozdni pojeziji, katero prepletajo skrivnostne, sladke slutnje. Vsa povest se nam zdi nekaka prijetna zastavica, katero bi tako radi rešili in se nam vender to treba ne zdi. Kakor nežna melodija neke italijanske pesni „Passa que' colli e vien allegramente“, zveni ta skrivnostna povest prijetno in ljubeznivo; za glasovi one pesni hiti dejanje iz Sorrenta v notranjo Rusijo in konča se napósled v Peterburgu.

Kakor rečeno, Turgenev je z „Lovčevimi zapiski“ vzbudil v ruskem občinstvu premišljanje o pogubnih nasledkih robstva. Zato je ruska vlada te studije in povesti gledala jako po strani. Prepovedati jih sicer ni mogla, ali sklenila je plačati pesnika pri prvi priliki. Ta priložnost se jej je ponudila o Gogoljevi smrti, katera je Turgeneva hudó presunila in napotila, da je spisal kratko nagrobnico ter jo poslal nekemu peterburškemu žurnalu. Ali cenzor Musin-Puškin prečrta jo vso. Ne za dolgo dobí Turgenev od prijatelja Botkina iz Moskve pismo: „Kako, —“ pisal mu je, „Gogolj je umrl in niti jeden žurnal pri vas v St. Peterburgu se ni oglasil! To molčanje je sramotno!“ Z odgovorom mu pošlje Turgenev tudi imenovano nagrobnico, katera je moskovskemu cenzorju srečno ušla ter bila natisnena v „Moskovskih Vedomostih“. Zavoljo te pregrehe je bil Turgenev na jeden mesec zaprt, potem pa odpravljen na svoje imetje Spasskoe Lutovinovo, da tam živi. To prisiljeno bivanje v zapóru in potem na deželi mu je jako koristilo, kakor sam spričuje: „približalo me je takim straném ruskega življenja, katere bi se bile, pri navadnem teku stvari, najbrže odtegnile mojemu opazovanju.“

Talent, katerega so hoteli uničiti, vzpel se je zdaj še bolj. Dobo robstva kaže nam Turgenev mojsterski zopet v povesti „Mumu“, katera se smatra za jedno najoriginalnejših in najdovršenejših. Pripoveduje se o gluhonemem velikanu Garasimu, ki služi v Moskvi za hlapca. Ta zvesti in pridni delavec je vajen le življenja na kmetih in ne vé, kaj se godi ž njim v šumnem mestu. Pisatelj pravi: „Bil je žalosten in osupel, kakor mlad, močan bik, katerega so ravnokar pripeljali s paše, kjer mu je sezala trava do kolen, ter ga na ravnost spravili v živinski voz na železnici, koder se z dimom in soparom in iskrenim dežjem, med drdranjem in žvižganjem pelje vedno dalje in dalje — kam — to Bog vé!“ In tudi v srci tega velikana je pognala ljubezen svoje kalí: lepa dekla mu je zmotila glavo. Ali milostiva gospá je v svojem človekoljubji sklenila, dati to deklo za ženo nemarnemu pijancu, katerega naj bi poboljšala. Deklo prisilijo, da se opijani in vzbudi s tem v Garasimu stud in nejevoljo. — Ne za dolgo reši Garasim malemu

psičku življenje; hvaležna žival spremlja ga zato povsod. Slabovoljna gospá se hoče poigrati z njo, ali ubogi pes zarenči nánjo, s čimer se jej smrtno zameri. Gospá zahteva, naj se „zlobni“ pes odstrani. Gluhonemec ga sam pokonča, ali v mestu po tedaj ni mu več ostanka. Hitro pobere svoje malo imenje ter odpotuje v domačo vas, kamor ga vleče z nepremagljivo silo. „On stopa, široko odpet na prsih, pogled mu je poln pričakovanja in odrvenelo je uprt v daljo; on hiti, kakor bi ga čakala doma stara mati, kakor bi ga klicala k sebi, izgubljenca v tujih deželah, med tujimi ljudmi . . .“ Garasim sluša le skrivnostnemu klicu svoje duše, v vseh dejanjih ga vodi le nagon, on uboga, ker vsi na okrog ubogajo — in ravno zavoljo tega je ta novela tudi z ozirom na psihologijo neprecenljiva.

Iz istega leta, kakor „Mumu“, je tudi „Gostilna ob véliki cesti“. Kmet Akim si je bil sezidal na svojem kosu zemlje krčmo ter je mirno živel o svojih dohodkih. Kar vam pride neki potepuh, zapelje mu ženo ter njega celó iz hiše prepodí; pregovoril je bil namreč posestnico, naj mu prodá tisto zemljo, kjer je krčma, in posestnica prodá mu jo res, da si še njena ni. Akim hiti k njej, ali tu zve, da je „vse v redu“. Pred nami stoji in od nikoder se ne prikaže pravica pomočnica. Opije se ubogi mož in skuša zažgati svojo last, pa le malo manjka, da ga ne zatožijo požigalca. Nesrečnik se pogrezne v verske sanjarije in roma po božjih potih, od koder vedno prinaša kak odpustek — posestnici! — Ta Akim je ruski národ pred osvobojo. „Tako je tedaj človeška dostojnost, teptana z nogami, hodila od hiše do hiše kakor grešnica in nikjer je niso vzeli pod streho,“ pravi neki ruski kritik. Akim ni prav nič kriv svoje nesreče, in ravno zavoljo tega je ta novela morda najžalostnejša, kar jih imamo od Turgeneva.

Čez par let obelodani Turgenev novelo „Ančar“. Marija Pavlovna, zdrava in čvrsta devica, sovraži pojezijo, v kateri se jej zdi vse neresnično, hinavsko in neslano. Ali prigodi se, da dobi v roke Puškinovo pesem „Ančar“, v kateri poje pesnik o smrtnem drevesu v vroči puščavi. Priroda v srdcu svojem je pognala v puščavi to drevó, ulila mu v žile strupene sokove. Vsako bitje se ga ogiba, ptič, tiger . . ., le človek pošilja k njemu druge ljudi. Sluga mu prinese strupa, ali sam zastrupljen se zgrudi pred gospodom. V ta strup pomaka gospodar svoje pušice ter jih pošilja na druge rodove, kjer mora vsak, kdor je zadet, umreti strašne smrti. Turgenev je s svojo novelo nekoliko temno misel Puškinove pesni izvrstno in srečno objasnil. Marija Pavlovna občuti, da njo samo naganja k strupenemu drevesu mogočen gospodar, katerega pesniki nazivajo ljubezen. Zanimarjen ali nadarjen človek, po

imenu Veretjev, vzbudil je v njenem srci ta mogočen čut, ali zaročenec ne ostane jej zvest. Deklica občuti, da je „strupeno drevo“ Puškinove pesni tudi njo otrovalo in skoči v vodo. V tej noveli je Turgenev zopet pokazal, kako umé risati prirodo. V tihi idili prične se vse, in kako tragičen je konec!

V „Perepiskih“ iz istega leta, kakor „Ančar“, dopisuje si Aleksėj Petrovič S. z mlado, nadarjeno deklico in budi v njej z vročimi besedami o svojih vzvišenih idejalih, nekak čut in nagnenje, katero smemo pač imenovati ljubezen. Ali zdajci sreča se z baletno plesalko „z zamišljenim in nekoliko drznim pogledom,“ katera ga tako ujame v svoje mreže, da ga vleče za seboj skoraj po vsej Evropi. Pred smrtjo svojo še pošlje svoji bivši prijateljici pismo, katero je posebno zanimivo zavoljo tega, ker kaže, kako misli Turgenev o ljubezni: „Spomnite se, kako sva pretresavala ustno in pismeno bistvo ljubezni, in kaka dlakocepca sva bila pri tem. V resnici pa je prava ljubezen čut, ki nikakor ni podoben sliki, katero sva si midva stvarila o njem. Ljubezen celó čut ni, ona je bolezen, neko posebno stanje telesa in duše; ona se ne razvija polagoma, ampak pride zdajci! . . . navadno se polasti človeka neprošena, nenadoma, proti volji njegovi na življenje ali smrt, kakor kolera ali mrzlica . . . Svojo žrtev popade, kakor jastreb pišče, in nese jo kamor se jej poljubi, naj se žrtev še tako brani . . . V ljubezni ni enakosti, ni nobenega tako zvanega prostovoljnega združenja dveh duš, v njej ni tistih abstrakcij, katere so si izmislili nemški profesorji, ko jim je ravno ostajalo časa . . . Ne, v ljubezni je jedna oseba sužnik, druga pa gospod, in ne pojejo zastonj pesniki ob okovih ljubezni. Da, ljubezen je okov in pri tem jedna najtrdnjših okovov. Vsaj jaz sem prišel do tega prepričanja in sicer po izkušnji; kupil sem to prepričanje s svojim življenjem, ker umrjem, kakor sužnik njegov . . .“ Na drugem mestu pa piše: „Kaka usoda! V prvih letih mladosti sem bil prepričan, da si pridobim nebo, in počel sem sanjati o blaginji vsega človeštva, o blaginji domovine; pa tudi to me je minilo; premišljeval sem le, kako bi si ustanovil domače ognjišče; ali zadel sem ob mravljišče, pal na zemljo in naravnost v grob. Mi Rusi smo pravi mojstri v tem, pokončavati se tako . . .“

Kakor v „Perepiskih“, pogine tudi v „Brigadirju“ nek Suvorovelj oficir, vsemu dobremu in lepemu udan, ker se zaljubi v brezsrčno in prevzetno baronico Agripino.

L. 1855. izdá Turgénev „Fausta“. Ta novela je pisana v pismih ter se odlikuje posebno po svoji kompoziciji. Brez vsakih nepotrebnih epizod se razvija dejanje med tremi osebami: Vero, soprogom in prejš-

njim njenim čestilcem; za druge osebe najde se v njej le malo vrst. Kakor je pozneje Turgenev v svojem „Kralju Learu s stepe“ izrazil svoje spoštovanje in češčenje Shakspere-ju, hoče se v „Faustu“ pokloniti „največjemu Nemcu“. Opisuje nam, kak vtis je Goethejev „Faust“ napravil na Vero. — Ko je bila ta še mlada, odgajala jo je njena mati po polnem jednostranski, pregnala je iz njene bližine vso lepo literaturo ter jo sploh imela v ježevih rokavicah. V njej je bilo zaspalo po taki vzgoji duševno življenje malo ne po polnem, ni ljubezni nobene v mladosti svoji ni poznala. Mati jo izroči treznomislecemu, praktičnemu možu. Ali prigodi se, da jej neki prejšnji nje častilec bere Goethejevega „Fausta“, in duša njena občuti, česar do tedaj še ni poznala, ljubezen in poezijo. Hrepenljivo pije iz teh studencev, srcé jej kipi od ljubezni k tistemu, ki jo je pripravil na ta pot. Ali tu vidi, da je postala kriva, in ko občuti to svojo krivdo, zdi se jej, da se jej je prikazal strogi obraz matere njene! V divjih mrzličnih sanjah narekuje iz „Fausta“ mnogo mest. Vsa povest diha nekako čvrsto gorkoto, — ali dasi je mnogo skušnjav v fabuli, da bi pesnik zabrel v sentimentalnost, ohranil se je prostega te tako splošne kuge.

* * *

Z „Rudinom“, katerega je izdal Turgenev še istega leta, kakor „Fausta“, pričel je Turgenev vrsto povestij, katere se po večjem pečajo z ruskim razumništvom in plemenitaškimi krogi. Naš pesnik je zvesto opazoval narodni razvoj po krimski vojski. Vsi so bili prepričani, da tako ne gre dalje, da se mora „nekaj zgoditi“. Kaj se mora zgoditi, to je s prva še nejasno, ali kmalu se pokaže mogočni obraz ruske osamosvoje.

V „Rudinu“ slika se nam mlada generacija. Za poslednjih let Nikolajevih se je mislilo sicer na delo, ali v to ni bilo močij, in načrt vsega delovanja je bil prenejasen. Ljudem je tedaj imponoval pred vsem samó talent. Takih talentov reprezentant je ravno „Rudin“, nadarjen in precéj omikan človek. S svojo blestečo retoriko opija druge, napósled pa celó samega sebe. Z otročjo prevzetnostjo leta za meglami svoje fantazije; še le ko mu osivé lasje, zapazi, da je njegovo življenje nično in prazno. Nekateri trdé, da je Turgenev, pišoč „Rudina“, hotel naslikati v njem svojega tovariša bivšega na berlinski univerzi, slovevečega anarhističnega agitatorja, Mihaila Bakunina. Bakunin in Rudin sta si v marsičem podobna, n. pr. oba vedno modrujeta, kadita in delata dolgove. Z retoriko, entuzijazmom in idejami svojimi vse užigata. Vsakdo si misli: ta dva bosta pač še mnogo storila za bodočnost, ali

moti se. Drugi pa ne vidijo v „Rudinu“ Bakunina (— saj je ta svoje ideje hotel in poskušal izvršiti; kako se pač razločuje od Rudina on, ki je bil dvakrat obsojen na smrt, ki je dolgo časa živel v sibirskih ječah, od koder je preko Japana in Severne Amerike ubežal v Evropo, da je z nova izkušal uresničiti svoje načrte —), ampak pravijo, da je na Ruskem tedaj bilo mnogo pravih Rudinov. Konec svojega življenja sam pravi: „Fraza me je pogubila. Nikjer nisem prišel do tega, da bi kaj sezidal; ali težko je, prijatelji, zidati, ako nimaš zemlje pod sabo.“ Vzrastel je v gosposki družini, z narodom ni prišel v dotiko, in zato tudi narodovih potreb ni mogel poznati. Sam misli zavoljo tega, — le da bi svojo osamelost zakril —, da je kozmopolit. Ali po pravici pravi v epilogu Ležnev o njem: „Rudin ni poznal Rusije, ni znal obdajajočega ga življenja z vzvišenimi nalogami in zato ni znal, kaj mora biti podlaga zares hasnoviti delavnosti . . . Rusiji more manjkati vsakega iz nas, ali nobenemu iz nas ne Rusije. Gorjé mu, ki bi mislil, da je to mogoče, dvakrat gorjé tistemu, kateri bi hotel domovine v resnici pogrešati! Kozmopolitizem je — nezmisel, kozmopolit — ničla, in še slabši od ničle. Zunaj narodnosti ni niti umetnosti, niti resnice, niti življenja, brez nje ni ničesar. Tudi idejalen obraz ni brez fizijognomije; samó ničemna stvar more biti brez nje.“

Dejanje je v kratkem naslednje: Rudin pride na posestvo gospe Lasunske, kjer dobi dotiko z družbo mladih ljudi ter si s svojo bobnečo besedo kmalu pridobi simpatije nekaterih oseb. Cinik Pigasov ga sicer po polnem pregleda, ter prorokuje, da „ta navdušeni teoretik konča s tem, da umre v naročji kake stare gospé, katera ga bo ohranila v svojem spominu kot najgenijalnjšega človeka vsega svetá.“ Ali hčeri gospé Lasunske, Nataliji, zdi se Rudin mož, v katerem vidi idejal svoj. Vsaka nova beseda, vsaka fraza o svobodi, o blaginji narodu in vsega človeštva, vzbuja v njej vedno večje mnenje o Rudinu. Že si slika lep obraz idiličnega življenja, katerega bo preživela na strani navdušenega gosta; saj jej tudi ta ne taji [svoje naklonenosti. Ko pa zve o tem praktična gospá Lasunska, katera je bila že hčer obljubila posestniku Volincevu, ter se zahteva od Rudina določno izjava, tedaj se nam pokaže on gol frazist. V sebi ne čuti toliko sil, da bi v obraz mogel pogledati pravemu življenju. Nevesti svoji ne vé drugega povedati, nego da je vso stvar treba opustiti in iz njenih ust mora slišati, da je on strahopeta baba. Tako izgubi v Nataliji idejalno, navdušeno žensko, s sramoto mora iz hiše, kjer so ga prej tako častili. Še nekaj časa blodi Rudin okrog, ali naj ga življenje še tako tepe, vedno ostane junak samó v besedi in frazi. Napósled postane

gimnazijski učitelj. Učencem se priljubi s svojo zgovornostjo, ali tudi tukaj nima obstanka. Sprè se s svojim predstojnikom, zapusti učence in šolo, in kmalu na to hiti v Pariz, kjer umrè l. 1848. na barikadah, z rudečim praporjem v roci.

Že v „Rudinu“ smo našli Natalijo — idejalno, ob jednom pa tudi krepko žensko bitje, katera se odlikuje s svojo odločnostjo in energijo. Take so sploh vse ženske Turgeneva in tudi drugih ruskih pisateljev, kar kaže na to, da ima ruska žena na sebi mnogo moškega, v tem, ko se ruski mož bolj bliža ženskemu značaju. In skoraj bi rekli, da tudi pri drugih Slovanih imajo ženske več moškega na sebi, nego žene drugih narodnostij; o mož slovanskih mehkih srcih pričuje znani rek, da so „lipov les“. Tako možato deklico vidimo n. pr. v povesti „Asja“ iz l. 1857. Moška vzgoja naredi Asjo še bolj moško. Zgodaj se je razvil pri njej razum, samovolja. Ko potuje s svojim bratom ob Renu, spozna se z mladim možem, v katerega se zaljubi. Ali ta ne vé vredno ceniti njenega srca, ne more se odločiti zanjo. Kako čvrsta in krepka je Asja nasproti počasnemu, omahljivemu ljubljencu!

(Dalje prihodnjič.)

Književna poročila.

VIII.

Slovensko-protestantske pesmarice.

Gospod urednik! Poslali ste mi drobno knjižico, proseč, naj Vam spišem o njej kratko „poročilo“. „Poročilo!“ Brrr! kar premrščalo je po meni, ko sem bral to besedo. Ali ste pa tudi pomislili, v kake sitnosti in zadrege me spravljate s svojo prošnjo? Letos sem se bil že jedenkrat tako izpozabil ter ustrezajoč Vaši želji spisal „poročilo“, ki se mi je pa vrlo slabo obneslo. Saj veste, „krcnili so me po prstih“. No, to bi še ne bilo tako zlò, to se še prebije, ker bolečina kmalu poneha. A da sem se usel „na limanice“, to je hudo, še huje pa, da ne vém, kako se oteti. Jeden naših dnevnikov namreč ima med svojimi podlistkarji — tako je bilo pred nekaj časa v njem brati črno na belem — tudi „ptičarja“, ki limanice nastavlja nedolžnim literarnim ptičicam in se strašno veseli, ako katero ujame. In glej! temu „ptičarju“ bilo je moje „petje“ tako po godu, da me je jel zalezovati in res, šel sem mu „na limanice“: imá me, drží me v rokah, kaže me svetu in smeje se nesreči moji. Še nisem ušel njemu

Novejši pisatelji ruski.

Piše K. Štrekelj.

II.

Iván Sergéjevič Turgénev.

(Dalje.)

sa drugačna ženska, nego Asja, je Liza v povesti „Plemenitaško gnêzdo“ iz l. 1858.; ona je sploh med Turgenevljimi ženami neka posebnost. Ko jo nesrečni njen ljubljenec zapusti, tedaj še le se nam v pravem svitu pokaže čista njena ljubezen, katera jo sili, da v tihi resignaciji moli za ljubega svojega, moli iz prepričanja in ne samó površno, ter svojo nesrečo smatra samó za nekako zasluženó kazen, s katero jo je obiskal Bog zavoljo njenih grehov. Pogumno prenaša svojo usodo in na jezik ne pride jej žal-beseda. Njen ljubček Lavreckij, za mejo olikan, spada k ljudem tiste vrste, ki sicer vidijo, kaj je nejasno, negotovo, napačno, ali nimajo v sebi toliko moči, da bi se po robu postavili obstoječim razmeram in bi svoje misli in nazore skušali prenesti v obdajočo jih družbo. Ta mož dobí vést, da je razuzdana in lahkomišljena njegova žena, v nerednem svojem življenju umrla. Zgodi se, da se kmalu na to zaljubi v mlado Lizo. Ali ravno, ko jej izda svojo ljubezen, vrne se žena njegova ter mu zmoti vse načrte. Pa to ni dovolj! Ko odide Liza v samostan, uda se Lavreckega žena znovič prejšnjemu grdemu življenju. Dvojno nesrečni mož tolaži bolečine duše svoje s tem, da se čvrsto poprime dela in skrbi očetovski za svoje kmete. Bralcu se zdi, kakor bi se bil kak hudournik razlil čez cvetoče livade ter povsod pokazal uničevalno svojo moč, svojo neusmiljeno strogost.

Zopet drugačna je žena v povesti „Na kanunê“ (na predvečer) iz l. 1859. Ona nima sicer na sebi tóliko ženskega, kakor Liza, ampak Asji je podobna in še bolj je moška od te. Ljubezen v njej spi dolgo in trdno, ali napósled pridere na dan, kakor čvrst in čist pogorski potok. Ona je po polnem samostojna; ali gluha je za vse besede sladkih prilizovalcev. Duša jej hrepení po moži, kateri bi gojil velike ideje in neupogljiv pogum in bi se sploh odlikoval s svojim delovanjem in mišljenjem. Ta mož je mlad Bolgar Insarov; on mnogo poskuša v svojem življenju; pripravlja se že, da odide v domovino svojo na boj proti Turkom, ali tedaj obolí smrtno in idejalni in mogočni njegov duh zaprt je v krhko lupino. Heleni on takoj s početka ugaja, ker odločno

in moški vrže nesramnega in nagajivega pijanca v vodo, da si tam ohladi vročo svojo glavo. Ljubezen Helenina je neskončna, brezozirna; pripravljena je, da se vrže v krvavi boj z življenjem in nadlogami njegovimi. Za ljubljenca pozabi sorodnikov, znancev, domovine. —

„Na kanunê“ je sploh jedna iz najboljših in najdovršenejših povestij Turgenjevlih. Mojster se nam kaže v tem delu Turgenjev zopet, kader nam riše Stahovljo hišo; čvrsto sta slikani tudi dve osebi, ki sta bolj postranski: to je ubogi Berencev, ki se uda znanstvenemu delovanju, ker pri ženskah nima sreče —, in slikar Šubin, mož, ki s svojim cinizmom zasmehuje ne brez sreče in vspeha vse akademično in se vsled tega spre celó s Heleno. Ker mislijo nekateri, da pač ni ruskih razmer primerjati z našimi in da se je od njih le malo učiti Slovincem, postavim naj sem to-le sodbo njegovo o ruskem stanju tedanjega časa: — „Mi nimamo še nikogar, nimamo nobenih mož; ozrimo se kamorkoli, vse je samó puhla ropotija, majhni Hamleti, samojedci, ali pa temna noč, gosta tema nevednosti, ali pa tudi postopači, slamomlatci in kričači. Tudi takih ljudij imamo, ki so preučili sami sebe do najmanjše podlosti svoje, ki „za žilo“ potipavajo vsak čut svoj in sami sebi pravijo: To so moji čuti, to so moje misli! Res koristno, pametno delo! Ne, ako bi med nami bilo pametnih ljudij, ta deklica — Helena — ne bi šla od nas, ta dovtetna duša se ne bi nam izpólznila, kakor riba v vodi. Kedaj pride vrsta na nas, kedaj se pri nas pokažejo pravi možje?“ — In nauk iz tega? Molčimo!

Izborna slikani so v tem delu tudi posamični prizori, kateri nam kažejo veliko umeteljniško moč Turgenjevlo, kakor malokje. Da se bralci lahko o tem prepričajo, postavim naj le-sem črtico, kako si Insarov in Helena odkrijeta duši svoji.

— Helena si zakrije obraz. — „Vi me hočete prisiliti, naj vam izpovem, da vas ljubim,“ zašepeta; „zdaj sem to že izgovorila.“ — „Helena!“ vzklikne Insarov. Ona si vzame roke z obraza, pogleda nánj in se mu vrže v naročaj. Insarov jo krepko objame in molčí. Ni mu treba praviti, da jo ljubi tudi on. Saj je samó iz njegovega vzklika, iz nenadne izpremembe vsega njegovega bitja, iz tega, kako so se mu gibale vzdigujoče se in poljoče prsi, katerih se je tako zaupljivo ožimala, in kako so se prsti njegovi dotikali njenih las — saj je iz tega morala razumeti Helena, da je ljubljena. On molčí, tudi ona ne želi besed: — on je tukaj, on ljubi . . . česa mi je treba več? — Tihota sreče, tihota nekaljenega upanja, doseženega smotra, tista nebeška tihota, ki celó smrti podaja pomen in lepoto, vso jo je napolnila s svojim nadzemeljskim mirom. Helena ne zahteva ničesar, ker ima vse.

— Brat moj, prijatelj moj, ljubček moj! . . . šepčejo njena ustna; sama ne vé, čegavo je to srce, ki jej bije in polje v prsih tako osrečujoče, da-li je njeno, ali njegovo. — On stoji nepremično, v krepkem objemu drži to mlado življenje, ki se mu je udalo, na svojih prsih čuti novo, neizrečeno dragoceno breme; ginenost in neizmerna hvaležnost potrli sta mu dušo in solze, o katerih ni nikdar slutil, zalijejo mu oči . . . Helena ne joka, samó vedno šepeta: — Prijatelj moj, brat moj! „In pojdeš li z mano kamorkoli?“ vpraša jo čez jedno četrt ure kesneje Insarov, še vedno držeč jo in podpirajoč s svojimi rokami. — „Kamorkoli, do konca sveta. Kjer si ti, sem tudi jaz.“ — „Ali se ne motiš? veš, da roditelji tvoji nikdar ne privole v najin zakon?“ — „Ne motim se, to vem.“ — „Veš, da sem ubog, skoraj ne berač?“ — „Vem.“ — „Da nisem Rus, da mi ni usojeno, živeti na Ruskem, da moraš pretrgati vse svoje zveze z domovino, s sorodniki?“ — „Vem, vem!“ — „Veš li, da sem se posvetil težavni, nehvaležni stvari, da bodem . . . da bodeva morala prenašati ne le nevarnosti, ampak tudi pomanjkanje, morda celo ponižanje?“ — „Vem, vse vem . . . jaz te ljubim.“ — „Da bodeš morala opustiti vse navade svoje, da boš tam sama, med tujci, in prisiljena delati . . .“ — Ona mu položi svojo roko na ustna. „Ljubim te, ljubček moj.“ — Insarov poljubi jej ognjevito ozko, nežno roko. Helena ne odtegne je od njegovih ust in pogleduje nánj z nekako otročjo veselostjo in jasno radovednostjo, kako jej zdaj roko, zdaj prste obsipa s poljubi. — Nenadoma se zarudi in skriva svoj obraz na njegovih prsih. Prijazno povzdigne jej on glavo in nepremično jej gleda v oči. — „Zatorej mi bodi pozdravljena!“ reče jej, „žena moja pred ljudmi in pred Bogom!“

Smešno plemenitaško gospodarstvo pa napuh in prevzetnost propale aristokratije kaže nam Turgenjev v „Prvi ljubezni“ iz l. 1860. Turgeneva so nekdam vprašali, katero iz povestij svojih najrajši bere. On je baje odgovoril: „Temu vprašanju določno odgovoriti, ni lahkó. V resnici prebiram jedno iz svojih povestij s posebno zadovoljnostjo, kadekoli pripravljam svoja dela za kako novo izdajo. Ta povest je „Prva ljubezen“. — Jaz le malo pišem in trudim se, da ostanem na resničnih tleh. V noveli „Prva ljubezen“ pripovedujem resnično dogodbo, in pri tem ničesar ne olepšavam; ko jo berem, tedaj mi stopijo vse delajoče osebe živo pred oči.“ — Snov sama na sebi je precèj opolzka, ali pesnik ne dopusti nam, da moralizujemo in tožimo, kako propade vse, kar je lepo; ampak dá nam samó, da občudujemo skrivnostno moč ljubezni. Lepa hči kneginje Sasekinke, Sinajida, zmoti glavo mlademu človeku, čegar hrepenenje, plahost in ljubosumnost nam pisatelj izbornó riše; ali dasi je Sinajida v ljubezni udana temu mladeniču, je vendar le ob

jednem priležnica njegovemu očetu, in nečisto svojo strast skuša omiti in očistiti v neoskrunjeni čisti udanosti mladostne duše.

V naslednjem letu izdá Turgenev slavnoznani roman „Otci i déti“ (Očetje in sinovi). — Nikolajeva vlada je zaspala v smrti; prestol je zasel nadepolni car-osvoboditelj. Vse je skušalo otresti s sebe stare verige, neznosne razmere; vsa družba je začela podirati in spravljati stráni okuženo staro grobljo. Ali da bi bil kdo z nova začel zidati, na to ni mislil nobeden; toda v vélikih mestih, narodih in državah ne dela se tako. Stare hiše se res podirajo, vendar na njihovo mesto se stavijo takoj nove; naglo rastó, navadno za zunanjim zidovjem starih, vlažnih labirintov, in ko greš nekega lepega dné mimo, podrlí so tudi zadnje zidove in dovršeno in veličestno zabliščí ti nasproti sijajna palača. Tako mora biti tudi v narodih, državah: prostor ne sme ostati nikdar prazen; ako se je starina podrla, treba je začeti z novino. Ruska družba za prve dobe Aleksandra II. tega načela ni pripoznavala: glavna naloga se jej je zdela, da vse kritikuje, da podira. In ti nazori so se širili po vsej Rusiji, poplavljali so jo vso tako, kakor mogočne reke, kadar se o povodnji razlivajo čez širne planjave. In teh nazorov so se poprijeli najbolj neomikanci ali polomikanci, ki mislijo z besedo in frazo razvozlati najtežavnejše probleme socijalnega vprašanja. Prej so čestili Goetheja, Hegla, Schellinga, zdaj se je verovalo v Büchnerja, Vogta in Darwina: vse preko se je pečalo s prirodoznanskimi vedami; literati in studentje secirali so žabe in druge reprezentante naše fasone; zato ker je to bilo — moda. Iz takih ljudij so se izcimili — nihilisti, s prva še jako nenevarna socijalna stranka. Nihilisti šestdesetih let razločujejo se od socijalistev in teroristov sedemdesetih in osemdesetih let ravno tako, kakor Voltaire ali Rousseau od Robespierrea ali Dantona. Takrat se je namreč mladina pečala z literarno kritiko, vánjo je izlivala vse svoje svobodoljubne mišljenje; da bi se bil kdo dejanski uprl proti despotizmu, na to se še mislilo ni. Nihilisti zaničujejo vse, kar pripada čustvu in domišljiji, pojezija in umetnosti sploh jili ne brigajo, ali samó tóliko, da zbijajo ž njimi neslane dovtipe in šale: oni verujejo le v materijo, le v pozitivno in praktično. — In ker so po misli moji naše razmere v mnogočem podobne ruskim, drznem se staviti pohlevno vprašanje, ne poje li dan danes tudi naša mladina slavo materiji in frazi? Zdi se mi (— rad bi se motil —), da tudi o njej veljajo besede pesnikove:

„Kaj grácij trojica, kaj muz jej zbor je?
Melpómena pléve naj, pegaz naj orje!“

Ljudi s takimi nazori nam slika Turgenev v „Očetih in sinovih“. Za dokaz tej trditvi vzemimo pogovor med starim plemenitašem Pavlom

in mladim nihilistom Bazarovom, junakom tega romana. Pavel pravi: — „Da, Nemci, ti niso po mojem ukusu. Prej so bili še znosni, imeli so znana imena: Schiller, Goethe n. pr. Moj brat te pisatelje jako spoštuje; zdaj pa vidim med njimi samó kemike in materijaliste.“ — „Dober kemik je dvajsetkrat koristnejši, nego najboljši pojet,“ reče Bazarov. — „Zares?“ odvrne Pavel in povzdigne trepalnice, kakor bi se bil ravno vzbudil; „vam se zdi umetnost stvar brez nobene vrednosti.“ — „Umetnost je, denar dobivati in kurja očesa do dobra pregnati!“ vzklikne Bazarov z zaničljivim smehljanjem. — „Ta je lepa! Kako? Vi se blagovolite šaliti? Šaj je to popolna negacija. Dobro! Naj bo. Vi torej ne verujete v znanost?“ — „Imel sem že čast, povedati vam, da ne verujem v prav nič. Kaj umejete pod besedo znanost v občem zmislu? Znanosti imamo ravno tako, kakor rokodelstva in zasluzke. Znanosti v tem zmislu, kakor ga vi tej besedi pripisujete, pa ni.“ — Drugikrat razname se ta-le pogovor med osebama že omenjenima, pa med prijateljem Bazarovljim, Arkadijem in njegovim očetom Kirzanovom. — „Že sem vam povedal, ljubi strijc,“ reče Arkadij, „da ne pripoznavamo nobenih avtoritet. Naše dejanje določujejo samó oziri na to, kar je koristno“; . . . „kar smatramo za koristno,“ pridene Bazarov: „dan danes zdi se nam koristno, zanikovati, in zato zanikujemo.“ — „Vse?“ — „Prav vse!“ — „Kako? Ne le umetnost, pojezijo, — ampak tudi — sram me je izreči (Pavel misli véro) . . . „Vse,“ ponoví Bazarov neizrečeno mirno. — Pavel ga trdno pogleda v oko. Tega odgovora ni pričakoval. Arkadij se zarudi od veselja. — „Dovolite, dovolite,“ reče Kirzanov, „vi vse zanikujete, ali da se tačneje izrazim, vse podirate; treba pa je tudi zopet zidati.“ — „To nam nič mari . . . pred vsem treba je pospraviti.“ — Tretjič nanese govorica na italijanske slikarje. Bazarov pravi: „Kar se mene tiče, ne dam jaz niti groša za Rafaela in mislim, da drugi tudi niso več vredni, nego on.“

V „Očetih in sinovih“ bili so ljudje Bazarovljega kroja krščeni z imenom „nihilisti,“ katero se je kasneje tako obče razširilo. — „Kaj je prav za prav gospod Bazarov?“ vpraša Pavel. — „Kaj je?“ Arkadij se posmeje. „Ali naj vam, ljubi strijc, povem, kaj je prav za prav?“ — „Bodi tako dober, dragi netjak moj.“ — „On je nihilist.“ — „Kako?“ vpraša oče, Pavel pa prizdigne svoj nož, na čegar konci je bil kósec masla, ter obstane nepremično. — „Da, on je nihilist,“ ponovi Arkadij. — „Nihilist!“ pravi Kirzanov; „beseda mora prihajati od latinskega nihil, kolikor morem jaz soditi, in pomenja torej človeka, kateri neče ničesar pripoznavati. — „Ali pa takega, ki ničesar ne uvažuje“, pravi Pavel in zopet začne mazati kruh svoj. — „Človeka,

ki gleda na vse stvari s kritičnega stališča," odvrne Arkadij. — „Ali ni to ravno isto?“ vpraša strijc. — „Ne, nikakor ne; nihilist je človek, ki se ne ukloni nobeni avtoriteti, ki ne vzprejme nobenega principa, katerega ni prej poskusil, in naj bo ta princip še tako pripoznan.“ —

Bazarov je jako brezoziren človek. Stari Kirzanov na svoja ušesa sliši, kako sodi nihilist o njem. „Tvoj oče je dobra duša, ali zrel je, da se ga vrže stráni; on je doslužil, pesni njegove je konec!“ pravi Bazarov Arkadiju. In še brezozirneje se izraža o plemenitaškem samci Pavlu, neomadeževanem značaji, ki ostane v vseh slučajih kavalir. Turgenev nam v spisku „P o p o v o d u o t c o v i d ê t e j“ pripoveduje, kako je ta Bazarov spočet bil v duši njegovi. Nekdaj se je vozil po železnici med Peterburgom in Moskvo. V vozu se seznanil z nekim okrajnim zdravnikom Dmitrijevim, ki mu je sedel nasproti. Mnogo nista govorila, največ o malo pomenljivih predmetih. Za slovesnost se ta zdravnik ni zanimal prav nič, govoril pa je na dolgo in široko o sibirski kugi. „Zanimala me je na njem Bazarovlja manéra“ — pravi Turgenev, — „in začel sem ta dozorevajoči tip povsod študirati. Kmalu na to zvem, da je Dmitrijev umrl.“ — Bazarov je zapustil ravno kar univerzo. — Turgenev nam ga slika s humorjem in ironijo, kako se nihilist, ki misli, da je zatrl v sebi že ves čut, dá zapeljati koketni ženski. Tista romantika, katero je tako črtil in sovražil, objame Bazarova z neodoljivo močjo. Ljubezen ga tako premaga, da želi gospó Odincovo k sebi še na smrtni postelji. Ostrupil si je krí, ko je rezal mrtvo truplo. V „Očetih in sinovih“ je Turgenev ravno na Bazarovu pokazal, kako ničeva in napihnena so načela, katera smatrajo vse življenje za nekako matematično operacijo ter zanikujejo ves idealizem. Strogo si je zabranil trditev, da je v tem po polnem objektivno slikanem Bazarovu hotel podati karikaturu tedanje mladine. Saj je Bazarov v jedru dober človek, in hoče najbolje, ali da vedno trka ob svojo razumnost, to ga pači.

Tudi druge osebe so mojsterski slikane. Nihilizem v ženskem odelu zastopa Evdoksija Nikitišna Kukšin. Že stanovanje njeno kaže, kaka načela pripoznava in goji ženska, katera biva v njem. Na pol izkajene cigarete skrivajo se po vseh kotih, na prašnih mizah ležé žurnali, papirji, listi. George Sand zdi se tej nihilistki žena, ki je zaostala za svojim časom. Ponosno se baha, da je izumila nov lép za glave otroških púníc. — Gospá Odincova se peča z Bazarovom samó iz radovednosti in ničemurnosti; ona ne pozna ljubezni, ona hrepeni le po zmagi. Ko pa vidi, kako nevaren čut je razvnela v Bazarovu, zбоji se za svoj mir in svojo ugodnost. — Starega Kirzanova razjeda bole-

čina, ko vidi, kam je zašla mladina, kam sin njegov Arkadij, kateri pa v bližji gospé Odincove in njene sestre kmalu pozabi, da je prisegel nihilističnemu evangeliju. — Kako pristréno idilo nam je podal pisatelj v svojem opisu življenja Arkadijevega in Bazarovljega pri poslednjega roditeljih! V prvem delu romana, na Arkadijevem domu, možje le debatujejo, v drugem, pri gospé Odincovi, stopi na pozorišče ženski element; v tretjem kaže se nam, kako je ljubezen na vseh straneh zmagovalna: pri Bazarovu, Arkadiji in Kirzanovu. Najbolj simpatični osebi v vsem romanu pa sta Bazarovlja roditelja. Tako globoko in nežno ljubezen je bil naslikal jedenkrat Gogolj v „Tarasu Bulbi,“ kjer jemlje uboga mati slovo od sinov, katera se odpravljata na bojevito Sič. Turgenjev zvrši z Bazarovljima roditeljema svoj roman, kaže nam njiju otemnelo življenje in trpke bolečine tako, kakor grška pravljica bolečine Nijobine: „V jednom najbolj oddaljenih kótov naše Rusije leží malo grobišče. Kakor skoraj vsa pokopališča dežele naše podaja nam tudi to jako žalosten pogled; rovi, kateri je obdajajo, obrasteni so uže davno od plevela in so zasuti; leseni križi leže na tleh ali pa se še komaj drže po konci, upogneni pod malimi strešicami, ki so bile nekđaj po-barvane in postavljene nad njimi. Nagrobni kameni spravljene so s svojega mesta, prav kakor bi jih bil kdo od spodaj potisnil stráni, dve ali tri gola drevesa komaj delajo nekoliko sence; med grobovi pasejo se ovce. Jeden grob pa je med njimi, kateremu prizanaša človeška roka, katerega ne teptajo živali s svojimi nogami: le ptice prihajajo in sedajo nánj, in vsako jutro pojejo tam, kader se dela dan. Železna ograja ga obdaja in na obeh koncih stojita dve mladi jelki. To je grob Evgenija Bazarova. Dva človeka, mož in žena, katera je breme let upognilo, prihajata ga iz bližnje vasice večkrat obiskavat. Opirajoč se drug ob drugega, približujeta se s počasnim korakom ograji, poklekavata ter jokata dolgo in bridko; oči so jima uprte na ném kamen, ki pokriva njiju sina; po nekaj besed izpregovarjata, brišeta prah, ki leží na ploči, privzdigujeta to ali ono jelkovo vejo, zopet pričenjata moliti in ne moreta se odločiti, da bi zapustila ta kraj, kjer se zdita bliže svojemu sinu in njegovemu spominu. Je li mogoče, da bi bile zastonj njiju molitve, njiju solze? Je li mogoče, da čista, požrtvovalna ljubezen ni vsemogoča? O ne! Naj je bilo še tako strastno, še tako uporno to srce, ki počiva pod grobom, — cvetice, katere razcveté na njem, gledajo nas prijazno s svojimi nedolžnimi očmi; ne govore nam samó o večnem pokoji, o pokoji ravnodušne prirode, pripovedujejo nam tudi o večni spravljivosti, o življenji, kateremu ne bo konca.“ —

(Dalje prihodnjič.)

V r n í t e v .

Povrača v domače se sêlo
 Iz vojne junak domóv.
 Razjasni se mlado mu čêlo,
 Zazršemu rôdni kròv.

Dospévši na srédo vasíce
 Zavrisne tri pót na glas,
 Okó porosé tri solzíce
 Dospevšemu v milo vas:

Na pragi ga ljubica čaka,
 Prijazno se mu smehljá,
 A déva sosednja zaplaka:
 „Na vojsko so vzeli dvá!“

J. K.

H l a d í l a n i !

Glej, solnce zahaja
 Za temno goró,
 Dekletu v ločítev
 Jaz dajem rokó.

Krepílna rosíca
 Cvetlice poji,
 A meni v bridkósti
 Srcé se topí.

Nobena rosíca
 Mí pota ne zná,
 Da bi ohladíla
 Bolesti srcá!

Svojmir.

L j u b e z n i ž e l j a .

Podoba svetla mojih sanj,
 Sedáj te gledam vsako nóč,
 Ljubó mi sije tvoj obraz,
 Spomine davne vzbujajóč.

Kot nekđaj ti upíraš v mé
 Škrivnostno-temno spet okó;
 Besede srčne šepetáš,
 Ljuběč objemlješ me strastnó.

Ko smrt zatisne mi očí
 Ter léžem k spanju v grob temán,
 Oj, tamkaj še bi veselil
 Naj mene tákšen sèn krasán!

Svojmir.

Novejši pisatelji ruski.

Piše K. Štrekelj.

II.

Iván Sergêjevič Turgénev.

(Dalje.)

Tn kako biča Turgenev ruske težnje šestdesetih let še le v glasovitem poglavji ob „originalnem Rusu!“ Preveč prostora bi vzelo, to izvrstno kritiko postaviti le-sem vso, in zadovoljiti se moramo, da zavrremo bralca na ono poglavje; in to posebno, ker smo že v početku tega spisa naveli Turgenevlje nazore o zahodni in ruski kulturi.

„Originalni Rus“ se giba večinoma med aristokrati ruskimi, ki živé v Baden-Badnu. Kos za kosom navidezne njih civilizacije trga Turgenev ž njih in kaže nam jih v žalostni duševni nagoti! Kaki so, kadar se potrga ž njih vse tisto lepo besedovanje in velikolepje, kako se nam prikažejo v vsi svoji propalosti, brutalnosti in blaziranosti, na primer na izletu k staremu gradu! In kaj še le pri Irinini soareji! Pikri, grozoviti zasmeh téh grdih ljudij zveni nam naproti že v prvem poglavji, ko nam Turgenev pod „ruskim drevesom“ predstavlja nekatere iz njih: „kneginja Babette, ta ista, kateri je v naročaji umrl Chopin (v Evropi se imenuje več nego tisoč gospij, katerim je Chopin v naročaji umrl), in kneginja Anette, katera bi še prekosila vse druge, da ne bi iznenada, kakor duh zelja med najnežnejšo ambro, prikazovala se iz nje prosta kmetska perica, in kneginja Pactette, katero je zadela ta le nesreča: mož njen je dobil visoko službo, in kar na jedenkrat, dieu sait pourquoi — je ubil mestnega načelnika in ukral dvajset tisoči rubljev cesarskega denarja; in smešna kneginja Zizi in jokava kneginja Zozo . . .“

V opis takih ljudij je Turgenev vplel Litvinovljo ljubezen k Irini. Prva njegova ljubica, ki je zdaj omožena z bogatim generalom Ratmirovom, užge zopet njegovo ljubezen, ki se je bil že zaročil s Tatjano. Irina se odloči pobegniti ž njim, ali v poslednjem trenutji manjka ji za to moči. Kakor duševne težnje ljudij v ta roman vpletenih, ravno tako so nedoločni in majavi čuti: Irina se povrne v pusto salonsko življenje, Litvinov pa v naročaj trdne svoje Tatjane. Irino kaže nam pisatelj kot okuženo, zapeljivo koketo in z veliko srečo ji je postavil naproti krepko, préprosto, v resnici žensko Tatjano.

Ravno v „Dimu“ je pokazal Turgenjev, kako se loči od moderne francoske šole, s katero je sicer v Parizu veliko občeval, ali ji vselej, kadar je bilo treba, odločno pokazal hrbet. Zabel, ki je spisal o Turgenjevu izvrstno kritiko, pravi o njem gledé te strani: „Kar pa Turgenjeva za zmerom izključuje iz kroga Zolovega in njegovih učencev, kamor so ga površno uvrstili, to je njegova čista, zdrava fantazija. On pozna grdo ravno tako, kakor naturalisti, ali grdo ni mu priraslo k srcu, ne veseli ga vedno in vedno brodití po njem; on ne strmi v preprostost, da bi jo v dolzih in širokih prizorih kazal. Posebno v erotiki nam kaže tako nežen čút, da ga moraš vedno občudovati. Držeč se Voltairejevega opomina: „Glissez mortels, n'appuyez pas,“ zadovolji se s tem, da se situvacij, v katerih se opisujejo nasladne stvari, le kratko takne. Ne ogne se jim, kadar se dozdeva, da jih natura njegove fabule zahteva, ali v kratkem je ž njimi gotov. Pomisliti je, kako najivno kratko prikazuje dohod Irinin v Litvinovljo sobo. Ako v povesti „Na predvečer“ Insarov, ko se ozdravi od hude bolezni, vzplamtí v silni strasti k nevesti svoji, je to že največ, kar si dovoli. No nikdar mu ne pride na misel, umazane barve naslade na debelo staviti na svojo poletó, premešavati jih in drgati tako dolgo, da iz tega mešanja napósled nastane neka zmes, katere naj bi se potem človek proti vsi spodobnosti veselil. Kjer prikazuje grdo, služi mu to le za kontrast proti lepemu, ali pa to estetiški opravičuje s humorjem ali z intenzivnim čustvovanjem.“

Omahovanje čútov in teženj, o katerih se ne vé, kaj hočejo in kam vodijo, primerja Turgenjev dimu. Ko se vrača Litvinov v domovino ter opazuje dim železnične lokomotive, kako se zdaj vzdiga, zdaj pada in vedno izpreminja obliko svojo, tedaj se mu zdí vse, kar je videl jednako dimu: „Litvinov sedi sam v vozu, nihče ga ne moti: „Dim, dim!“ ponovi nekolikokrat in takoj zdí se mu vse kakor dim, vse, posebno vse rusko. Vse dim in par, misli si, vse se neprenehoma izpreminja, povsod novi obrazi, prikazen bega za prikaznijo, ali v bistvu je vse jedno in isto. Vse hití in dreví nekam — in vse se zopet izgublja brez sledú. Drug veter popihne — in vse odletí na drugo stran in zdaj nastane tam tista nemirna, nestalna in — nepotrebna igra. Litvinovu pride na misel mnogo, kar se je zadnje leto z gromom in treskom vršilo pred njegovimi očmi . . . dim, šepeta on, dim; spomina se vročih prepírov, vika in krika pri Gubarevu, pri drugih visokih in nizkih postavljencih, pri nazadnjakih in naprednjakih, pri starih in mladih . . . dim, ponavlja on, dim in par. Napósled se spomni tudi znamenitnega piknika, razlaganj in besed državnikov — in celó tega,

kar mu je pripovedoval Potugin . . . dim, dim in nič drugega. In njegova lastna podjetja, čustva, poskušnje — sanjarije? Litvinov mahne le z roko.“

Posebno o „Dimu“ utegnil bi kak napet človek reči, da Turgenev pljuje v svojo skledo, da kaže domovino svojo v grdih barvah, da jo zasmehuje in zasramuje, da je Potugin njegov nekak stroj za grdenje in zasmehovanje. Ali temu ni tako. On hoče le svoj narod učiti in vzgojevati, kaže mu barbarstvo, laži-omiko. Ravno s tem, da z bridko satiro biča puhle in ničeve strani v njegovem življenji, podal je ob enem že nekak navod za zdravljenje teh nezdravih ulés na narodnem telesi.

Naslednje večje delo za „Dimom“ je „Nesrečnica“ iz l. 1868., v kateri povesti nam Turgenev s strašnimi barvami slika žalostno usodo Suzane Ivanovne, prave nesrečnice. Mater, židinj, zapeljal je bil pohlepen plemenitaš. Po očetovi smrti pride v roke njegovemu bratu, kateri izkuša ž njo zadovoljiti svoji strasti, kar se mu pa ne posreči. Prepusti jo zatorej potuhnenemu oskrbniku, ki ravná ž njo tako, kakor otroci z muhami. Dvakrat ji zasije upanje, da bode rešena iz svojega žalostnega položaja: prvič je sramotno izdana in ljubimec njen umrje, drugič pa jo on zapustí, ko zasliši le prvo obrekovanje o njej. Zato se sama umorí. Ali to še ni dovolj! Po njenem pogrebu se grdo opijejo in rjové in kričé izkušajo dokazati, kdo ima tršo črepinjo. To-liko grozovitega ni nakopičil Turgenev v nobeni povesti: bralcu se zdí, kakor bi ga kdo ob grlo davil.

V „Kazni Tropmanovi“ iz l. 1870. podaje Turgenev jako živo pisano črtico o poslednji noči glasovitega francoskega zločinca Traupmana. Na ti črtici nam je občudovati najbolj psihološko bistroumnost in čuteče njegovo srce. Pisatelj opisuje, kako je Traupmana obiskal v ječi in kako se je ta vèl pred smrtjo. Med drugim tam piše: „Opazilo se je, da se vseh tistih, ki so obsojeni na smrt, poprime popolna apatija in da tako rekoč že prej izdihnejo, kakor hitro se jim obsodba prebere, — ali pa, da se še vedno delajo mogočne in se ponašajo s svojo bravuro — ali pa tudi napósled, da kar obupajo, jokajo, trepetajo in prosijo milosti . . . Traupman ni spadal k nobeni teh treh vrst in celó samemu Claudu se je videl nekaka uganka (Claude je bil policijski načelnik). Pristavim naj še, da bi moji živci ne bili prenesli tega, ako bi bil Traupman jokal in vzdihaval, in da bi bil jaz v tem slučaju ušel. No, ko sem videl to mirnost, to préprostost, tako rekoč ponižnost, tedaj so ugasnili v meni vsi čuti: — čút zaničevanja za tega nečloveškega ubijalca, za ta izvržek, ki je vratove prerezaval

otrokom, ko so kričali: mama, mama! — Ugasnil je tudi čut pomilovanja za tega človeka, katerega je smrt zdaj zdaj imela pogoltniti — in začel sem ga občudovati. Kaj je še vzdrževalo Traupmana?“ — Zanimiva je ta črtica tudi zavoljo tega, ker se Turgenjev upre proti načinu kazenskega postopanja in zahteva, naj se vsaj tako zvrševanje društvene pravice javnosti zapre, ako se sploh ne odpravi!

Iz l. 1871. imamo od Turgenjeva novelo „Stepni kralj Lear“. Ako to novelo površno primerjaš s Shakespearejevo tragedijo, mislil bi, da je nalašč spisana v nekaterih položajih po nji. Posestnik Harlov, ravno tako kakor junak v Shakespearejevi tragediji, razdeli svoja posestva med hčere. Tudi njemu strežejo le brezsrčne hčere in zéti, vzamejo mu vse posle, celó svak njegov ga slepari, in napósled ga zapodé od hiše. Ali sicer so ljudje po polnem drugačni: oni delajo in ravnajo iz svojih nagibov. Krasno je narisana na novo vzplamtela orjaška moč Harlova, ki z odico sedi ob ribnjaku kakor norec, ali najedenkrat ga poprime, in ves besen začne podirati hišo, iz katere so ga zapodili. Zastonj naganjajo svojci nánj kmete. Mož se pokoplje sam pod razvalinami svoje hiše. V ti noveli je pokazal Turgenjev zopet svoje mojstersko pero v risanji značajev in pripoveduje nam s čudovito silo in jasnostjo.

Videli smo že, da je glavna značajna črta Turgenjevlijh moških junakov — nedoslednost; ne najdeš pri Turgenjevu skoraj Rusa, kateri ne bi imel te napake. Opazili smo jo pri Alekséji v „Perepiskah“, kateri zapusti svojo Marijo, pri Rudinu, ki pozabi Natalije, pri Litvinovu, ki zanemari Tatjano. Teh mož ne briga več mladost, srčna dobrota, lepota, sreča: oni stečejo za uživanjem in podlostjo, ali pa opusté zavoljo negotovosti pričeto igro. Njim nasproti stojé take žene, katerih značaj dobro pregledati ni menj težko: rade in skoraj bi ljubile, ali tega iz strahu za srčni svoj mir ne vzmorejo, kakor gospá Odincova v „Očetih in sinovih“, strast jih premaga in neradovoljno vodijo može za nos, in ko se jim ti udajo, odženo jih zopet od sebe, kakor dela Irina v „Dimu“. Dvoje takih značajev — moža in ženo — nahajamo tudi v „Pomladanskih valovih“ iz l. 1872. Sanin zapusti svojo Gemmo-Emo in se dá premotiti mrzli bakhantinji Mariji Nikolajevni.

V „Pomladanskih valovih“ se nam prikazuje vsa povest kot pogled nesrečnega Sanina na davno minulo srečo mladosti svoje. V začetku nas objame tiha groza, ko zagledamo to zamorjeno, posušeno srce, katero začne pri spominu na prejšnje življenje zopet obupno biti. Ali kmalu nam odpre pesnik diven razgled v idilno, srečno živ-

ljenje, katero ima rodovina Rosellijeva in pri nji Sanin: čista deviška ljubezen Emina, ki hoče biti le tedaj srečna, ako naredi druge srečne, podaje vsemu, kar jo obdaja, svit nadzemeljske blaženosti. Iz treh narodov je pisatelj vzel svoje postave: Sanin in žena, katera ga povleče v mreže svoje, sta Rusa; nevesta njegova in nje družina je italijanske krvi; druge glavnejše osebe pa, katere so vpletene v to povest, so frankobrodski Nemci.

V mali konditoriji gospé Lenore Rosellijeve nahajamo samó dobre ljudi, krepko risane postave, ki se druga od druge jako fino razlikujejo. Tu vlada Ema s svojo dobrosrčnostjo in ljubeznijo kakor vila, in tiha ugodnost prihaja bralcu v srce, ko začuti dobrodejen vpliv njen na vso okolico. Značaj njen je najbolj préprost, ker so se njeni čuti in želje naravno razvijale; da le poslušá glas srca svojega, vedno zadene pravo. Tako zdrava kakor ta deklica je tudi vsa nje okolina: mati Lenora, katero počne skrbéti konditorija, in brat Emilijo, čegar občutnost še bolj povišuje neka srčna bolezen. Mali in stari Pantaleone sklepa ta prijazni krog. Nehoté si ga predstavljamo vedno v njegovem lilastem fraku in nankinških blačah, v katerih ga vidimo prvič. Pantaleone je ves gorel za umetnost, ali moral jo je popustiti, „ker je imel sovražnike“: pa še zdaj, ko so po mislih njegovih že davno izginili klasični pevci, zapoje časih s patetičnim glasom: *Pira daverso il fato io più non temerò!* Sanin pride slučajno v ta krog; čut hvaležnosti, ker je pomagal rešiti Emilija, izpremení se pri Emi kmalu v ljubezen; neki dyoboj jo prisili, da se odreče svojemu zaročencu, frankobrodskemu komiju Klüberju, in s tem olajša razvoj prijateljskih razmer med sábo in Saninom, dokler se ne zaročita. Sanin misli prodati svoja posestva na Ruskem; v soprogi nekega součenca njegovega zdí se mu, da je našel dobrega kupca: ali ta ga zna zapresti v skrbno svoje nastavljene mreže poltnosti. Revež se prej ne zavé, dokler ni bil žrtva njene pohotne samovolje ter ni neveste svoje grdo osleparil. Ali pesnik nam pokaže še na konci, ko se je nad Saninom raznesla nevihta, kako se polagoma vliva mir in pokoj v srce njegovo. Po težkih bojih mu je Ema odpustila, in srečen je, ko more njeni hčeri za poročno darilo poslati granaten križec, katerega mu je pred toliko in toliko leti dala Ema.

Mojsterski je Turgenev v „Pomladanskih valovih“ porabil zakon kontrasta. Tu vidimo pred vsem nasprotje med bogastvom in uboštvom, med uživanjem in delom, med plemenitaškim in préprostim meščanskim življenjem, med nebrzdano pohoto in čisto deviško nežnostjo. Ta nasprotja so zidana drugo na drugem, in najvišja zagledamo še le

tedaj, ko smo se nazrli že vse podobe. Na obličji Eminem plava izraz naivne ženske visokosti, Marija Nikolajevna pa širi krog sebe parfum budoara svojega, kjer so nakopičene najrazličnejše pariške vonjave: in kako drugačen od nje je njen mož Polosóv, ki misli le na jed in spanje in diši po cigaretnem dimu in usnji. Ema je republikanka, Rus Sanin pa prodaja kmete svoje. In na drugi strani: kak kontrast med presrčno naravnostjo in preprostostjo konditorske obitelji in Eminim zaročencem Klüberjem ž njegovim uglajenim obnašanjem, iz katerega ne gleda drugega, nego moderni „bon ton“. On se ziblje med pokorščino in ukazom, med delom in plačilom; v konditoriji pa nahajamo ljudi, ki nočejo biti nič drugega, nego to, kar so, in so podobni tiho razvijajočim se gozdnim cveticam. In tudi tu, kak razloček je med starino in mladino, med gospó Lenoro in Pantaleonom na jedni, med Emo in Emilijem na drugi strani! Tudi v teku povesti se pojavlja ta prikazen: Tako n. pr. v gostilni, kjer razljučeni Klüber kolne na tihem oficirsko ošabnost, Sanin pa mirno zahtéva zadoščenja za razžalitev ali pa na tisti ježi v gore: kakor duši sopar vso prirodo in se približuje nevihta, tako tesno je pri srci paru, katerega stiska pogubna strast ter si bo kmalu dobila duška v oddaljeni gozdni koči.

Značaja Eminega nam pesnik ne nariše hipno, ampak tu pa tam podá nam kako črto v dopolnitev njene podobe: in ravno s tem se je pokazal velikega umetnika. S prva pravi o nji samó: „njen nos je bil precèj velik, lep, upognen; zgorenjo ustno je obsenčeval komaj viden puh; enakomerno medla barva obraza je bila kakor od slonove kosti ali mlečnega jantarja; valoviti blesk njenih las je bil kakor pri Allorijevi Juditi v Palazzu Pitti; posebno pa očí, temno-modre, s črnim robom okoli punčice, bile so krasne, sijajne očí!“ Še le kasneje in polagoma zvemo nekaj o njeni vitki rasti, lepoti njenih rok, in s kakim humorjem ona zna predstavljati tipe iz frankobrodskega ljudstva. Ema je prava — gemma, dragocen kamen, ljubezni polna boginja, ki povsod razširja dobrodejni svoj vpliv; ona je najhujši kontrast z Marijo Nikolajevno, katero navdiha sebična ženska pohota, in katera polagoma ali gotovo vleče za sabo žrtev svojo.

Kmalu potem, ko je Turgenev poslal med svet „Pomladanske valove“, preseli se stalno v Pariz, nekaj zato, ker mu je posebno ugajalo široko obzorje, katero podaje francosko glavno mesto, nekaj pa, ker je tudi gospá Viardotova zamenila Baden-Baden s Parizom. Stanoval je po zimi v Viardotovi hiši, vzpomladi pa je hitel na svoje letovišče v prijaznem Bougivalu. Povsod je bil jako obljubljen in vse ga je cenilo zavoljo njegove préprostosti; posebno pa je živel v prijateljstvu z najzname-

nitejšimi francoskimi pisatelji novejše dobe: Edmondom in Julesom de Goncourt, Daudetom, Flaubertom, Zolo, poglavarji moderne realistične in naturalistične šole, kateri pa je vedno obračal hrbet v svojih — spisih. Iz prve dobe pariškega življenja je več manjših črtic. Najznamenitejša pa je brez dvojbe novela „Punin in Baburin“ iz l. 1874.

Že smo omenili v začetku tega spisa, da je Turgenjev v ti noveli zapisal mnogo spominov o mladosti svoji. Dejanje se vrši početkoma na imenji njegove babice; a ta grozovitna babica, katera za božji nič pošilja svoje podložnike v Sibirijo, ni nihče drug, nego — mati Turgenjev-lja, kakor poroča Polonskij. Drugi del povesti se vrši v Moskvi, kjer stopi na pozorišče nova ženska postava, Muza Vinogradova, nemirna in samovoljna natura, katera pobegne z mladim studentom, dokler je ta ne vrže strani. V tretjem delu, kateri se godi v Peterburgu, nahajamo jo zopet na strani resnega republikanca Baburina, kateri jo je znovič vzel k sebi, kakor nekdej prej v Voroneži, ko so jo kakor črva vrgli na cesto. In niti jedne žal-besede ni slišala iz ust njegovih. Ona je jedna tistih žensk, kakor smo jih pri Turgenjevu našli že več: podobna je Heleni, Asji . . . Radovoljno spremlja svojega moža v sibirsko prognanstvo. Baburin je glavna oseba vse povesti, on je nekak predhodnik socijalistov-nihilistov tiste vrste, ki stojé kolikor toliko še zmerom na legalnih tleh in se boré za človeško dostojnost. Na pol komičen, na pol pomilovanje vreden Punin, kateri je v Turgenjevu vzbudil ljubezen do poezije, je jako srečna postranska oseba, s katero pesnik dopolnjuje karakteristiko junaka Baburina. Vsa povest obseza dobo tridesetih let: od časa najhujšega robstva do odprave tistih neznosnih razmer.

(Dalje prihodnjič.)

Književna poročila.

X.

Geschichte der slavischen Literaturen

von A. N. Pypin und V. D. Spasovič. Nach der zweiten Auflage aus dem Russischen übertragen von Traugott Pech. Autorisirte Ausgabe.

Dolgo dolgo so čakali Slovani in ž njimi drugi izobraženi narodje evropski literarne zgodovine, ki bi jih korenito poučila o slovstvenih razmerah mnogoštevilnih plemen slovanskih. Pač je že l. 1826. v Budi izšla P. J. Šafařika: „Geschichte der slavischen Literaturen nach allen Mundarten“ (drugič natisne na l. 1869.) in po njega smrti: „Geschichte der

Ubogi Lovrè, ki se je bal smrti, ni pomislil, kako pogubni so ti pogoji in je prisegel vse tako, kakor mu je velela trta. Rešil si je s tem res življenje, ali nakopal je brez števila nadlog in rev svojim naslednikom. Poleg prisege, ki jih veže, mora jim biti vinstvo prva in glavna skrb in zabava, zaradi njega zanemarjajo polje in živinstvo, obrtnost in trgovino. Od tod izvira vsa njihova ubožnost in nesreča. Modri možje jih zaman učé, da bi se poprijeli umnejšega gospodarstva. Oni v odgovor kimajo z ramami in velé: Vse ni za vsacega; kar bogatí Gorenjca in Štajerca, ne bi koristilo Dolenjcem, temveč jih ugonobilo. Vsekako je stokrat bolje in pametneje, piti cvíček in stradati, nego izneveriti se dedovi prisegi in — utoniti!

(Konec prihodnjič.)

Novejši pisatelji ruski.

Piše K. Štrekelj.

II.

Iván Sergéjevič Turgénev.

(Dalje.)

Neta 1876. izdá Turgenev roman „Novino“, kateri je gotovo najznamenitejše delo njegovo. Teoretični nihilizem, kakeršnega nam je naslikal v „Očetih in sinovih“, izpremenil se je v letih tekočih že v praktično zvrševanje nihilističnih načel: beseda je postala mesó. Nihilist „Očetov in sinov“ hotel je z literarno-akademiško kritiko vseh naprav dati duška nezadovoljnosti svoji; nihilisti v „Novini“ pa hočejo prepričanje svoje tudi v dejanji pokazati in nabirati privrčencev svoji zastavi. Njih pomagála so iz prva čisto mirna in nedolžna: oni se ravnaajo po Bakuninovem gaslu „idti v naród“, katero menijo izpolnovati s tem, da zahajajo med narod, delé in razširjajo med njim evangelij prepričanja svojega ter posebno izkušajo otrgati ljudstvo žganjaríjam in vzgojiti v njem zanimanje za politično in socijalno življenje. V tem se oni razločujejo ne malo od nihilistov šestdesetih let. Oni zapuščajo svoja mesta v uradih, v društvu, trgajo vezí, ki jih vežejo z družinami in prijatelji svojimi in se ponižujejo k narodu, za katerega odslé delajo in živé. Možje postanejo rokodelci ali trgovci, največ pa učitelji, da bi si zagotovili svoj vpliv na mladino; žene pa hodijo delat v fabrike in

na polje, povsod razširjajoč seme prepričanja svojega. Nihilisti šestdesetih let sicer naroda niso sovražili, ali tudi posebno zanimali se niso zánj. Radi so bili od njega ločeni in ponosni na svojo omiko, katero so na zunaj izkušali pokazati s tem, da so nosili možje dolge, ženske pa — kratke lasé. Ta sebičnost je torej ponehala in začelo se je svoj hasek menj ceniti, nego blaginjo vsega naroda: zato je bilo treba otresti se šopirnega samoljubja in stopiti med narod, „idti v naród“, da se tam pridobí novih privržencev. Nihilist, kakor ga slika Turgenjev v „Novini“, vrže se radovoljno v boj z zadregami, nevarnostimi in potrebami, in od vsega ima za plačilo le svést, da je sam res nekaj storil za človeštvo in svobodo.

Junak „Novine“ je Neždánov, idejalna natura, dovršen sanjač, kateremu se zibljejo v duši najrazličnejši občutki in raznovrstne misli brez miru, doslednosti, prestanka. Naraven sin bogatega kneza je, in bratje plačujejo mu malo letnino. Kretanje in govor izdá takoj njegovo plemenitaško rojenjé, in ravno spomin o tem neti v duši njegovi smrtno sovraštvo do privilegovanih stanov. Z odločilnim dejanjem hoče dati duška temu sovraštvu. Bazarov veruje le v pozitivno in koristno; vse življenje domišljije mu je le „romantika“ in pojezija — nezmisel; Neždánov pa ni tako „trezen“; on prekini revolucionarno svoje delovanje ter se udá lepim umetelnostim in celó sam zлага pesni.

V začetku povesti ga nahajamo v revnem stanovišči; poleg njega je nekaj čudnih tovarišev; vsem se vrtí po glavi misel ob vstaji ruskega naroda. Ali ta misel je jako nejasna, zmešana, podobna kalni vodi. Vkupe jih drži le želja, stopiti iz svoje nedelavnosti in ničnosti, kakor si že bodi. Ali zato nima družba denarja, kar je tem neprijetnejše, ker sta dva privrženca, neokretni Ostrodumov in tovarišica Mašurina, skrivaj poklicana v Moskvo. Ravno ko se posvétujejo, kako bi se izvili iz zadrege, pride jim pomoč; prikaže se aristokrat in diplomat Sipjagín, ki vzprejme Neždánova za domačega učitelja svojemu sinu. Vsi se razveselé, posebno sarkastični palčnik Paklín, ki pričakuje od Neždánova, da bo odslé mogel aristokratsko družbo, njih najhujšega sovražnika, natančneje spoznavati in se tem krepkeje pripravljati na boj. Neždánov pride v krog, po polnem nov, kjer je doma eleganca, bogastvo, lepota, hladna prijaznost: in ravno to mu je najzoprnejše. V Sipjagínovi hiši je vse sama spodobnost, vsaka beseda preišljena. Sipjagín se vedno trudi, da bi se obdržal na društveni svoji visokosti in bi zamoril v sebi in drugih vse, kar bi utegnilo biti nepravilno in nevarno: saj je on — ministerski kandidat! Dobrovoljen je in zmeren, v dvojbenih slučajih hoče vedno hoditi po zlati srednji poti! Soproga njegova Va-

lentina Mihajlovna je iz tistih žén, ki hočejo vsem biti po všeči ter ne morejo zabiti nekdanje svoje lepote, ki vedno koketujejo in nikdar ne greše: saj mir srca jim je nad vse! Tam najde Neždánov še laskavega in na videž prijaznega fevdalca Kalomejcóva, ki pa hrani v svojem srci veliko ošabnost in surovóst. Vedno je pripravljen, tepsti se z reformatorji in revolucionarji za obstoječo ustavo, in kmetje so mu — uboga para! — Da vtis tega sveta na Neždánova ni bil prijeten, misliti si je lahko. Te gladke, naučene oblike in tista prijaznost, s katero se vsi obnašajo proti njemu, zbégajo ga le in moré. Ali tu najde v Marijani, Sipjagínovi netjakinji, ubogi, zapuščeni deklici prijazno bitje, katerega se oklene. Ona mu odpre zdravo in krepko dušo svojo in ga naučí, vse v hiši prezirati. Ž njo pridobi Neždánov novo privrženko za stranko nezadovoljnikov; kmalu se jima pridruži tudi Sipjagínov svak Markelov, navdušen, odkritosrčen ali préprost in predrzen človek.

Neždánov je prisiljen, zapustiti Sipjagínovo hišo iz dveh razlogov: prvič se je pri obedu hudo sprl s Kalomejcóvom in pri tem svojih nazorov ni prav nič tajil; drugič pa je bila Sipjagínova soproga, ki bi bila rada koketovala z Neždánovom, razžaljena zavoljo razmerja med njim in Marijano. Obe ženski se spreta in tako postane tudi Marijanino stališče nemogoče. Nekega ranega jutra najde se z Neždánovom v bližnjem brézovem gozdiči in oba vzbežita k Sólominu, ki jima v svoji fabriki odpre ljubeznivo pribežališče ter ja izroči varstvu dveh zvestih slug. Ta fabrikant Sólomin je izvrsten človek in zavzima v tem romanu nekako sredo med aristokrati in demokrati. Praktičen, delaven in izkušen mož je in zato stoji zmerom na resničnih tleh; ali to mu ne brani spoznavati, kako se svobodno mišljenje v ruskem narodu probuja; toda on se drži le tega, kar je dosežno, in zameta vse sanjarjenje. Pri tem je njegovo mišljenje jako človekoljubno, pristrčno, požrtvovalno; dasi sanjarskih nazorov tistih, ki se trudijo okoli „vélikega dela“, ne vzprijemlje za svoje, vendar je prijazen njim in njihovemu idejalizmu. On je sploh jedna tistih prikaznij Turgenevljih, ki zastopajo zdravi element v ruskem življenji in smejo v resnici upati boljše bodočnosti. — Pri Sólominu se začneta ubežna Neždánov in Marijana pripravljati na „véliko delo“; ona hočeta „idti v naród“, ali kaj jima je med narodom početi, tega še ne veda dobro. Marijana se hoče učiti kakega rokodelstva, ali biti kuharica. Neždánov pa se preobleče v raztrgano rumeno suknjo od nankinškega blaga, nadene si kapo z zlomljenim branilom, obuje si čevlje iz surovega usnja, da bi bil po polnem podoben kakemu prepróstemu možu iz naroda. V čisto neznani družbi izkuša razdeliti nekoliko socijalističnih brošur; ali kako je to smešno, kmalu sam

uvidi. Vsak ga zasmehuje, nikdo ga ne vzprejme tako, kakor si je želel in upal, nekateri mu celo žuga: najhujše pa je, da je žganje edino sredstvo, s katerim se more približati narodu. Nekoč govori o tem, naj se odpravijo posestniki in davki, in kmetje šepetajo boječe: „Kako strog je ta gospod! Ta je pač kdo od najviše gosposke!“ Ne po krivici se primerja nekoč sam s slabim igralcem, ki igra tujo ulogo. Nekega dne pride grdo pijan domov, kar Marijano jako osupne. Marijana se sploh ž njim véde bolj kakor z bolnikom, nego z možem, ki ji ima biti v življenji tovariš, tem bolj pa jo zanima značajni Sólomin. Med tem so kmetje prijeli Markelova, kateri jih je hotel našuntati, ter ga izročili policiji. Po nesreči izdá tudi Paklín skrivališče Neždánovlje. Že so mu preganjalci za petami. Zdaj se izpové Neždánov Marijani, da ne véruje več na to „delo“ in so njegove moči preslabe zánje, ter se ustrelí. Ali še v poslednjem trenutji prosi Marijano in Sólomina, naj si podasta v srčno zvezo roke.

S tem smo podali vsebino tega romana; ali kako zvesto je vse to napisano, ne dá se tako lahko povedati. Turgenev nam je v njem „sine ira et studio“ podal izvrstno sliko smešnega, zaničljivega, dobrega. Ta roman nam najbolje razjasnuje, kaj prav za prav pomeni „idti v naród.“ Alphons Thun, kateri razpravlja v svoji knjigi „Geschichte der revolutionären Bewegungen in Russland“ vse revolucionarno gibanje s historične strani, pravi, da je to umeteljno približevanje narodu bolj nekako romanje vernih in lehkovernih mož, žén, mladine k svetišču narodnega življenja, nego li resno premišljeno dejanje samosveste in organizovane revolucionarne stranke. Vse gibanje je moralo nesrečno končati, ker je žrtvam njegovim manjkalo praktičnih znanostij, ker je njih namera bila nejasna, ker se niso brigali za opreznost in jih ni vodila jedinstna volja. Velika moč revolucionarjev je vzcvetela še le tedaj, ko so se vse družbe, raztresene po deželi, uklonile osrednjemu odboru, in so začele od njega vzprejemati povelja. — Ali naj so ti ljudje še tako zapeljani, simpatij svojih jim ne bo mogel otegati noben dober človek. Proklamacije teh revolucionarcev ne obsezajo tega, česar si želi misleči del ruskega naroda; one podajajo le nezrele ideje, vzete socijalističnim težnjam zapadne Evrope. Iz liberalnih kritikov vsega, kar je, prelevili so se nihilisti polagoma v socijaliste, ljudske šuntarje, in ker jih je vlada preganjala, v ubijalce in morilce. Ves nihilizem je prav za prav nekaj nasledek slabega razmerja med zastarelim absolutizmom in posamnimi liberalnimi težnjami. Delavni narod ruski se ravno tako odvráča od revolucionarjev kakor od plemenitašev, kateri so ponosni na ničemernost in ošabnost svojo. Ta misleči del ruskega

naroda ne zahteva in ne želi nobene konstitucije, kakor se večkrat poudarja na zapadu, on hoče samó reform, ki bi odpravile in zajezile korupcijo uradnikov in državnih upravnikov in bi kolikor toliko zagotovile osebno svobodo, da bi bil državljan vsaj varen pred samovoljo raznih uradnikov.

(Konec prihodnjic.)

Gospod Janez.

Novela. Spisal Janko Kersnik.

V.

Drugi dan se sodnik dolgo ni prebudil iz trdega spanja. Župnik je bil že davno opravil svojo jutranjo mašo ter pri zajutru nekako vznemirjen povpraševal sestro, kaj je s Petrom, da ga še ni iz sobe. A potem je moral po svojem poslu venkaj v bližnjo hribovsko vas.

Malo potem je prišel Vran iz farovža. Po dolini se je vlekla še gosta megla, a posamični solnčni žarki, ki so prodirali oblake, pričali so, da se bo razgrnil lep, jasen dan nad pokrajino.

Ko je bil sodnik pozvedel, da župnika ne bo do opoludné domóv, napolnil se je na daljši sprehod; — kam — o tem iz prva še mislil ni. V obče je bil prav dobre volje ter je veselo zvižgaje korakal proti mostu v dolini, in preko njega na drugo stran, tja v nizke vinske górice, kamor še nista bila krenila s prijateljem, kar se je mudil pod njegovo gostoljubno streho.

To je bil danes ves drug človek, nego včeraj — sinoči —! Vesel, lahkoživ — na videz! In tudi morda v istini! O razburjenosti ni bilo več sledu, pa tudi ne o slabotni malomarnosti, katera se navadno polastí vsacega po hudih duševnih bojih. Vran je bil danes še bolj trden v zadnjem svojem ukrépu, nego sinoči, ko ni imel niti časa premišljevati o posledicah namerávanega koraka.

„Danes ali jutri pojdeva na Rudnik,“ dejal je sam v sebi ter pristavil potem zopet s porogljivim smehom: „Naj bo potem — kar hoče!“

Dospel je na griček, s katerega je ugledal lepo posuto, kolovózno pot, ki se je na jedni stráni izgubljala v mali, za sadnim drevjem skriti vasici, na drugi stráni pak izginila ob ostrem ovinku.

Omeniti hočem tukaj še samó to, da je za nedoločeno, nekaj dnij od ‚denes‘ udaljeno preteklost posebno pri Belih Kranjcih stalen izraz ‚on dan‘ ali še bolj navadno ‚to on dan‘, neulich, hrv. onomadne.

Novejši pisatelji ruski.

Piše dr. K. Štrekelj.

II.

Iván Sergêjevič Turgénev.

(Konec.)

Prototip takega razumnega človeka je že pohvaljeni fabrikant Sólomin, kateréga slika Turgenev kot nekakega ruskega Schultze-Delitscha. Paklín pravi o tem ponižnem in dobrem moži: „Sólomin! Temu se godi izvrstno! On se je znal izbornó izkopati iz zadrege. Prejšnjo fabriko je popustil in s sabo vzel najboljše ljudi. Zdaj hoče imeti svojo, dasi malo fabriko — tukaj v Permu, — osnovano na arteljski podlagi. Ta bo svojo stvar lepo opravil! On ima fino in ob jednom trdo butico! To je — cel mož. Posebno pa ne nastopa kot nenaden zdravnik društvenim boleznim. Kak narod smo pač mi Rusi? Vedno čakamo, da li ne pride od nekod nekaj ali nekdo ter nas nenadoma ozdravi in odstrani vse naše napake, kakor slab zob. Kdo bo ta čarovnik? Darvinizem? Selo? Arhip Perepentev? Vojska z zunanjiimi državami? — Bodi si, kdor hoče, le zob venkaj!! — Ali to ni nič drugega, nego lenoba, slabóst, oskodnost mislij! — Sólomin pa ni takov; ne, on ne dere zób — on je cel mož!“

Sicer pa so tudi v tem romanu možje mehki, kakor pri Turgenevu sploh. Če izvzamemo Sólomina, je jedini Sipjagin nekoliko trdna in simpatična prikazen; ali vse drugo je — prežensko in podlo. Tu imamo ničemurnega dva in dvajsetletnega Kisljakova, neznosnega blebetálca, ki se igra z najvišjimi problemi življenja; tu je bogati kupec Goluškín z grdim osépičnim obrazom in svinjskimi očmi, ki je napolnil hišo svojo z zajedalci, samó da bi se prikupil narodu. Ko pa ga prime policija, nosi se kakor deček, vrže se sodníkom pred noge in sramotno izdá tovariše svoje. — Nasprotno pa ima Marijana mnogo moškega na sebi ter se v tem oziru vredno vzporeja s Heleno in jednakiimi Turgenevljimi junakinjami.

Ne moremo kaj, da ne bi omenili še nekih drugih zanimivih posamnostij in posebnostij tega romana; pred vsem se spominamo častitljivega parčka Fomuške in Fimuške, ki tudi v novi dobi živita idilično mirno življenje davno preteklih časov. Spomina vreden je zavoljo resničnega pripovedovanja popis Neždanovljega samomora, in ne menj zanimivi so literarni poskusi Neždanovlji, v katerih se nam kaže pravi romantik. Njegovo pesen „Spanje“ hočemo v slovenski prozi podati: „Davno že nisem bil v predragi domovini . . . in vender nisem našel, da bi se bila posebno izpremenila. Isti pokoj brez življenja, pameti, razuma! Tukaj poslopja brez strehe, tam podrtija in nesnaga, smrad in ubošтво, otožnost in dolgčas! Tudi v narodu sem našel isto robsko mišljenje . . . Prost je sicer zdaj kmet in vender — ni mu bilo to v blaginjo: mrtvo in medlo visí mu svobodna roka nizdoli. Res, vse, vse kakor prej . . . Le v tem smo presegli Evropo, Azijo, ves svet . . ., da tako strašno spanje ni nikdar objemalo še nobenega naroda! Da, vsi na okrog spé: na vasi in v mestu, na vozeh in saneh, po noči in po dné, sedèč in stojèč . . . Spí kupec, uradnik, vojak, v dežji in soparni vročini, naslanjajoč se na puško! Tat spí, sodník — in se nikdar ne naspi! Kmet spí, ko orje, ko žanje, v vseh stališčih; in očetje in matere spé in vsa hiša in celó tisti spí, ki tepe druge in ki je sam tepen! Le kréma ne spí — in v rokah držeč kozarček, z glavo naslonjena na severni pol, z nogami na Kavkáz, tako spiš trdno in brez odmora, o domovina, sveta Rusija!“

Že „Očetje in sinovi“ so napravili veliko ropôta in šuma, kateri se je še povekšal, ko je izšel „Dim“. Ko je pa zagledala beli dan „Novina“, počeli so pisatelja direktno napadati, obrekovati, zasmehovati. Nekateri so izkušali dokazati, da ne riše dovolj zvesto in objektivno; ali on se ni laskal nì očetom, nì sinovom, nì starini, nì mladini in ker so ga ti napadi užalili, ni pisal več odslé povestij o socijalno-političnih problemih, dasì so ga v l. 1879. in 1880. slavni sprejemi v St. Peterburgu in Moskvi obilo odškodovali za storjeno mu krivico. Moskovskim studentom je v taki priliki l. 1879. rekel: „Pisatelju začetniku je simpatija mladine, njegovih sovrstnikov, se ve da jako draga, kajti ona je njegova trdna podpora; ostarélemu pisatelju pa, ki hoče že zapustiti polje delavnosti svoje, je tako sočutje — odkritosrčno povem — največje plačilo, po katerem ne smé več česa drugega želeti. To sočutje mu dokazuje, da življenje njegovo ni prešlo zastonj, da njegovo delovanje ni bilo zastonj, da je obrodilo sad svoj.“

Misticizem, kateremu se je bil Turgenev udal že v „Vizijah“, „Psu“ in nekaterih drugih manjših novelističnih delih, zapazujemo po-

sebno v poslednjih njegovih spisih, ko je bil že poslal med svet „Novino“. Snovi temu misticizmu so različne: zdaj se bavi s spiri- tizmom, magnetizmom, hipnotizmom, zdaj zopet z verskimi halucina- cijami in drugimi nepravilnimi izrodki človeške fantazije; pa tudi tukaj opazujemo, da so se mu najbolj posrečile tiste povesti, ki se oslanjajo na verovanje préprostega ruskega naroda. To spričuje najbolj „Povest očeta Aleksêja“. V nji nam pripoveduje vaški duhovnik, potrft in „ubit“ človek, da mu je od vseh osmih sinov ostal jeden sam, in še ta je bil slabotnega zdravja. Še ko je bil majhen, bil je vedno za- mišljen; nekdam v gozdu je imel čuden privid: prikazal se mu je namreč zelen starček ter mu dal čudnih léšnikov. Kasneje je studiral seminar, ali tudi zdaj ga ni otožnost in zamišljenost skoraj nikdar za- pustila. Napósled se odloči, da bo studiral na univerzi, dasi oče tega nikakor ni pričakoval. Ali tam se mu je duša še bolj zmračila in na- posled popusti ves obupan učenje ter pride domóv. Revežu se je vedno pozdevalo, da vidi hudiča in se ga ne more rešiti. In te prikazni ne more zapoditi od njega ni očetova molitev in blagoslovljena voda, ni družba omikane, dobrosrčne ženske Marte Savišne. Vender ga napósled pregovori oče, naj gre ž njim na božjo pot k sv. Mitrofaniju v Voronež. In glej, tam ga v resnici že zapusti njegov ostudni tovariš. Ko pa pristopi k obhajilu in je že imel hostijo v ustih, prikaže se mu hudič iz nova ter mu ukaže, naj izpljune in potare hostijo, kar on tudi stori. S tem naredi smrten greh, kateremu ne upa odpuščenja; zato je ves obupan in v tem obupu tudi umrje! Ta zanimiva novelica se odlikuje s čvrstim risanjem starega čestitljivega popa in se bere kakor kaka narodna pripovedka.

L. 1877. izdá Turgenev „S a n j e“. Nejasnost in skrivnost te po- vesti človeka jako čudno gane. Kaže se nam tukaj mlad mož, kateri se najrajši potika po samoti in je vedno zamišljen. Dozdeva se mu, kakor bi iskal očeta svojega. Mati njegova namreč ravná ž njim jako čudno: zdaj ga grdó sovraži, zdaj zopet ga obsipa z ljubeznijo. Iz tega máterinega vedenja uvidi, da mora biti med njima nekaj skriv- nostnega, kar ju loči. Ker vedno o tem premišljuje, porodé se v njem omenjene sanje, da išče očeta svojega, in res ga v neki osebi tudi za- slutí. Ko govori ž njim v kavarni, presune ga nekako čudno. Prišedši domóv zvé, da je mati obolela, ker jo je jako vzburl obisk nekega neznanega moža. Kakor mu ga opišejo, ta mož ne more biti nihče drug, nego znanec njegov iz kavarne, v katerem je slutil očeta svojega. Zdajci mu pové mati, da bi si olajšala svoje srce, da je on prišel le za to na svet, ker jo je nekdam tisti skrivnostni mož posilil. Ali zdaj se

sledovi prikazni njegove naglo razgube: le na morskem bregu dobi se še truplo njegovo, ko je bil utonil. — Ker pisatelj ne kaže svojih postav v popolnoma jasnem svitu, ampak v nekakem sómraku, mora bralec tako rekoč tavati od postave do postave in razmere med njimi more le prilično ugeniti. Res je, da je tako duh njegov pri branji vedno napét, vendar se ne dá tajiti, da ta nejasnost mnogo škodi jednoti, in s tem tudi lepoti vse povesti. — To oskodnost, ako smemo ta izraz rabiti, kažejo tudi druga poslednja dela pesnikova, izimši morda „Odlomke iz spominov svojih in tujih“. Tukaj nam riše namreč pisatelj s prejšnjo svojo mirno in dobrodejno jasnostjo dobo svoje mladosti, katero je že tako mnogostranski obravnaval v „Lovčevih zapiskih“ in drugih delih. Pred nas stopajo zopet starodavne postave ruskih vlasteljev: Telegin in „nebeško neumna“ njegova soproga Melanija Pavlovna.

Ali take jasnosti pogrešamo zopet v naslednjem znamenitejšem delu: „Pesen zmagoslavne ljubezni“. L. Pietsch pripoveduje to-le: Ko je bil l. 1881. Turgenjev zopet doma na posestvu svojem Spasskoe Lutovinovo, najde v stari knjižnici deda svojega bukve Boccaijevih novel, katere je pridno prebiral. Pritrditi si je moral, da je oblika v „Decameronu“ pravi vzgled, kako naj se pripoveduje. Uvidel je tudi, da tem menj more prenašati pojetično cvetočo opravo, refleksije, duhovite misli, lepo obrisane in zvenéče perijode, — čim bolj se stara. Zato je ukrenil poskusiti, da bi tudi sam kedaj pripovedoval s tisto visoko preprostostjo, s katero se ravno odlikuje sloveči italijanski novelist. To je storil v imenovani „Pesni zmagoslavne ljubezni“, novelici, katera se prikupuje s svojim preprostim, najivnim pripovedovanjem. Vender pa se razločuje od starih novelistov s čudovitim čuvstvovanjem, po katerem postanejo vse osebe in stvari nekoliko motne in nestalne, naj jih je pisatelj še tako živo narisal. Vsebinska je v kratkem ta-le: Slikar Fabij in muzik Mucij, dva prisrčna prijatelja, zaljubita se oba v Valerijo, katera prepustí materi svoji, naj ji ona izvoli izmed njiju moža. Mati se odloči za Fabija. Ker Mucij neče motiti sreče prijatelju svojemu, gré na tuje popotovat in pride celó v Azijo. Črez nekaj let se vrne, ves izpremenjen in s čudnimi navadami. Njegovo skrivnostno bistvo naredí na Valerijo nenavaden vtis; posebno pa jo premaga neka melodija, ki jo Mucij igra in imenuje pesen zmagoslavne ljubezni. Po noči jo obidejo strašne sanje, tako si vsaj ona misli; v resnici pa se je v spanji kakor mésečnica sešla z Mucijem in s tem postala sta oba kriva. Ali kaznen se kmalu zvrši. Fabij, kateri je neko noč bdel, vidi, kako se Valerija v meséčnem

svitu spravlja iz sobe. On hiti na vrt, kjer vidi, kako gre Valerija k Muciju. Divja besnost mu nauda srcé, da potisne Muciju bodalo v prsi. Ali malajski sluga ga na videz zopet obudi v življenje, kako, ni povedano. — In ravno s tem, ker se vse nekam fantastično razkadi, vedel je Turgenev vso skrivnost še bolj povišati. Posebno lep je prizor, ko pride Valerija k Muciju: vse je tako deviško in brez vsake náslade zakrije vso realnost nekak mističen ovoj. S to novelico je pokazal Turgenev izvrsten talent, kako zna bralca prenesti iz puste sedanjosti v fantastično, pravljíčno-čarobno starodavnost.

To novelico je spisal Turgenev zopet v svoji domovini, katero je po stari navadi tudi l. 1881. obiskal za nekaj tednov, čda se tam z nova pokrepča. Omenjenega leta jo je videl, žalibog, poslednjič. Preživel je tam nekaj veselih in srečnih dnij v občevanji s svojimi prijatelji, posebno z grofom L. Tolstím in pesnikom Polonskim. Ali kmalu po svoji vrnitvi v Pariz je moral leči in ni več vstal. Dasi je silno trpel, vendar ni prekinil svojega literarnega delovanja. L. 1882. pošlje uredništvu „Véstnika Evropy“ zopet več rokopisov, med temi novelico „Obupanec“, svoje „Pesni v prozi“ in „Klaro Miličevo“. Oglejmo si natanše „Pesni v prozi“, katerim je sam nadél naslov „Senilia“. V njih nam podaje duhovite, mnogokrat presunljive domišljaje, kateri so večinoma ne samó velike estetične vrednosti, ampak posebno pomenljivi za Turgenevelj značaj in mišljenje njegovo. Velik vspéh so dosegle v Nemcih, kjer so v dveh mesecih izišle nič menj nego tri preloge; pa tudi v druge jezike so bile kmalu preložene. Neruska kritika jih je hvalila na vso moč, najbrž zato, ker so ji bila prejšnja Turgenevlja dela premalo znana. Med ruskimi kritiki oglasilo se jih več proti ti brezumni hvali, posebno Obolenski (Krasov). Najbolj so kazali na nejasnost teh domišljajev; tudi se v njih večkrat nahajajo stvari, ki po nikakem ne spadajo v pesen, bodi si ta tudi v prozi zapeta. Ali — ime je dim; bodi kar bodi, nihče ne more tajiti, da je v nekaterih teh slikah — katere je od l. 1878—1882. napisal Turgenev, da bi jih pozneje kako uporabil, skrita čista, v srce sezajoča pojezija. Imenujmo le n. pr. „Vas“, „Starko“, „Mašo“, „Lazurno cesarstvo“, „Ruski jezik“. Mnogo teh domišljajev hrani v sebi pikro satiro ne le proti ruskim razmeram, ampak sploh proti človeškim slabostim, posebno novodobnim. Med najlepšimi pa se mi zdi „Veselica pri Najvišjem bitji“:

„Nekdaj se zmisli Najvišje bitje, da bi napravilo veliko veselico v svojih lazurnih sobanah.

Vse ženske čednosti so bile povabljene v gostí. Samó ženske čednosti . . . moških se ni vabilo . . . samó ženske.

Zbralo se jih je prav dosti — velikih in malih. Mále so bile prijetnejše in ljubeznivejše od velikih; ali vse so se zdele zadovoljne — in uljudno so se pogovarjale med sábo, kakor se pristoja bližnjim sorodnicam in znankam.

Ali glej, Najvišje bitje zapazi dve prekrasni gospé, ki sta si bili popolnoma neznani, kakor se je videlo.

Gospodár prime jedno teh gospíj za roko ter jo odpelje k drugi: „Dobrotljivost!“ — reče in pokaže na prvo.

„Hvaležnost!“ — pristavi potem in pokaže na drugo.

Obe čednosti se neizrečeno začudita: odkar svet stoji — in ta stoji že davno — srečali sta se prvokrat.“ —

Poslednje znamenitejše delo našega pisatelja je že omenjena novela: „Klara Miličeva“, ali kakor jo je hotel pisatelj iz prva imenovati „Po smrti“. V nji obravnava Turgenev najtežje psihološke in metafiziške probleme, samó s tem namenom, da bi iz njih mogel bolje spoznavati svet, ljudi in človeško dušo na njenih fantastičnih blodnjah. Povod ti povesti — vsebino je ta list že lani podal („Lj. Zv.“ III., 335) — bila je nagla smrt neke na Ruskem jako obljubljenega gledališke igralke, katera se je na odru ostrupila. Tako umrje tudi Klara Miličeva. Vést o njeni smrti vzbudi v mladem moži Aratovu velik nemir, ker ta sluti in spozna, da je ravno on sam kriv te nesreče. Vroč hrepenenje po mrtvi ljubici prevzame vse njegovo mišljenje; zdi se mu, da jo vidi poleg sebe, da jo objema. Zamaknen je v njeno podobo in ko ga zasači smrt, zasijeta sreča in zadovoljnost z njegovega obraza! Zanimiva je ta novela zavoljo tega, ker ostane mojster naš navzlic mnogim fantastičnim črtam še vedno na resničnih tleh, pa tudi zato, ker se nam kaže v nji moderno življenje rusko.

Ni se čuditi, da se je Turgenev poslednji čas v spisih svojih pečal s smrtjo; saj ji je bil že tako rekoč zapisan. Vender mu bolezen tudi pozneje duha ni tako omamila, da bi mu branila, baviti se z raznimi umeteljniškimi in literarnimi vprašanji. V glavi svoji je že imel načrtan nov obširen roman in več drugih stvaríj. Ali večno ležanje ga je zadržavalo, da bi načrt svoj napisal in ugladil. Sicer pak je tudi tako še vsak dan kaj narekoval gospé Viardotovi v francoskem jeziku; nekaj dnij, predno je umrl, dovršil je še črtico: „Požar na morji“. („Lj. Zv.“ IV., 126) in ravno pred smrtjo je še odposlal dve pismi; jedno od teh je bilo pisano grofu Levu Tolstemu. V njem pravi Turgenev, da zmatra Tolstega za prvega evrópskega romanopisca, kar jih sedaj živí, ter ga prosi, naj pridno dalje piše in goji posebno roman.

V njegovem letovišči Bougivalu odreši ga napósled 3. septembra lanskega leta smrt bridkega trpljenja. V Parizu se je blagoslovilo truplo v ruski kapeli in se potem prepeljalo v St. Peterburg, kjer se je slovesno pokopalo 9. oktobra na Volhovskem grobišči. K ti žalostni slovesnosti je prišlo nad dve sto deputacij, zastopajočih literaturo, umetelnost, znanost, tisk, univerze, šole in razna društva ter s tem pokazalo, kako cenjen je bil pokojni pisatelj pri vseh, ki delujejo in se boré za omiko in človeške pravice. Velikanske vence je poslala celó Sibirija, Osrednja Azija in mogočni Kavkaz!

* * *

Kakšen pomen ima in kako stopinjo zavzima Turgenev v ruski in sploh svetovni književnosti? To so težka vprašanja, katerih dandanes rešiti še ne gre, ako se v sodbi svoji nečemo prenagliti, in prepustiti jih moramo zatorej kesnejšim literarnim historikom. Gotovo je to, da Turgenev v karakteristiki in dijalogu dandanes jeden največjih mojstrov. Pa tudi to se ne dá tajiti, da je med vsemi novejšimi pisatelji za razvoj in oliko ruskega jezika na podlagi narodnega govora storil — največ!

Že iz samih spisov, posebno iz „Pesni v prozi“, dá se razvideti, kako dobrosrčna, prijazna je morala biti nprav njegova. Gledé te strani pa se je ne le v ruskem, ampak tudi v drugih jezikih pisalo o njem mnogo, in povsod se je kazalo, da je Turgenev tak pesnik, ki ne vzpodbuja samó posredno s svojimi spisi, da bodi človek dober in blag, ampak da se je tudi sam v resnici, v življenji, držal tega zlatega načela. Ako prebiramo vse te mnogoštevilne in precèj obširne sestavke, smemo pač po pravici porabiti pomenljive, največjo hvalo obsezajoče besede, katere je on sam napisal v spomin prijatelju Bélinskemu, tudi o njem in reči:

„Čelovêk on byl!“

Opomnja. V ta spis se je vrinilo nekaj neljubih tiskovnih napak, katere naj blagovoli prijazni bralec popraviti: 107⁴: Lermontovlja, beri: Lermontova — 107¹¹: take, beri: takó — 108²²: Avtorito beri: Avtoriteto — 108²⁴: strogi sodniki, poprej, beri: strogi sodniki, da je treba poprej — 109¹⁹: Polevojev, sovražnik Grebenka, beri: Polevojev sovražnik, Grebenka — 109²⁴: Panejev in Ksarion, beri: Panajev in Visarijon — 110³: Ali, beri: „Ali — 110²⁰: Pisarjev.*), beri: Pisarjev.*)“ — 175⁷⁻⁸: pisani so bili, beri: pisane so bile — 238²⁰: Če, beri: Le — 298³: strahovitih, beri: strahovih — 298¹⁰: izvrstne, beri: izvrstni — 364²³: naše fasone, beri: naše favne — 365⁸: pregnati, beri: preganjati — 492⁵: dalnje, beri: daljne — (ta adj. je postal iz dalja + inü) — 492³²: spomin, beri: opomin. — Druge manjše pogrêške, če so n. pr. kje izpuščene ali prestavljene ločnice, popravi vsak sam.

